

GYERMEKTANULMÁNY.

Meumann Ernő emlékezete.

Az 1915. december 4-iki nyilvános gyermektanulmányi értekezlet számára írta
Molnár Oszkár, a kolozsvári áll. tanítóképző-intézet tanára.

A közeli múltban súlyos veszteségek érték a gyermektanulmányt. 1911-ben elhunyt *Binet* Alfréd, a pedológiának francia földön legötletesebb és legtermékenyebb művelője. Ez év áprilisában megjött a leverő hír, hogy *Meumann* Ernőt, a németek nagy pedológusát, a termékeny író, a fáradhatatlan tudóst, a szerencsés agitátort, többek közt Társaságunknak is tiszteletbeli tagját, váratlanul és könyörtelenül letörte a halál. *Binet* 54 éves volt, *Meumann* nem egészen 53, amikor örökre elhagyta az alkotó tevékenység terét. Mindketten munkaszolgáltatásuk teljességében voltak és még nagy művekkel ígérték gazdagítani a tudományt!

Fischer Alajos, müncheni jeles pszichológus, napjaink vezető emberei közé számítja *Meumann* Ernőt. Vezető embereknek pedig nyilván azokat kell tekintenünk, akik a tudományok valamelyikét előbbre viszik; a fejlődésnek új utakat, új ösvényeket törnek. *Meumann* a pedagógiában jelölt ki új irányokat. Élete, mint az úttörők élete általában, küzdelmekben, harcban folyt le. Típusa a német akaraterőnek, szorgalomnak s türelemnek. Hivatását csak hosszas belső vívódás után találta meg. Igaz, hogy kívül eső tényezők is akadályozták ebben. Így középiskolai tanulmányainak befejezése után atyja kívánságára tanult teológiát. Miután két vizsgálatot kiállott, a filozófia és a nyelvtudomány (főleg a német nyelv és irodalom) tanulásához fogott s középisk. tanári vizsgát tett. A nyelvtudomány után a természettudományokkal és az orvosi tudománnyal kezdett foglalkozni. Ily sokoldalú előkészület után végül rátért a pszichológia művelésére, tehát arra a tárgyra, amely számára annyira

OPSZ. PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS TANSZERMŰZELŐ

babért termett. Amilyen egymásutánban változtatta tanulmányait, úgy változott a tanulmányok helye is. Kezdte azokat Tübingában, folytatta Berlinben, Halleban, majd Bonnban. Ez a sűrű helyváltozás jellemzi tanári működését is. Sokan ebből nyughatatlan szellemre következtetnek. *Meumann* határozott, pontos célokat tűzött maga elé s miután azok elérésére a körülményeket nem találta kedvezőnek, ment egyik egyetemről a másikra.

1891-ben, tehát 29 éves korában, kezdett a pszichológiával behatóbban foglalkozni. Ekkor tett Tübingában *Sigwart*nál doktórátust. Disszertációja, amely nem jelent meg nyomtatásban, a képzetek társításának és reprodukciójának törvényszerűségéről szól. Még ugyanazon évben Lipszébe ment, ahol föltárultak előtte Németország legelső és legjobban felszerelt kísérleti lélektani intézetének ajtai. Itt készült a mult század utolsó tizedeiben a nagy *Wundt* irányítása mellett a mai német pszichológia. Mikor *Meumann* oda került, csupa olyan emberek vették körül *Wundt*ot, akik később mind kitűnő nevet vívtak ki maguknak, ilyenek voltak: *Külpe* Oszvánd, *Kräpelin* Emil, *Störing* Gusztáv és mások. *Wundt* éles szeme csakhamar felfedezte *Meumann*-ban a rátermett kísérletezőt s világhírű intézetében második, majd első asszisztenssé tette. Itt, e kiváló körben *Meumann* is a „lipcsei iskola“ szigorúan exakt kutatási módszerével vizsgálta a pszichológia egyik felette nehéz témáját, az időszemléletet. A tudat finom elemzése közben jut el a ritmus jelenségéhez, ahol viszont észreveszi, hogy a ritmikusan tagolt ingerek okozta hatást a tetszés és nem-tetszés érzelme kíséri. Ezzel lélektani alapon esztétikai fejtegetésekbe kezd s megírja *Untersuchungen zur Psychologie und Ästhetik des Rhythmus* c. munkáját, mellyel 1894-ben elnyeri a magántanári fokot a lipcsei egyetemen. E munka fordulópontot jelent *Meumann* munkásságában. Ebben szakít a *Wundt*-féle pszichológiával. *Wundt* a pszichológiának, mint tiszta (elméleti) tudománynak a felépítésére törekedett. Nála a pszichológizálás öncél volt. *Meumann* fenti munkájával túllépte a pszichológia ezen körét és a pszichológiának az esztétikában való alkalmazása felé fordult. *Meumann* tehát már lipcsei asszisztens korában rájött azon gondolatra, hogy a pszichológia eredményeit gyakorlati területeken kell alkalmazni. A tiszta, elméleti pszichológia mellett van tehát alkalmazott pszichológia is. Ebben az alkalmazásban rejlik a pszichológia továbbfejlesztése.

Az esztétikától *Meumann* figyelme a pedagógia felé fordult. Feltámadt benne egy „kísérleti pedagógia“ eszméje anélkül (amint

főművének első lapjain mondja), hogy erre bárkitől impulzust kapott volna. Ettől kezdve azon a területen mozog, amelynek hírnevét köszönheti. A pedagógiai kérdések felé való ezen fordulása zürichi tartózkodására esik, ahová 1897-ben hívták meg egyetemi tanárnak. Mint tanár és kutató ez időtől kezdve pedagógiai irányú tevékenységet fejt ki. Majdnem 8 évet töltött Zürichben; az itt végzett kutatások adták a szilárd alapot, melyen munkái felépültek. Zürich után vándorévei következtek. Gyors egymásutánban látjuk változtatni tartózkodási helyét. 1905-ben Königsbergben van, mint *Busse* Ludwig utóda, 1907-ben a münsteri egyetemen tanít, 1909-ben *Ebbinghaus* halála után Halleba hívják, majd néhány hónap mulva *Heinze* Miksa tanszékét foglalja el Lipszéban. Innen megy 1911-ben utolsó állomására, Hamburgba, elfogadván az ottani „népművelő főiskola“ (Allgemeines Vorlesungswesen) rendkívül bőkezű és tudományos törekvéseinek megvalósítására különösen kedvező ajánlatát. Itt érte a váratlan halál április 26-án.

Életének e külső története után nézzük munkásságát. *Deuchler*, ki Meumann tudományos munkáiról áttekintést ad, ötvenegy, részint önálló művét, részint nagyobb dolgozatát sorolja elő. Ezeket, öt kivételével, mind 1900 óta írta, tehát mindössze 13 esztendeje volt a tud. alkotásra. Ha ehhez hozzávesszük azt az energiát, amit a tanítás, az agitálás, a terjesztés és szervezés lekötött, el kell ismerünk, hogy az átlagos munkaszolgáltatás fokát messze meghaladó munkaerő volt. Munkásságát kritikailag megvizsgálni s helyét kijelölni, ma még bizonyára korai volna. De talán nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy tudományos tevékenysége az esztétika, a pszichológia és a pedagógia (pontosabban a pedológia) területeire esik.

A múlt század utolsó éveiben, amikor Meumann kutatásait kezdte, igen élénk volt az esztétika iránti érdeklődés. Ezenkívül a szépért való önzetlen rajongás a természettől megvolt Meumannban. Szellemének egyik jellemző vonása az esztétizmus felé való hajlás. Ez az oka, hogy esztétikai kérdések érdeklik s esztétikával gondosan foglalkozik. Nem híve a pszichológizmusnak az esztétikában, s azért nem helyeselte *Volkel*t, *Lipps*, *Külpe* álláspontját, kik az esztétikában nem látnak egyebet alkalmazott pszichológiánál. De ép oly ellensége volt a minden pszichológiától mentesített, úgynevezett normatív esztétikának is, melynek *Cohn J.* a hirdetője. Ezzel már mintegy meg is jelöltük Meumann álláspontját s csupán felsoroljuk esztétikával foglalkozó műveit. Egy hosszabb dolgozata 1906-ban jelent meg *A pszichológiai esztétika határai* címen. Jó útbaigazító

Bevezetés a jelen esztétikájába c. munkája. Aki rövid áttekintést akar szerezni, hasonlóan haszonnal forgathatja *Az esztétika rendszere* c. kis művét.

Jóval több Meumann azon dolgozatainak és munkáinak száma, melyekben mint pszichológus nyilatkozik meg. Főműve e tekintetben: *Intelligenz und Wille* (Értelmesség és akarat). Először 1908-ban jelent meg, második javított és bővített kiadásban pedig 1913-ban. Meumannra általában jellemző, hogy munkái az első kiadásból a másodikba átmenve terjedelemben és tartalomban olykor lényegesen megváltoztak. Sebtében írt, ezért is munkái első megjelenésükben nem elég befejezettek és kerekek. *Értelmesség és akarat* c. munkájának különös érdekességet kölcsönöz, hogy benne Meumann az intellektualizmus hívének mutatkozik, holott *Kant*, de különösen *Schopenhauer* óta a voluntarizmus általánosan elfogadott állásponttá lett. És most Meumann az értelem elsőbbségét és felsőbbségét hirdeti. Világnézetek harcáról van itt szó, mely fölött röviden pálcát törni nem volna helyes. Mi, pedagógusok örömmel fogadnók az értelem elsőbbségét és uralmát, mert igazolná a nevelés hatalmába vetett hitünket. Sokan az *Intelligenz und Wille* mellett Meumann pszichológiai főművének tekintik az *Ökonomie und Technik des Gedächtnisses* (*Az emlékezet gazdasága és technikája*) c. munkáját is. E műve, mely az *Über Ökonomie und Technik des Lernens* (*A tanulás gazdaságáról és technikájáról*) c. kisebb dolgozatából nőtt ki, már nem tisztán pszichológiai munka, mert az iskolásgyermeket és az emlékezet fejlesztésének kérdéseit tartja szem előtt s ennél fogva joggal sorozható Meumann pedagógiai munkássága körébe.

Meumann mint pedagógus alkotta a legnagyobbat és legmáradandóbbat. Ebbeli munkálkodásának tehát szélesebb háttért kell rajzolnunk. Azokban az években, amikor dolgozni kezd, a művelt országokban mindenütt felette élénk pedagógiai élet folyt. Valóságos forrongást észlelünk mindenfelé. E forrongás nem csekély mértékben az iskolák munkája iránti bizalmatlanságból és elégedetlenségből táplálkozott. A múlt század második fele új tudományoknak adott életet, ami viszont tetemesen megnövelte az iskolák munkáját. A megnőtt anyag és a tanítás hibás módja a tanulók teljesítő képességét a végsőkig kihasználta. Felmerült a szellemi túlterhelés kérdése; az iskola elleni panaszok mind sűrűbben hangzottak. Orvosok, pszichológusok, majd pedagógusok foglalkozni kezdtek a szellemi lefáradás kérdésével. A múlt század nyolcvanas éveitől kezdve

hatalmas irodalom fejlődött e probléma körül. *Sikorsky, Burgerstein, Kräpelin* és annyian mások a kutatás tudományos eszközeivel próbálták megoldani. Mivel az iskolai munka nem kis részében az emlékezet dolga, ugyancsak korán indultak meg az emlékezet-vizsgálatok. E kutatások mindinkább az iskolásgyermek felé fordították a figyelmet. 1890 óta már a gyermekek lelki élete közötti egyéni különbségeket kezdik tanulmányozni s ezzel a typológiának vetik meg alapját. 1900-tól kezdve pedig mind élesebb formában mutatkoznak az ú. n. értelmességi vizsgálatok, melyek ma már egy lelki diagnosztika lehetőségével biztatnak. Szóval mindinkább a gyermek kerül a pedagógiai problémák középpontjába. Ellentmondást nem tűrő módon kialakult az a meggyőződés, hogy hiába állapítjuk meg a nevelés céljait, azok csak jámbor óhajtások maradnak, ha nem ismerjük azokat, akikkel e célokat elérteni akarjuk. És a célok felé vivő eszközök, a módszerek megállapításánál sem elegendő a logika, a hagyomány, a gyakorlat nyújtotta tapasztalat és a történeti múlt! A deduktív pedagógia csődjét meggyőzően mutatta az iskolai munka eredménytelensége. A nevelésnél mindent figyelembe vettek, csak éppen magát a nevelendőt nem. Mikor a múlt század végén ennek a belátása teljesen tudatossá lett, lázas buzgalommal fogtak az ismeretlen vagy félreismert gyermek felfedezéséhez. Terünk nem engedi, hogy ezt a hatalmas, egészséges mozgalmat részletesen ismertessük. Elég annyit megjegyeznünk, hogy a múlt század utolsó tizedében Amerikában, Németországban, Angliában, Franciaországban, Belgiumban és máshol élénk tevékenység indult meg a gyermek tanulmányozása érdekében. Munkák jelentek meg, folyóiratok keletkeztek, társaságok alakultak. Ilyen volt a pedagógiai élet, amikor Meumann fiatalos hévvel a lelki tünetmennyek tudományos búvárlásához kezdett. Az élet aktuális kérdései azonban csak kevésbé hatoltak be a lipcsei laboratóriumba; ott nagyon precíz, nagyon finom pszichofizikai kutatások folytak, melyek a tiszta lélektudomány törvényeit kívánták szaporítani. De amikor Meumann 1897-ben Zürichbe került, a gyermeki lélek megismerésére oly sokfelől kiinduló törekvések egyszeribe körülvették. Mindenfelől feléje hangzott a kiáltás, hogy minden pedagógiai reformnak a gyermekből kell kiindulnia. A pedagógiai sajtó hangos e jelszótól. Nem volt más hátra, mint ezt a munkát tényleg megvalósítani, nevezetesen a pedagógiát és az iskolai intézményeket a gyermek tudományos megismerése révén új alapra vetni és átalakítani.

A gyermek tudományos megismerése, amely a XVIII. század

végén megindult, de aztán megrekedt, most már megvalósíthatónak is látszott, mert a metodológia annyira kifejlődött, hogy nyújthatta a tudományos vizsgálódáshoz szükséges segédeszközöket. Különösen a hatalmas arányokban kifejlett pszichológia tett jó szolgálatot e tekintetben a gyermekmegfigyelésnek és tanulmányozásnak. Németországban, francia nyelvterületen és Északamerikában orvosok és pszichológusok majdnem egyidőben fogtak a gyermektanulmányhoz. A tanulmányozók még nem voltak egy nézeten munkájuk célját illetőleg. Egyeseket az elméleti érdeklődés vitte a gyermektanulmányozók táborába, mások a pszichogenezis problémáira kerestek felvilágosítást. A megindult gyermektanulmányi mozgalomnak tudományos szempontból értékes eredménye az összehasonlító, genetikus pszichológia megalapítása lett. A tanulmányozók másik nagyobb csoportja azonban valóban a gyermeket magát akarta tud. megismerni és erre az ismeretre, mint biztos alapra, építeni a pedagógiát. Ebbe a csoportba tartozik a francia *Binet*, kinek a pedológia nem egy problémáját köszönheti. A csoport vezetője, legnagyobb képviselője, céljainak legtudatosabb kifejtője, az elért eredmények legszisztematikusabb összefoglalója azonban Meumann Ernő.

Már fentebb említettük, hogy Meumann figyelme az iskolás-gyermek és a pedagógiai problémák felé Zürichben fordult. Zürichi tanárkodásának negyedik évében tisztában volt élete nagy céljával s ettől kezdve szakadatlanul annak elérésén fáradozott. Ugyanis 1901-ben jelent meg a *Deutsche Schule*-ben *Entstehung und Ziele der experimentellen Pädagogik* c. hosszabb értekezése, melyben az új pedagógiának nemcsak címét, de célját s nagy vonásokban körét is megadja. Azután gyermekpszichológiai részletkutatásokban mélyedt el. Bizonyára érezte, hogy a nagy összefoglaláshoz szükséges kritikai élt, értékelő képességet csak elmélyült részletkutatások közben lehet megszerezni. Az ő részletkutatásai azonban lényegesen különböztek más pedológusok hasonló kutatásaitól. A nagy eltérést a kutatás céljában látjuk. Meumann nem azért vizsgálja a gyermek lelki jelenségeit, hogy gyermekpszichológiai törvényeket derítsen ki, hanem hogy megállapítsa az ismeretszerzés lefolyását, természetét, akadályait, lendítőit stb. Kutatásai pedagógiai célzatúak; Meumann a pszichológiai kísérletet pedagógiaivá hajlítja át. Innen van, hogy őt a szellemi munka érdekli, amint az az iskolásgyermeknél megjelenik.

Első vizsgálatait a gyermek nyelvére irányultak (*Die Entstehung der ersten Wortbedeutung beim Kinde, A gyermek első szavainak*

jelentése, 1902.; *Die Sprache des Kindes, A gyermek nyelve*, 1903.), majd a tanulás s az emlékezetbevézés technikájával és ökonómiájával foglalkozik, azután a tanuló házi és iskolai munkáját tanulmányozza (*Hausarbeit und Schularbeit*, 1904.). Kísérleteit a zürichi iskolás-gyermekek százain végezte és e munkájába bele tudta vonni a tanítóságot. A részletkutatások közben belemerült a gyermektanulmányi irodalom olvasásába. Így gazdagon felvértezve egyéni tapasztalatokkal és a vonatkozó irodalom egész körére kiterjedő tájékozottsággal, 1907-ben megírja főművét, *Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik und ihre psychologischen Grundlagen (Előadások a kísérleti pedagógiába s annak lélektani alapjába való vezetés céljából)* című két testes kötetű, 1911—1914-ben második kiadásában három kötetű bővült munkáját, mellyel a neveléstörténet legkiválóbb alakjai között örök helyet biztosított magának. Megjelenése nyomán erős vita lobbant fel, melynek részleteit tárgyalnunk itt nem szükséges; az újítók sorsát ő sem kerülhette el. E monumentális munkájában kijelöli a kísérleti pedagógia céljait, módszereit; meghatározza körét és nagy részletességgel s óriás tájékozottsággal tárgyalja egész anyagát. Az *előadások* felölelik mindazt, amit tudományos módszerű kutatás a gyerekekről eddig kiderített. Biztosítani akarja, mondja *Seyfert*, ami már el van érve, hogy veszendőbe ne menjen s ne kelljen újból kideríteni és biztosítani kívánja, hogy ne legyen többé bibelődés tárgya, ami már haszontalannak bizonyult.

Meumann több mint 30 évre visszatekintő szorgos kutatás anyagát hordta össze, organizálta, tanítható formába öntötte, tudománnyá alakította. Ha tudományról csak ott lehet szó, ahol van rendszer, akkor a gyermektanulmányról mint tudományról csak Meumann óta beszélhetünk. A gyermektanulmányoknak a tudomány rangjára való emelését tekintem *Meumann* legnagyobb érdemének. Ez tisztán az ő szolgálata; a XX. század szellemi életét ezzel ő gazdagította. Tudomásom szerint Meumann előtt csak *Claparède* Ede, a genfi egyetem kitűnő tanára próbálta összefoglalni a gyermekpszichológia és a kísérleti pedagógia eredményeit 1905-ben s azóta legújabb kiadása alapján magyarul is megjelent, *Psychologie de l'Enfant et Pédagogie expérimentale (A gyermek lélektana és a kísérleti pedagógia)* c. munkájában. Ez azonban nélkülözi a rendszert, távolról sem öleli fel az egész anyagot s inkább csak a laikusok tájékoztatásának célzatával íródott. Az *Előadások* megjelenése óta írt összefoglalások pedig távol-

ról sem érik el Meumann munkájának hatalmas arányait. *Binet* 1909-ben kiadott, világosan tagolt és ötletekben gazdag munkája (*Les Idées modernes sur les enfants*) első soraiban ugyan azt ígéri, hogy Amerikában, Német- és Franciaországban harminc év óta végzett kísérleti kutatások eredményeit veszi benne vizsgálat alá, munkáját azonban inkább saját kutatásai összefoglalásául tekintetjük. Terjedelmesebb *Van Bierÿliet*, gandi egyetemi tanár két-kötetes műve, mely belga tanítóképző-intézeti tanárok és iskola-felügyelők előtt tartott előadások foglalátja. Semmiesetre sem nyújt többet, mint amennyit címe mond, amely pedig a következő: *A kísérleti pedagógia első elemei (Premiers éléments de pédagogie expérimentale, 1911—1912)*. Első kötete a kísérleti lélektan módszereit és ismertebb eredményeit adja elő, a második pedig ezen eredményeknek pedagógiai alkalmazását fejtegeti, nem egyéb tehát, mint a didaktikának kísérleti eredményekre vetett feldolgozása. Széles alapon nyugszik *Ranschburg* Pálnak *A Gyermeki elme* című magyar műve, amely fiziológiai, pszichopatológiai és gyermekvédelmi tartalmával emelkedik ki a világirodalom rokon tartalmú művei közül. Hiányos lenne a szisztematizálók felsorolása, ha *Schuyten*-ről megfeledkeznénk. Munkája *La Pédologie* címen 1911-ben jelent meg. Legjobban ez a munka öleli fel mindazokat a kérdéseket, amelyeket ma „gyermektanulmány“ szóval szokás megjelölni. Az egyes fejezetek azonban rendkívül kivonatossan vannak benne megírva, inkább csak vázlatok, de a bőséges bibliográfia a kutatóknak megbecsülhetetlen szolgálatot tehet. *Schuyten* könyve tehát lehet a tudomány felé vivő alkalmas segítség, de semmiesetre maga a tudomány. Tudomány, a szó igaz értelmében, csak Meumann műve. Helytelenül értékelnök azonban, ha azt állítanók róla, hogy szerzője elérte azt, amit e téren elérni lehet. Hiába a három rengeteg kötet, Meumann rendszere is csak ideiglenes. Sőt nemcsak a konstrukciójában vannak gyengeségek, de a részletekben is bőven akadunk fogyatékoságokra. A kritika nem is kimélte. Elvi ellenségei azt is kétségbe vonták, hogy a kísérletezésnek helye volna a pedagógiában. Az ellenzőkkel polemizálni nem feladatunk. Meumann főművének kétségtelen értékét eléggé bizonyítja az, hogy mind szélesebb körben elterjedt az a nézet, hogy e munkát senki sem mellőzheti, aki modern pedagógiával foglalkozik és hogy a pedagógia önálló, tudományos műveléséhez Meumann *Előadásain* keresztül vezet az út.

Meumann tehát a tudományos gyermektanulmánynak a meg-

alapítója s máig legfőbb képviselője. *Előadásai*ban és többi műveiben azonban mindenütt határozottan és kifejezetten kísérleti pedagógiáról és nem gyermektanulmányról szól. Hogy van az, hogy a pedológusok mégis benne látják legfőbb mesterüket. Ebből nyilván az következik, hogy a pedológia és a kísérleti pedagógia valamilyen szorososan összetartozó diszciplínák. Sajnos, a pedagógiában fellépő új fogalmak nem részesülnek mindig pontos meghatározásban. Hiszen maga a pedagógia, dacára évezredes multjának, még alapos ismeretelméleti revízióra szorul. Többek közt még az sincs végérvényesen megállapítva, hogy a pedagógia mint tudomány mely részekre oszlik. Részemről a filozófiai, technikai és történeti pedagógia mellett hajlandó vagyok a pedagógia negyedik részéül a pedológiát tekinteni. Ha pedig elfogadjuk Claparède felosztását, aki a gyermektanulmány két ágát különbözteti meg, u. m. tiszta és alkalmazott gyermektanulmányt, mely utóbbinak pedotechnika a neve s amely ismét három ágra szakad: pediátriára, jogi pedotechnikára és kísérleti pedagógiára, — azt hiszem, világos mindenki előtt, miért formálunk Meumannhoz jogot s miért tekintjük őt a gyermektanulmány reprezentánsának.

A gyermektanulmánynak tudománnyá való kifejesztése nem egyedüli érdeme Meumannak. Másik elvülhetlen érdeméül tekintem tudatos szervezését annak, amit évekkel ezelőtt kollektív pedagógizálásnak neveztem el. Lássuk ezirányú tevékenységét közelebbről. Bátran mondhatjuk, hogy a pedagógia művelése egészen a mult század második feléig egyes pedagógusok egyéni ügye volt. A *Herbart* által később keltett széleskörű érdeklődés okozta, hogy megindult a tömörülés. Egyesületek alakultak, melyek eleinte az ugyanegy irány hiveit fogták össze, később oly egyesületek is létesültek, melyekbe, tekintet nélkül a különböző irányokra, pusztán a tudomány azonossága tömörítette a szakembereket. Így keletkezett nálunk is, hogy csak a legegységesebb egyesülést említssem, a mult század utolsó tizedében a Magyar Pedagógiai Társaság. Az új század újfajta egyesüléseket hozott, melyek nem ismernek alapszabályokat, tisztségeket és tagsági díjakat; amelyekben a munka, a problémák és a megoldásukra használt módszerek azonossága tartja össze az embereket. Rendszerint valamely kiváló szervező, szerencsés kutató áll az ily „szabad“ egyesülés középpontjában, akit lelkes munkások kisebb-nagyobb csoportja vesz körül. A szerzőtől kiáradó szuggesztív erő, a közös munka eredményébe vetett hit, a tudomány gyarapításának lelkes szeretete a

minden alapszabálynál erősebb összetartó kapcsuk. A munkaközöség tagjai ugyanazon problémában dolgoznak, halmozzák a tényeket, gyűjtik az adatokat, vagyis szélesítik a konkrét alapot, hogy a levont, általánosítások lehetőleg az exakt törvények biztosságára emelkedjenek. Kollektív munka indult meg, nagyszerű szabad és mégis szerves munkaközösségek keletkeztek.

A tudománnyal való ily foglalkozással, a mult század végén, először a kísérleti pszichológiában találkozunk. Intézetek, laboratóriumok nyíltak, melyek sorra megkapták a kutatáshoz szükséges különleges apparátusokat. A tömegmunka gyümölcsei hamar mutatkoztak: „iskolák“ keletkeztek (pl. a lipcsei, a würzburgi), melyeknek képviselői olykor heves harcokat vívtak és a pszichológia virágzásnak indult. A kollektív munkát a pszichológia példájára átvette a pedagógia is. A kollektív pedagógizálás legszerencsésebb s legkitünőbb kezdeményezőjének és legtudatosabb szervezőjének Meumann Ernőt tekintem. Ötletesség és tudatosság szempontjából hozzá e tekintetben csak *Binet*-t hasonlíthatjuk. Meumann azonban a kollektív pedagógizálásban nagyobb differenciáltságot és összehasonlíthatatlanul nagyobb arányokat tud felmutatni. Sokan azt mondhatnák, hogy az amerikai *Stanley Hall* volt az első, aki a tömegmunkát gyermekpszichológiai kérdések megoldására felhasználta. A kollektív munkának a gyermektanulmányi kutatásba való bevivőjének mégis Meumannt tekintem, mert a pedagógiai kísérlet természete, *Stanley Hall* példájától teljesen függetlenül, szükségképpen beláttatta vele, hogy a szellemi munka törvényeit az adatoknak oly tömegéből, a kísérleteknek oly nagy számából lehet csak dedukálni, amennyit egy ember összegyűjteni és végrehajtani képelen. Felfogására jellemző, hogy mindig egy „munkaközösség“ egy tagjának tekintette magát. Munkatársakat gyűjtött maga köré, kiknek útbaigazító és szeretetteljes vezetője lett. Munkatársait hallgatóin kívül a tanítók köréből toborozta. Minden állomáshelyén, ahol hosszabb időt töltött, tanítók és tanítónők dolgoztak laboratóriumai-ban. Így volt ez Zürichben, Lipcsében, Hamburgban. A kollektív kutatásnak Meumann által meghonosított módja és intézményei azután másoknak is mintául szolgáltak. Ez intézmények: az intézetek (laboratóriumok), a folyóiratok s gyűjteményes vállalatok, a kiállítások, tanfolyamok, szövetségek, kongresszusok.

Meumann tevékenységére jellemző, hogy amint valamely egyetemen állást foglalt, első dolga, hogy a pedagógiai kutatás számára intézetet szervezzen. Amint Zürichbe ért, megszervezte az első kísér-

leti pedagógiai intézetet. Amit é szerény laboratóriumban dolgoztak, az egyenesen csodálatraméltó. Derék munkatársai, a lelkes tanítók és tanítónők, Meumann irányítása mellett annyi kísérletet végeztek s az adatok oly tömegét gyűjtötték össze, hogy azok jórészt sem ők, sem mesterük feldolgozni sohasem tudták. Pedig a nagy méretek mindenben hiányoztak. A szerény apparátusokat saját költségén hozta össze. Königsbergben és Münsterben még szerényebb munkaközépponttal kellett beérnie. A hallei intézet kis szobácskáiban is nem az egyetem, hanem az ő eszközei dolgoztak, hiszen itt a nagy *Ebbinghaus*, aki, mint köztudomású, eszközök nélkül dolgozott, nem hagyott örökül fölszerelt laboratóriumot. Kedvezőbb viszonyok fogadták Lipcsében. Nem csoda, Lipcse már évtizedek óta melengető fészke volt a szellemi világ tüneményei empirikus kutatásának. A lipcsei egyetemen a megelőzőleg *Volke* által vezetett filozófiai-pedagógiai szemináriumot bocsátották rendelkezésére. Ebből s a még kezére adott 2000 márkából gyorsan megszervezte intézetét, melynek az *Institut für experimentelle Pädagogik und pädagogische Psychologie* büszke címet adta. A két szemeszter alatt, amit itt töltött, annyira kibővítette, hogy távozása után *Brahm* Miksának már nem volt túlságosan nehéz mintaszerű kísérleti pedagógiai intézetté kifejlesztenie. Mint ismeretes, a kollektív munkálkodásnak legjobb intézetét Hamburgban állította fel. Legfőbb vágyai itt teljesültek. Intézetét külön emeletes házban helyezhette el. Tisztán a berendezés költségei 8000 márkát emésztettek fel; eszközökre és könyvtáralapításra első összegként 15 ezer márkát kapott, a továbbfejlesztésre meg 3000 márka évi dotációt bocsátottak rendelkezésére. Az így létesített intézetnek 12 szobája volt, melyek a pedagógiai kutatásra mindenképen alkalmasan voltak berendezve. Meumann mindezzel nem elégedett meg. A pedagógiai intézet mellé meg akarta szervezni az eddig legnagyobb szabású gyermektanulmányi intézetet, az *Institut für Jugendkunde*-t. Ez már nemcsak kutató, de egyuttal gyűjtő és terjesztő középont lett volna, ha annak létesítésében betegsége, a közbejött háború és a halála meg nem akadályozták volna. Itt a gyermektanulmány továbbfejlesztése és terjesztése eszközeinek már gazdagabb differenciáltságával találkoztunk volna. Meumann ez intézetbe állandó múzeumot (a Magyar Gyermektanulmányi Múzeum mintájára) akart kapcsolni. Ő az első egyike, aki belátta, hogy a múzeumok a gyermektanulmánynak nem csupán terjesztő, de továbbfejlesztő eszközei. A múzeumot egy ember nem csinálhatja, anyagát nem gyűjtheti s nem rendezheti. Ehhez hosszas

kollektív munka kell. A múzeum kiállításait előkészíteni és rendezni csak egész intézet képes. A gyermektanulmányi múzeum nem iskola-múzeum, ahol a tárgyak holt kincsként romlanak. A kiállított tárgyak arra valók, hogy segítségükkel előadásokon és kurzusokon a felmerülő problémákat jobban megvilágosítsuk és megoldásukon sikerebben dolgozhassunk.

Meumann az általa szervezett intézetekben folyó kollektív munka támogatására több folyóiratot és gyűjteményes vállalatot alapított. A zürichi egyetemen való tanárkodása idején, 1903-ban *Wirth* Vilmostal és más jeles pszichológusoknak a közreműködésével (köztük olyanokkal is, akik nem kizárólag az exakt módszereket kultiválták) megindította az *Archiv für die gesamte Psychologie* c. folyóiratot, mely rövidesen az új német pszichológia egyik vezető orgánuma lett. Hogy a hasábjain megjelent pedagógiai vonatkozású dolgozatokat szélesebb körök számára is hozzáférhetővé tegye, *Abhandlungen zur psychologischen Pädagogik* c. gyűjteményes vállalatban (megjelent összesen 4 kötet) újra kiadta. Egészen a kísérleti pedagógia érdekében folyó kollektív munka orgánumaként alapította 1905-ben *Lay*-val a másik folyóiratát, mely néhány évig *Die experimentelle Pädagogik* címet viselte. Eleinte nem nagyon volt elterjedve és a munkatársaknak sem mindenike látta világosan a célt, de munkaerők toborzásában jó szolgálatokat tett. A negyedik kötetnél rosszul végződött irodalmi vita következtében *Lay* kivált a szerkesztőségéből, az ötödiktől kezdve pedig címe *Zeitschrift für experimentelle Pädagogik*-ra változott. De így sem maradt meg véglegesnek. 1911. év elején a hasonló, de a pedagógia szélesebb körére kiterjedő célokat szolgáló, *Kemsies* és *Hirschlaf* által alapított s abban az időben *Brahn*, *Deuchler* és *Scheibner* által szerkesztett *Zeitschrift für pädagogische Psychologie, Pathologie und Hygiene* c. folyóirattal olvadt össze. E fúzió a címben akként nyert kifejezést, hogy az egyesült folyóiratok a *Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik* nevet nyerték. Ezen a címen Meumann folyóirata értékes folyóirattá lett, mely nálunk is meglehetősen el van terjedve. A legkitünőbb kísérleti pedagógusok és pedológusok cikkei itt jelennek meg, úgy, hogy a *Zeitschrift* valóságos kristályosodási helye lett a német pedológiai mozgalomnak. E folyóiratnak mintegy függelékeként, hosszabb tanulmányokat tartalmazva, megindította a *Pädagogisch-psychologische Forschungen* című vállalatot Hasonló gyűjteményes vállalat volt a *Pädagogische Monographien* (megjelent 15 kötet) című, melyet Zürichben alapított.

Meumann szerkesztői és kiadói tevékenysége nem volna teljes, ha említés nélkül hagynók, hogy *Walsemann* és *Möbuss* társaságában *Die Pädagogik der Gegenwart* címen még egy gyűjteményes vállalatot alapított és *Messmerrel Pädagogium* címen lapot indított.

Gondolatainak más módokon való terjesztésében sem ismert fáradtságot. Az egyetemen a tanítók részére kurzusokat rendezett. A német nyelvterület számos tanítóegyesülete előtt felolvasásokat tartott. Hasonlóan fáradhatatlan volt mint impulzív szellem. A közeli mult ped. reformmozgalmaiban tevékenyen részt vett. A reformoknak nemcsak hirdetői, de követelői között volt. A *Bund für Schulreform* egyik legtevékenyebb tagja. Teljes erejéből támogatta ennek az egyesületnek azon törekvéseit, melyek a pedagógiai kutatás kétségtelen eredményeinek az iskolaszervezet, a tanítási módszer és a nevelési eljárás terén való felhasználását sürgették.

*

Az élet, amely ily sokirányú és ily eredményes munkával telt el, megérdemli a megörökítést. Megérdemli, hogy amikor a halál letörte, felgyujtsuk az emlékezés fáklyáját s annak fénye mellett végig tekintsünk rajta. Meumann 1912. év óta Társaságunknak is tiszteletbeli tagja volt. A mi pedológiai mozgalmainkat méltányoló érdeklődéssel kísérte s pedológusaink törekvéseit készségesen elősegítette. Társaságunk halálával és tisztelettel gondol reá és emlékét hiven megőrzi. Korai halála Társaságunkat mély fájdalommal tölti el. Fájdalmunkat csak enyhíti, de meg nem szünteti az a tudat, hogy csak véges teste szünt meg élni, ellenben szelleme tovább él és munkál. Való, hogy a mester nincs többé, de a hamburgi intézet dolgozó szobáiban a munka a megkezdett csapásokon tovább folyik. Műveiből százan és százan fognak meríteni lelkesedést, kérni felvilágosítást, nyerni útbaigazítást. Meumann Ernő kiapadhatatlan energiaforrás s ha az energia megmaradásának elve igaz, szelleme közöttünk és a jövő generációk munkásai közt tovább élni és hatni fog!

Forrásművek.

Dr. Málnai Mihály: *Meumann Ernő*. Néptanítók Lapja XLVIII. évf. (1915.) 20. sz. — N. L.: *Meumann Ernő. A Gyermek* IX. évf. (1905.), 208—210 l. — Dr. Weszely Ödön: *Meumann Ernő. Népművelés* X. évf. (1915.) 337—346 l. — Révész Géza: *Ernst Meumann. Athenaeum*. Új folyam. I. köt. 76—82 l. — *Ernst Meumann. L'Intermédiaire des Éducateurs*. III. évf. (1915.) 87 l. — Wilhelm Wundt: *Zur Erinnerung an Ernst*

Meumann. Zeitschrift für päd. Psychologie und experimentelle Pädagogik. 16 évf. (1915.) 211—214 l. — Aloys Fischer: *Ernst Meumann und sein Werk.* Ugyanott 214—227 l. — Max Brahn: *Ernst Meumann und die Organisationen zur Pflege der wissenschaftlichen Pädagogik.* Ugyanott 227—232. — Oswald Külpe: *Ernst Meumann und die Ästhetik.* Ugyanott 232—238 l. — Gustav Deuchler: *Übersicht über Meumanns wissenschaftliche Arbeiten.* Ugyanott 239—257. — Friedrich Meumann: *Im Gedenken an Ernst Meumanns Jugend- und Studienzeit.* Ugyanott 257—262 l. — P. S.: *Ernst Meumann, sein Leben und Wirken.* Schweizerische Lehrerzeitung. (1915.) 201—203 l. — Richard Seyfert: *Zum Gedächtnis Professor Ernst Meumanns.* Pädagogische Blätter 44 évf. 249—252 l. — E. Meumann. *Neue Bahnen* 1915. évf. 9. sz. — *Dem Andenken E. Meumanns. E. Meumanns Lebensweg.* Archiv für Pädagogik. 1915. évf. 6. sz. — E. Meumann. *Deutsche Schule.* 1915. évf. 7. sz.

Adatok a háború értelmi hatásáról.

Írta dr. Bognár Cecil, főgimnáziumi tanár Komáromban.

Az asszociációs vizsgálatok rendesen nagyon tanulságosak szoktak lenni és akárhányszor új és meglepően érdekes dolgokra vezetnek rá bennünket. Előfordul, hogy a legegyszerűbb asszociációs vizsgálattal mélyebben belepillantok valakinek a lelki világába, mint amennyire elég hosszú együttlét alatt sikerült.

Azonban óvakodni kell attól is, hogy ezen kísérletek jelentőségét túlozzuk, mert bizonyos fogyatkozásai is vannak. Másokon végzett kísérletekből introspektív lélektani vizsgálatok nélkül nagyon bajos volna igazán helyes eredményhez jutni. Ez utóbbiakkal tehát folyton ellenőrizzük a kísérletek útján nyert adatokat.

Különösen érdekesek ezen vizsgálatok gyermekeknél, ahol minden fejlődésben van, nincsen még annyira megmerevedve, kiforva a pszichikum, mint a felnőtteknél. Továbbá épen az introspektív vizsgálatok érlelték meg bennem azt a meggyőződést, hogy a gyermekkori asszociációk a legállandóbbak, akárhány közülök az egész életen át megmarad és így ezek a legjellemzőbbek az egyes egyénekre vonatkozólag.

A mostani világháború pszichológiai vizsgálatokra is kiváló alkalmat nyújt. Hosszú időn keresztül az egész ország, sőt az egész emberiség egy hatalmas eseményláncolat hatása alatt áll, amely az

észt és a kedély világot egyaránt lenyűgözi. Nincsen tárgy, nincsen a szótárban szó, amely valami vonatkozásba ne volna hozható evvel a nagy háborúval. Érdemes tehát megvizsgálni, micsoda lelki jelenségeket vált ki az emberekből, különösen pedig a gyermekekből.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság az 1914. év végén végzett ilyen vizsgálatokat, a gyermek érdeklődésének a háborúval való kapcsolatát kutatta. Körülbelül evvel egyidőben végeztem az első asszociációs kísérleteket. Céлом az volt, hogy legalább néhány esetben megállapítsam, vajjon az asszociációs kapcsolatokat a háborús képzetek inennyiben változtatták meg?

Az ú. n. hívószavakat úgy válogattam ki, hogy azoknak legnagyobb része közömbös, mindennapi tárgyat jelöl, mégis a legtöbb valamely háborús képpel is kapcsolódhatik. Ilyenek: folyó, mező, ló, árok, tűz, futás, hideg, füst, katona, hajó, király, stb. Van néhány, amely a háborúval semmiféle vonatkozásban nincs: pl. fiú, golya, stb. Végül a három legutolsó: vár, angol, német egyenesen háborús vonatkozású. Ezeket épen azért tettem a legvégére, hogy a figyelemnek a háborúra való terelésével az előző asszociációkat ne zavarják.

Természetes, hogy induktív megállapításokhoz nagyon sok gyermekkel kellett volna kísérleteket végezni. Azonban viszont épen az asszociációs vizsgálatok adatait igazán csak azoknál az egyéneknél lehet jól felhasználni, akiket és akiknek környezetét elég jól ismerjük. Az a tény, hogy két képzet között asszociációs kapcsolat volt valakinél, magában véve nem mond semmit, tanulságossá csak akkor válik, ha ki tudom deríteni, hogy mi hozta létre ezt a kapcsolatot.

Habár több vizsgálatot is végeztem, itt csak két fiúnak adatait közlöm. A többi adat újat nem mond, csak megerősíti ezen két jellemző adatsorozatból vonható eredményeket.

Az első vizsgálatokat az 1914. év novemberében, a másodikat pedig 1915. szeptemberében végeztem, tehát körülbelül tíz hónap múlva. A háborús érdeklődés szempontjából a két helyzet nagyon különböző. Az első alkalommal a háború még elég új volt, most már azonban, mint az egyik fiú a vizsgálat utáni beszélgetés közben mondotta, megszoktuk. Az első alkalommal az alaphangulat inkább aggódó volt, most jobban bizakodó. Akkor inkább a háboru, mint háború érdekelt bennünket, a belső életre való hatásai kevésbé voltak érezhetőek, most már a hosszan elnyúló háborúnak itthon is több mindenféle következménye mutatkozik.

A vizsgálatok egészen a szokott módon mentek végbe, magától értetődik, hogy mindent elkövettem, hogy mindenféle illetéktelen zavaró hatást távol tartsak. A reakció időt (másodpercekben) szintén feljegyeztem, habár ez csak néhány esetben jelentős.

A két szóbanforgó fiúról teszek még néhány megjegyzést. Mindkettő élénk, eleveneszű, sok dolog iránt érdeklődő. Az egyik komáromi, a másik az év legnagyobb részében itt lakik. Itt pedig a háborúval összefüggő dolgokat mostanában bőven láthatnak. Mind a kettő szokott, ha nem is rendszeresen, ujságot olvasni, hozzátartozói körében is mindegyik hall eleget a háborúról. Az egyiknek E. J.-nek testvérbátyjai a háborúban vannak, a másik fiú nincsen közelebből érdekelve a háborúban. E. J. az első vizsgálat idején 12 éves 8 hónapos volt, a 2-dik vizsgálatkor 13 éves 6 hónapos. F. L. az első vizsgálat megejtésekor 11 éves 6 hónapos a második vizsgálatkor 12 éves 4 hónapos.

Lássuk most már a vizsgálat adatait. (L. a mellékelt I. és II. táblázatot). A mult novemberi adatok közt E. J.-nél találunk négy, F. L.-nél szintén négy olyan asszociációt, amelyet a mostani háborús események hoztak létre, az újabb adatok közül találunk E. J.-nél hatot, F. L.-nél ellenben *egyet sem*. Nézzük ezeket a feleleteket!

E. J.-nél az első vizsgálatnál:

- árok — németek lövészárka
- hideg — katonák hómezőn mennek
- angol — hogyan futnak az angolok
- német — német katonák sisakja

A második vizsgálatnál:

- folyó — Dnyeszter folyó
- árok — lövészárók
- király — Viktor Emánuel
- öröm — mikor valaki váratlanul megjön a harcterről
- angol — György király
- német — német trónörökös.

F. L. az első vizsgálatnál:

- hideg — megfagytak a katonák
- katona — kinn a harctéren harcolnak
- hajó — elsülyedt az Emden
- német — győzni fognak.

Mindenesetre feltűnő, hogy milyen csekély a háborús asszociációk száma! F. L.-nél a második vizsgálat alkalmából egyetlenegy sincs. Pedig, mint említettük, a legtöbb hívó szó olyan, hogy

I. tábla.

E. J. született Komáromban, 1902. márc. 8-án.

1. vizsgálat 1914. november 21.

2. vizsgálat 1915. szeptember 26.

Hívó szó	Reak- ció idő mp.	Reak- ció idő mp.
1. Folyó	10	5
2. Mező	7	9
3. Ló	7	15
4. Fiú	10	12
5. Golya	8	8
6. Arok	6	5
7. Levél	11	4
8. Ágy	10	15
9. Tűz	10	12
10. Futás	7	3
11. Hideg	10	12
12. Füst	6	8
13. Katona	15	5
14. Király	8	10
15. Öröm	5	3
16. Vadászat	10	5
17. Hajó	4	1
18. Vár	5	4
19. Angol	3	5
20. Német	8	

Dnyeszter folyó (A bátyja most ott van)
 Az itteni katonai gyakorlóter
 Az egyik kislúnak van egy kis orosz lóva
 Egyik osztálytársaim
 Magyarórán olvastunk róla tegnapielőtt
 Lövészárók
 A fenyőfa túlevele
 A régi rómaiak kerevete (A „Quo Vadis“ mozielő-
 adásán látta)
 Villámlás
 Staféta-futás tornaversenyen
 Hó
 Cigarettafüst
 Egyik nagyobb diák, aki most bevonult katonának
 Viktor Emanuel
 Mikor valaki váratlanul megjön a harctérről
 Az egyik tanár ur elmege vadászni
 Cserkészcsónak
 Komáromi vár
 György király
 Német trónörökös (Képeslapokban látta)

Esztergomi uszoda (Iskolai kirándulás alkalmával
 volt ott, nagyon tetszett neki)
 A várkapunál levő mező
 Kisbéren lakó bátyámnak lovai
 Bátyám sógornéjának kislánya
 Tavaly a természetrajzban tanultuk
 Németek lövészárka
 Egy vers olvasókönyvünkben: Elnémul az erdő
 A butorkereskedésben kített ágy
 Nyáron volt tűz Komáromban
 Tornaversenyen való futás
 Katonák hőmezőn mennek
 A patrongyár égése. (Néhány hónappal előbb nagy
 riadalmat okozott itt)
 Ma láttam egy szakállas katonát
 I. Péter magyar király. (Most tanulták az iskolában)
 Nőverem kisleányának öröme karacsonykor
 Egy pajtásom elbeszélése a vadászatáról
 Piszkei hajókirándulás
 Munkácsi vár. (Bátyja beszélt róla, semmi kapcsolat-
 ban sincs a háborúval)
 Hogyan futnak az angolok
 Német katonának sisakja

II. tábla.

F. L. született Drégelypalánkon, 1903. május 7-én.

1. vizsgálat 1914. november 21.

2. vizsgálat 1915. szeptember 26.

Hívó szó	Reakció idő mp.		Reakció idő mp.
1. Folyó	25	Beleömlik a tengerbe	7
2. Mező	8	A mező zöldséi	15
3. Ló	30	Segít az embereknek	6
4. Fiú	25	Meghalt (Egyik iskolatársának egy évvel ezelőtti tragikus halálára gondolt)	20
5. Golyva	5	Eltörött a szárnya (a házuknál levő golyóval történt meg)	3
6. Árok	10	Beleestem	2
7. Levél	18	Lehullott	1
8. Ágy	25	Benne fekszik egy halott (Keresztapját látta halva, igen nagy hatással volt rá)	7
9. Tűz	5	Leégett a ház	7
10. Futás	10	Meghalt, mikor a célhoz érkezett (moziban látta)	5
11. Híder	5	Megfágytak a katonák	8
12. Füst	7	Megfulladt benne két gyerek (látta otthon)	9
13. Katona	30	Kinn a harctéren harcolnak	3
14. Király	5	Igen öreg (a mi királyunk)	5
15. Öröm	8	Karacsonyi öröm	5
16. Vadászat	5	Sok nyulat lőttek	2
17. Hajó	3	Elsüllyed az Emden	10
18. Vár	4	Komáromi vár	8
19. Angol	7	Szocialisták az angolok	
20. Német	15	Győzni fognak	

*) Édesapja, mikor meg volt vele elégedve, kedvező híreket kapott róla, akkor az írógépben a piros szalaggal írt neki levelet, ha valami panaszt hallott róla, akkor fekete betűs levelet írt neki.

feltétlenül alkalmas volna valamely háborús képzet felidézésére. A vár, hajó szavak nem a mostani háborús eseményeket juttatják eszükbe, hanem kirándulást, stb. Sőt F. L.-nek az angolról édesapjának angolul-tanulása, a németről meg egy gyermekkorl játék jut eszébe. A király szónál az egyik Péter, a másik Miksa királyra gondol, mindegyik közvetlenül azelőtt tanult róla az iskolában. A katona szó a négy eset közül csak egyben van háborús kapcsolatban.

Ez a sajátságos jelenség az asszociációkra vonatkozó két törvényben leli magyarázatát :

1. Az egyszer bármily régen létrejött asszociációk két képzet között állandóan megmaradnak és nehezen adnak helyet újabb kapcsolatnak.

2. A közvetlen szemléleten alapuló és egyéni vonatkozásokat érintő asszociációk (főképen gyermekeknél) a legerősebbek.

Ezen törvényeket nem a jelenlegi adatokból akarom levonni, hanem már régebbi tapasztalások eléggé igazolták. Sőt épen ezen tapasztalások alapján el voltam készülve a fentebb jelzett eredményre és főképen ennek meggondolása ösztökélt a kísérletek elvégzésére. Mindenki tapasztalhatta önmagán, hogy valamely fogalmának reprezentáló képzete rendesen a kora gyermekorból származik. Ha a kastély szót hallom vagy olvasom, még most is mindig annak a kastélynak a képe jelenik meg lelkemben, amelynek kertjében gyermekkoromban annyit játszottam. Ha olvasok egy regényt, amelyben a kastély szerepel, hiába van ott egészen más képen leírva, én a regény alakjait a szülőfalum kastélyában helyezem el képzeletben. Így vagyok igen sok más képzzel és így van a legtöbb ember.

Ha az ember fogalmait és a hozzájuk kapcsolt reprezentáló képzeteket megvizsgálja, valósággal megállapíthatja, hogy mikor keletkezett valamiről fogalma. Az ebben az időben szemlélt tárgy képe válik ugyanis reprezentáló képzzé. Természetesen idővel szétszakadhatnak az olyan kapcsolatok és helyükbe újabbak léphetnek, tehát a törvény nem kivétel-nélküli, azonban igen sok esetben érvényesül.

A kapcsolatok állandóságának látszólag ellentmond az a körülmény, hogy aránylag igen kevés olyan esetet találunk a fentebbi adatokban, ahol a későbbi vizsgálat ugyanazon adatot szolgáltatja, mint az előbbi. De mégis találunk ilyeneket. F. L.-nek a gólyáról mindkét esetben a kis gyermekkorából ismert gólya jutott eszébe,

amelyiknek eltörött a szárnya. A tűznél megint ugyanazon régi esemény jelenik meg előtte, ha más szóval fejezi is ki. Hasonlót mondhatunk az árok és vadászat szavakkal felkeltett képzetekről. E. J.-nél a kapcsolat megmaradását találjuk a mező, árok, futás szavaknál. Érdekes, hogy a hideg szó nála mindkét esetben a hó képzetét keltette fel.

Ezen megmaradt kapcsolatok, ha aránylag kevés számmal vannak is, mégis sokat nyomnak a latban, ha figyelembe vesszük, hogy közben majdnem egy év múlt el, amely idő alatt nagyon sok új hatásnak volt kitéve a két gyermek.

A közvetlen szemléleten alapuló asszociációk érvényesülését mutatják majdnem az összes adatok. A legtöbb felelet nem olyan dolgot tartalmaz, amiről a gyermek hallott vagy olvasott, bármilyen érdekes legyen is az, hanem amit látott. A háborús képzetek közül a legtöbbről kiderült, hogy a fiú valamely képes lapban látta (György király, német trónörökös, stb.)

E. J.-nek nagyobb számmal levő háborús asszociációit magyarázza az a körülmény, hogy, mint jeleztük, szorosán érdekelve van a háborúban, holott F. L. nincsen.

Érdekes összehasonlítani F. L.-nek az első és a második alkalommal adott feleleteit. Az első alkalommal legnagyobbbészrt szomorú események jutnak eszébe. A feleletek közül ötben van szó halálról, a levélről is a levelek hullására gondol. Mivel nagyon élénk, jó kedvű gyermeknek ismertem, a vizsgálat befejezése után beszélgetésbe ereszkedtem vele. Elmondta, hogy nagyon sokszor megjelennek előtte a fentebb említett tragikus képek és akárhányszor éjjel nem tud tőlük aludni. A második vizsgálatnál feleleteiben nyoma sincsen az előbbi szomorú képeknek, kocsikázás, lovaglás, vakációi szórakozások jelennek meg előtte. Az ágyról nem halottra gondol, hanem a kellemes puha ágyra az Astoria szállodában. A levélről is a piros betűs levele jut eszébe édesapjának, amely örömet jelent számukra. A vizsgálat befejezése után ismét kérdezősködtem tőle, mi az oka, hogy most sokkal vidámabb dolgok jutottak eszébe? A fiú röviden azt mondta, hogy csak most múlt el a hosszú, kellemes vakáció és ilyenkor az ember sokkal jobban érzi magát, jobb kedve van.

Bizonyára jó helyen kereste az okot az a fiú, az ő példája mutatja, mennyire fontos szerepe van a képzettársításnál a hangulatnak és ami evvel szoros összefügg, a szervezet és az idegrendszer állapotának. Többször tapasztaltam már olyan asszociá-

ciókat, amelyeknek magyarázatát pszichikai tényekben nem lehetett megtalálni, hanem egyenesen az organizmus állapotára kellett visszavezetni.

Ebből a kis rövid kísérletsorozatból is meggyőződtem arról, hogy az asszociációs vizsgálatok a gyermekeknél is igen tanulságosak lehetnek.

Most jelent meg

Nagy László: A háború és a gyermek lelke.

Ára füzve 3 K, egész vászonba kötve 4 K 20 fill.

Tagoknak kötve 3 K.

PEDAGÓGIAI TÖREKVÉSEK.

Az Új Iskola céljai, pedagógiai és didaktikai alapelvei, tantervének megokolása.

Az Új Iskola testületének megbízásából szerkesztette **Nagy László**, az elnöki bizottság tagja. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr e fölterjesztés alapján az engedélyt az Új Iskola elemi osztályai számára megadta.

I. Célok.

Az egész művelt világon mélyreható reformok vannak keletkezésében a nevelésügy terén, nemcsak az iskolaszervezetekben, hanem az iskolák nevelési és oktatási berendezésében is. Biztos jelük a reformoknak, hogy a kultúrnemzetekben a pedagógiai irodalom még soha sem vett oly lendületet, még soha sem volt oly gazdag és tartalmas, mint most. A szakkörökön kívül álló közönség sem érdeklődött még annyira a pedagógiai kérdések iránt, mint most. Hazánkban, hála a Magyar Gyermektanulmányi Társaság céltudatos működésének, a nagyközönség legszélesebb rétegeit sikerült a pedagógiai mozgalmak körébe vonni. A 16., 17. és 18. század nevelésének története bizonyítja, hogy a pedagógiai irodalom fölvirágzása s a közönség érdeklődésének fölbredése pedagógiai reformoknak hirnöke és előkészítője.

E pedagógiai reformtörekvéseknek már pozitív eredményei is vannak: a művelt államokban elterjedt *reformiskolák* (Landerziehungsheim, École nouvelle, New School), amelyek felé irányuló kísérlet már hazánkban sem hiányzik (a székesfőváros által fentartott Aréna-úti polgári leányiskola kerti iskolája). A tervezett Új Iskola igazgatója s tantestületének tagjai, mielőtt a reformiskola eszméjével fel-

léptek volna, az 1914. év tavaszán meglátogatták s tanulmányozták Németország, Belgium, Anglia s Franciaország reformiskoláit, sőt az igazgató már az 1912. és 1913. években tanulmányozta Németország munkaiskoláit. Ez iskolák látogatása arra a tapasztalati eredményre vezetett, hogy azok elismerésre méltó sikerrel valósítják meg az iskolai nevelés-oktatási rendszernek néhány fontos reformgondolatát, a gyermeknek a természettel való közvetlen érintkezését és a foglalkoztatás (munkáltató oktatás) elvét; de tapasztalták azt is, hogy a reformiskolák többé-kevésbé nélkülözik a *mélyebb lélektani alapot*.
 Mig egyrészt merész rendszereket fejlesztettek ki, másrészt nem tudtak megszabadulni bizonyos sablonoktól. Midőn az Új Iskola igazgatója több pedagógussal egyetértőleg elhatározta, hogy az iskola-nevelési és oktatási helyes reformeszmék megvalósítása céljából hazánkban reformiskolát alapít, szándéka lényeges alkotórészévé tette, hogy a *lélekfejlődéstani elvet* nemcsak el nem hanyagolja, hanem iskolánk pedagógiai és didaktikai berendezésének és működésének vezető motivumává teszi. Mi az a lélektani elv, amelynek fundamentumán rendszerünket felépíteni óhajtjuk?

Ezt a lélektani elvet nekünk egy új, de ma már szilárd alapon nyugvó tudomány: a *gyermektanulmány* szolgáltatja.

1. A gyermektanulmány szolgáltatja ugyanis azokat a test- és lélekfejlődéstani tételeket, amelyeket az Új Iskolá-ban alkalmazni óhajtunk. A gyermekfejlődéstani kutatások ma már annyira előrehaladtak, hogy a szűkebb hatású életkorokra, úgymint az 5—6, 7—8, 9—10, 11—12, 13—14, 15—16 és 17—18 évekre nézve meg tudjuk állapítani a jellemző életjelenségeket, oly részletességgel, hogy azok alapján iskolai nevelési és oktatási rendünket felépíthetjük.

2. A differenciális pszichológia épen a gyermektanulmányi kutatások segítségével annyira előrehaladt, hogy módszereinek alkalmazásával megállapíthatjuk a gyermekek *érzéketi, gondolkodási, akarati*, egyszóval: *elmebeli* típusait.

3. A gyermektanulmányozás szolgáltatja nekünk azokat a megfigyelő és kísérleti módszereket, azt a lelki felszereltséget, amelyekkel képesek vagyunk egyes tanulóink *egyéni sajátságait s képességeit* felismerni, a tanulóban nem az átlagot, hanem az egyént keresni s nevelésünkben minden gyermekegyént külön megoldandó probléma gyanánt kutatni és kezelni.

Célunk tehát: gyermekfejlődéstani és individuális lélektani alapon álló nevelési rendszert alkalmazni, a külföldön elterjedt reform

iskolák nevelési s oktatási elveit ezzel a rendszerrel összhangba hozni, iskolánkban a tudományos alapon álló újabb nevelési és didaktikai eljárások kipróbálásával az üdvös pedagógiai és didaktikai reformok útját egyengetni.

II. Alapelvek.

Ezek után lássuk az Új Iskola pedagógiai és didaktikai rendjében meghonosítandó elveket és azokat a módokat, amelyek szerint ezeket az elveket keresztülni szándékozunk.

1. Hogy a *gyermekfejlődéstan* elvnek megfelelhessünk, 8 osztályúra tervezett iskolánkat 4 tanfolyamba osztottuk; egy-egy tanfolyamra két osztályt számítva. Ugyanis a gyermektanulmányi kutatások szerint a 7—14 éves korú gyermek fejlődése a következő életkorok szerint osztandó fel szakaszokra:

1-ső szakasz.	7—8 év
2-ik „	9—10 „
3-ik „	11—12 „
4-ik „	13—14 „

E szerint osztottuk 4 tanfolyamra *teljes* intézetünket. Tisztelettel megjegyezzük azonban, hogy ez a beosztás nem jelenti azt, mintha megkivánnók szüntetni az évfolyamok szerint felhaladó osztályrendszert, hanem csak azt, hogy mindenik tanfolyam a fejlődéstan különbség szerint más-más pedagógiai cél szolgálatában áll. Ezek szerint:

a) Az első tanfolyamban (I. és II. osztály) azért, mert a gyermek a 7—8 éves korban még mindig a szubjektív érdeklődés korát éli s lelki világát a változó érzelmek uralják, pedagógiai célul a *gyermeki kedélyvilág nemes irányú foglalkoztatását* tűztük ki s e tanfolyamnak főtárgyául a *beszéd- és értelemgyakorlatot* jelöltük meg. A gyermek tudatvilága a 7—8 éves korban mind fogékonyabbá válik az objektív ismeretek befogadására. Ebben az átmeneti korban a gyermek lelki kiképzésének legalkalmasabb eszköze az a tantárgy, mely egyaránt lehetővé teszi a gyermekek játékszerű foglalkoztatását és objektív okulását.

b) A 9-ik évben lép a gyermek az objektív érdeklődés korába, amikor egy darabig, a 9—10 éves korban, főjellemvonása a nagyfokú receptivitás. Ezért a 2. tanfolyam (III. és IV. osztály) számára didaktikai célul tűztük ki: a *gyermek külső tapasztalatszerzésre való törekvésének kielégítését*. Minthogy pedig e tapasztalatszerzésre való

törekvésnek biológiai célja a külső természeti környezetbe való beelés elérése, azért ennek az évfolyamnak főtárgyául a *természeti életet* s főmódszertani elvéül a *természeti környezettel való közvetlen érintkezést* állapítottuk meg.

c) A 11—12 éves korban a gyermeki elme megtartja empirikus irányát, magatartása azonban a természettel szemben jóval aktívabbá lesz, mint előbb volt. A gyermek nem elégszik meg a felfogott külvilággal, hanem tapasztalatait tettekké, gondolatait alkotásokká akarja átváltoztatni. A 11—12 év a gyermek gyakorlatias gondolkozásának virágzó kora. Ezért a harmadik tanfolyam (V—VI. osztályok) pedagógiai-didaktikai feladatává tettük a *gyermek gyakorlatias gondolkozásának kielégítését gyakorlati foglalkoztatásokkal*. Mivel pedig a gyermek gyakorlati foglalkoztatására leginkább a természet-tudományok, a természettan, végytan- és természetrajz nyújtanak módot és alkalmat, azért a 3. tanfolyam főanyagává a *természet-tudományokat* tettük. A munkaiskola eszméjét leginkább az V—VI. osztályban a 11—12 éves gyermekekkel akarjuk megvalósítani.

d) A gyermek etikai énje kialakulásának kezdete általában a 13—14 éves korra esik. Erkölcsei eszméi még tökéletlenek, homályosak s tévelygésekkel kapcsolatosak, de elméjét élénken foglalkoztatják s őt magát tettekre sarkalják. Az azelőtt elszigetelt általánosítások most még szórványosak ugyan a gyermekben, de gyakrabban s világosabban jelentkeznek. Az eddig teljesen önző gyermekben már mutatkoznak egyéb, magasabb rendű (önzetlen) érzelmek is, így az esztétikai érzelem. Ezeknél az okoknál fogva a 4. tanfolyam számára különös célul a gyermek *etikai és esztétikai énjének kiképzését*, illetőleg ennek a célnak intenzivebb felkarolását tűztük ki. Minthogy pedig ehhez a célhoz tudatosan az önismeret vezet, azért a tanfolyam főanyagául az embertant, mint *önismeretre* vezető első, nélkülözhetetlen tanulmányt, jelöltük meg.

2. Amint az itt előadott fejtegetésekből kitűnik, az általános pedagógiai és didaktikai elvekből nem szándékozunk sémákat csinálni. Szerintünk sem a nevelésnek, sem a tanításnak nincsenek abszolút értékű általános normái. Minden elv alkalmazása az életkorok szerint változik. Így vagyunk a reformiskoláknak amaz általános elvével, hogy *a gyermek a természettel közvetlenül érintkezzék*. A 7—8 éves gyermek a szabadban való játékot űzi, a 9—10 éves gyermekkel megfigyeltetjük a természetet, a 11—12 évesekkel sok kerti és mezei munkát végeztetünk, a 13—14 éves korban pedig fontosak a társas kirándulások.

3. A gyermekek *kézi foglalkoztatása* (kézimunka, rajz), úgy, mint a külföldi reformiskolákban, az Új Iskolában is kimagasló szerepet játszik. A kézi foglalkoztatást nem tekintjük külön tantárgynak, hanem az egész oktatást átszövő módszernek. Alkalmaztatásának főelve ugyanaz, mint a többi módszeres elvéké: a gyermek fejlődésének menete szerint változik.

a) Az első tanfolyamban (I—II. osztály) a kézimunka és rajz körülbelül egyenlő értékű kifejezőmód az élőszóval. Ezért, bármit tanul és fejez ki a gyermek, nemcsak az élőszót fogja a kifejezésre használni, hanem a kézi alkotást, rajzot és drámai megjelenítéseket is. Ez alkotások főleg a kedély megnyilatkozásai, tehát játékszerűek lesznek.

b) A második tanfolyamban (III—IV. osztály) még mindig használjuk ugyan a kézimunkát s a rajzot, a kedély játékszerű foglalkoztatására, de már kezdi a gyermek a természetet hűen utánózni (földrajz), továbbá a maga egyszerűbb természeti szükségleteit, ruházati cikkeit előállítani.

c) A kézi foglalkoztatás a harmadik tanfolyamban (V—VI. oszt.) éri el alkalmaztatásának tetőpontját, amikor már egészen reálisztikus és gyakorlati irányt követ. Az ősfoglalkozások keretében szükségleteinek jelentékeny részét s az iskolai oktatás keretében az ismeretgyarapítás eszközeit maga állítja elő. Az írásbeli fogalmazások akkor még többnyire a kézi alkotás és rajz kapcsán jelennek meg.

d) A negyedik tanfolyamban (VII—VIII. osztályok) a kézimunka és rajz fokozatosan mind több esztétikai elemet vesznek fel. Az írásbeli fogalmazás, minthogy ereje s főleg tartalma meggyarapodott, mindinkább önállóvá válik.

4. A *művészeti nevelés*, mint az intelligenciának s az erkölcsi érzésnek lényeges eszköze, az Új Iskolában fontos szerepet játszik, ezért a négy tanfolyamnak mind a nyolc osztályában külön cím alatt, részben külön tantárgyként szerepel. Óhajtásunk, hogy az Új Iskolából kikerült gyermekek mozgásaikban, alkotásaikban, ítéleteikben finomult izlést mutassanak. Szeressék a szépet s az erkölcsileg nemeset. A művészeti nevelés programunk szerint a VII. és VIII. osztályban lép különösen előtérbe, amikor a gyermeket már a szép tárgyak benső értékeire is figyelmeztetjük.

5. A hittani oktatásról a felekezetek szerint fogunk gondoskodni. Ezzel azonban nem elégszünk meg. Oktatásunkban s nevelésünkben *a vallásos érzés ápolására különös gondot kívánunk fordítani*. Természetesen e nevelő munkánkban is szem előtt fogjuk

tartani a lélekfejlődés fokozatait. A 7—8 éves korban nem érintjük a gyermek naiv hitét. Engedjük, hogy az Istent megszemélyesítse. De a 9—12 éves korban alkalom szerint nyomatékosan fogunk figyelmeztetni a természetben működő általános erőkre. A 13—14 éves korban pedig arra törekszünk, hogy a gyermek Istent az erkölcsi ideál megtestesítéseként tisztelje.

6. Az erkölcsi érzés alapjának a szociális érzést tartjuk. Ezért a gyermek szociális érzésének felébresztésére nagy gondot kívánunk fordítani. A szociális érzések közül is a leghatékonyabb, legtöbb elevenerőt tartalmazó s legtöbb gyakorlati értékkel bíró nemzeti érzést kezdettől fogva nagy gonddal fogjuk ápolni. Már a 7—8 éves korú gyermek önérzetének elemévé tesszük a *nemzeti érzést*. A 9—12 éves gyermekek gyakorlati cselekvéseinek tárgyává tesszük ezt az érzést (hazai iparcikkek vásárlása). A 13—14 éves korú gyermekeknél pedig már arra törekszünk, hogy az ébredő kötelesség-tudást és önzetlenséget a haza szolgálatába állítsák.

7. *A testi nevelés* az Új Iskolában mindenek felett álló jelentőségű. *Erős testben erős lélek*: ami nevelési ideálunk. Ennek a fel-fogásnak igazolására tantervünkben a testi nevelést mindenik év-folyam élére tettük. Az iskola nevelési rendszerében a testi nevelés szorosan összefügg az akarat nevelésével.

Tanítványainkban az erős, edzett test kétféle okból fog kifejlődni. Egyrészt közvetlen és természetes eredménye lesz a gyermekek testi foglalkozásainak s a szabadban való tartózkodásának, a kapálásnak, ásásnak, gereblyezésnek, ültetésnek s egyéb kerti munkáknak, továbbá a szabadban való játékaiknak, sportolásaiknak s a szabadban való tanításnak. Másrészt az erős test a gyermek akaratának eredménye lesz. Igyekezünk szuggerálni a gyermeknek, hogy akarja az erős és edzett testet. Ezért fárasztó munkákat, nagyobb erőfeszítéseket kell végrehajtania.

Természetesen a testedzésben is szem előtt fogjuk tartani a gyermek fejlődését. A kisebb korban a testedzésnek főleg első rendszerét fogjuk alkalmazni, amely szerint az főleg játékokból, foglalkoztatásokból fog állani, de a rendszeres gyakorlatok közül már a kisebb életkorban (7—10 év) is alkalmazzuk a Dalcrose-féle ritmikus gyakorlatokat s a versenyzéseket. A 11—14 éves korban pedig fokozatos gondot fogunk fordítani a rendszeres testedzésre, a kirándulásokra, sportokra, svéd tornára.

8. Habár utolsónak említem, de kimagasló értékűnek tartom nevelési rendszerünkben az *akarat nevelését*. Nem szándékunk el-

kényeztetett, akarat nélküli bábokat nevelni, hanem olyan gyermekeket, akikben az egyéni akarat erős és harmonikus. Arra óhajtjuk nevelni a gyermeket, hogy tudjon egyénileg, önállóan és a célig akarni, de tudja a maga akaratát a köz akaratához is alkalmazni. Úgy fogjuk tehát oktatásunkat irányítani, hogy a gyermeknek minél több alkalma legyen tettekre. Tanítványaink virágokat, kerti veteményeket, fákat fognak termesztetni s mind ezt saját akaratukból. Munkaszobáikat maguk fogják gondozni és rendben tartani.

Az akarat nevelésében szemünk előtt tartjuk a gyermek szociális jellemének fejlődését. A 7;—8 éves korban a tekintély előtt való meghajolást fogjuk kivánni. A 9 éves korban és attól kezdve fokozatosan fejleszteni fogjuk a gyermek szociális érzékét s a 13—14 éves korban már az erkölcsi és szociális *eszmék* előtt való meghódolásra fogjuk nevelni.

III. A tanterv.

Az Uj Iskola a maga önálló céljait külön tanterv keretében óhajtja megvalósítani. Minthogy céltudatos munkát akarunk végezni s ezt jogosan várja tőlünk mindenki, elkészítettük tantervünket, amelyben a nyolc osztály számára az anyagot az összes tantárgyakból megjelöltük. Ezen tanterv közlését a jövő füzetben fogjuk megkezdeni. Midőn tantervünket nyilvánosságra hozzuk, először is utalunk azokra a különbségekre, amelyek az 1905-ben kiadott népiskolai tanterv s az Uj Iskola tanterve között találhatók.

A hivatalos népiskolai tanterv és az Uj Iskola tanterve között lényeges különbség nincsen. Fontolóra vevén az új népiskolai tanterv részleteit, azt találtuk, hogy annak a tantervnek anyaga s anyagfelosztása a 6—12 éves korú gyermek léleklejlődéstani szempontjainak nagyban és egészben megfelel. A hivatalos tanterv helyesen jelöli ki a végső célokat különösen a III—IV. és az V—VI. osztályok számára. Épen azért ezeket a végső célokat az Uj Iskola számára is zsinórmértékül állítottuk fel. E meggyőző szempontok magyarázzák meg azt a várható tény, hogy az Uj Iskola növendékei a 4-ik osztály elvégzése után ugyanazt az anyagot fogják elvégezni, mint a rendes népiskola növendékei. A cél- és anyagmeg egyezés az V—VI. osztályokra nézve már csak bizonyos módosításokkal állapítható meg. E különbségekről, amelyek szervezetünkől s céljainkból természetyszerűen folynak, hátrább lesz szó.

Midőn a hivatalos tanterv és az Uj Iskola tanterve közötti

általános megegyezésre rámutatok, nem mulaszthatom el nyomatékosan hangsúlyozni, hogy az Új Iskola és a többi iskola közötti különbség lényegét *nem a tanítás céljaiban s anyagában keressük és látjuk, hanem inkább a módszeres eljárásokban*. Mi legalább megvalósítandó reformjainkban erre kívánjuk a súlyt helyezni. Azok a különbségek is, melyek a két tanterv között tényleg fennállanak, inkább a tanítás módszeréből, mint céljából folynak.

A különbségek egyébként a következők:

1. A tulajdonképeni *beszéd- és értelemgyakorlatok* nálunk épen úgy tárgya az I. és II. osztálynak, mint a többi iskolában, sőt ugyanannyi anyagot szándékozunk felölelni, mint amit a hivatalos tanterv kijelöl, azzal a különbséggel mégis, hogy ami anyagunk főrészt nem a földrajzi elemek teszik, hanem *a gyermeket környező emberi és állati élet*. Ennek oka pedig az, hogy a gyermek, különösen a 7–8 éves korban nem a merev formákat s az elvont fogalmakat, hanem a történést, az életet keresi s ezt a körülötte élő emberek s állatok cselekvéseiben találja meg.

Megjegyezzük itt, hogy a III. és IV. osztály *földrajzi anyagát* szintén a beszéd- és értelemgyakorlatok címe alá foglaltuk. Ezzel azt a szoros összefüggést, ami a földrajz és a beszéd- és értelemgyakorlatok anyaga és módszere között a tanterv szerint is fennáll, különös mértékben kívántuk hangsúlyozni.

2. A *számтанból* a 4-ik év végével el fogjuk végezni ugyanazt az anyagot, amelyet a hivatalos tanterv kiszab. A különbség köztünk és az általános tanterv között inkább módszertani, mint materiális jellegű. Az I. osztályban pusztán érzékleti alapon kívánjuk a szám-tant tanítani, tehát csupán a számsorok és számcsoportok képzését vettük fel, de ezt ki akarjuk terjeszteni 100-ig. A nehezebb műveleteket s az elvontabb viszonyokat (kivonás, osztás) szintén 100-ig, a II. osztályra hagytuk. Egyébként az elvégzendő anyag a szám-tanból, mint a többi tantárgyaktól is, a gyermekanyagtól függ.

3. A legnagyobb eltérés a miniszteri tanterv és az Új Iskola tanterve között *az olvasás és írás tanításában* van. Az olvasás és írás *rendszeres* tanítása ugyanis az I. osztályban (az Új Iskola tantervében) nem fordul elő. Ez a módosítás, aminek szükségét egyébként a pedagógusok már régen hangoztatják, azokból a nagy nehézségekből sarjadzik, amelyekkel a gyermek az írás, de különösen az olvasás technikai elsajátítása körül találkozik. A 6 éves gyermek még nem képes felfogni a betűk szimbólikus jelentését s még kevésbé képes a még fejletlen beszédtechnikájú gyermek az elvont

jegyek alapján öntudatosan kiejteni s összefűzni a hangokat. Legcélszerűbbnek véljük azt az eljárást, amely szerint a gyermek az olvasás és írás technikáját ép úgy önkénytelenül, észrevétlenül, mondjuk: ösztönszerűen sajátítja el, mint magát a beszédet. A tanító részéről ennek az ösztönszerű műveletnek csak az előmozdítása történjék a hangok kiejtésének gyakorlásával, az onomatopoétikával, a játékszerű hangelemzésekkel s a betűjátékokkal s a játékszerű betűrajzolásokkal. Ez történik az Uj Iskola első osztályában. A tulajdonképeni olvasási és írási gyakorlatokra csak a második évfolyamán térünk át, amikor azt teljesen elsajátítják.

4. Az V—VI. osztályokban két nevezetes különbség van az Uj Iskola tanterve és a miniszteri tanterv között. Mind a kettő főleg az Uj Iskola szervezetével függ össze.

a) Az Uj Iskola V—VI. és VII—VIII. osztályai tulajdonképen a középiskolák I—IV. osztályai számára készítenek elő. A középiskolák I. és II. osztályaiban azonban a *történelem*, mint tantárgy, nem szerepel. A középiskolai tantervnek ezt a hiányát hibának kell tartanunk. Igaz ugyan, hogy a 11—12 éves gyermek még nem érdeklődik a történelem iránt, de érdeklődik a történelmi események iránt. A történelem nagy eseményei s egyes kiváló egyének nagy tettei nagy mértékben képesek figyelmét lekötöni. A küzdeni szerető s hősiességre vágyó 11—12 éves gyermek a történelemben rejelő lelki táplálékot nem nélkülözheti. De pedagógiai okokból is hiba a gyermektől ezt az értékes anyagot megvonni. A történelem a gyermek gondolkozását, tetteit ideális, nemes irányba tereli. Ez az oka, hogy az egész magyar történelmi anyagot fölvevük az V—VI. osztályokban — *az iskolai olvasmányok keretébe*. Ez esetben is tehát (a népiskolai tanterv szempontjából) inkább módszeres, mint tantervi módosításról van szó. Az irodalomba való besorozás azt jelenti, hogy nem a történelmi összefüggésre (pragmatikus történelemre), hanem a történelmi *eseményekre* akarjuk a főgondot fordítani. Jelenti továbbá e módosítás azt, hogy a közlés módja majd az olvasás, majd az élőszóval való előadás, majd a képszemlélet s egyéb műalkotások szemlélete lesz.

b) A másik módosítás a *polgári jogok és kötelességek (alkotmánytan)* tanítására vonatkozik. Ez a tantárgy is hiányzik a középiskolai tantervből. Épen olyan nagy hibának tartjuk ezt, mint a mily korai annak tanítása a 11 éves gyermek számára az elemi népiskolában. A polgári jogokra és kötelességekre eszméltetés nélkülözhetetlenül lényeges kelléke az állampolgárságra való nevelésnek.

Másrészt az „alkotmánytant“ a magasabb szociális viszonyokat felölelő tartalmánál fogva nem appercipálhatja a 11 éves gyermek. Mi ezt a fontos problémát oly módon oldottuk meg, hogy az egész népiskolai anyagot a VII—VIII. osztályok tantervébe illesztettük, mint ahova nagyértékű erkölcsi tartalmánál fogva leginkább illik is. Igaz ugyan, hogy a hivatalos tanterven csorba esett, de segítettünk magán az alkotmánytan tanításán. Természetes, hogy ha akadnak oly növendékeink, — ami nem valószínű — akik a VI. elemi iskolai osztály elvégzése után népiskolai záró vizsgát óhajtanak letenni, ezek számára az alkotmánytant külön tanfolyamként fogjuk tanítani.

Adjuk a nép kezébe

A gyermeknevelés kis kátéját.

Ara 1 K, nagyobb (legalább 10 pl.) rendelésnél 25% engedményt ad a kiadóhivatal.

GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA.

A rovatvezető gyógyító pedagógiai ügyekben tanácsot ad az ideges gyermekek áll. intézetének pszichológiai laboratóriumában.

A gyógyító pedagógia egy-két háborús feladata.

Irta: **Berkes János**, a Gyógyító pedagógiai intézetek orsz. szaktanácsának előadója.

Első közlemény.

A vak katonák tanítóképzése.

A háború sok és sokféle szerencsétlenségek érdekében minden lehető elkövetni elsősorban hazafiúi, de egyuttal emberbaráti kötelesség is.

Ha a háború okozta sokféle szerencsétlenség között sorrendet lehetne tartani, az első helyek egyike illetné meg a megvakult katonákat és ezek között is azokat, akik készültségük, tanultságuk folytán a látók világából való kizárásukat leginkább érzik. És talán ez a körülmény okozza azt, hogy a társadalom mint egy test és lélek, siet a vak katonák megmentésére.

Amilyen dicséretre méltó egyrészt a társadalomnak a vak katonák megmentésére irányuló ezen törekvése, másrészt azonban óvatosnak kell lennünk és nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy amidőn a vak katonák megmentését célozzuk, akkor olyan utakat jelöljünk ki, olyan eszközöket válasszunk, hogy a vak a társadalomba valóban beilleszkedni és ott érvényesülni tudjon.

A gyakorlati tapasztalatok azt igazolják, hogy a vakok általában sokra képesek, az ő érvényesülésükre tehát minél több utat lehet és kell nyitva tartanunk. De viszont a legtöbb iparág és értelmiségi pálya csak a látónak való és nehéz a vaknak. E téren a vak vagy általában nem vagy csak a látók támogatása mellett boldogulhat.

Amely országokban a vakok oktatása elismert magas fokon áll, ott a vakoknak a gyakorlati életpályára való kiképzését az a szellem hatja át, hogy a gyakorlati képzés a vak sajátos lelki világához és egyéni viszonyaihoz alkalmazkodjék. Példa erre Németország és Belgium, amely országokban a vakokat szinte kizáróan a megélhetést feltétlenül biztosító ipari pályákra képzik ki és az értelmiségi pályák elől elzárják őket.

Amely országokban pedig a vakok elméleti képzését tágabb lelkiismerettel kezelik, mint pl. Francia-, Angol-, Olaszországban és az amerikai Egyesült Államokban, ott a vakoknak magasabb, főképpen tanítói képesítést is adnak, de ugyanakkor e magasabb képesítésnek megfelelő alkalmazásukra nézve kötelezettséget nem vállalnak. Ezek a vakok azután csak szórványosan jutnak képesítésükhöz mért állásokhoz. Akik pl. tanítói állást nyernek el, azok mellé látó tanerőket osztanak be gyámolítóul.

A vakság oly súlyos testi fogyatékoság, hogy az ezzel sujtott szerencsétlenek nem minden téren versenyezhetnek az élet küzdelmeiben a látókkal. Ennek a szempontnak kell irányítani hazánkban is a vakokról és vak katonákról való gondoskodást.

Ezzel nem azt akarom mondani mintha a vak katonáknak tanítói képesítése, az értelmiségi pályán való érvényesülése elől mereven elzárkozni kívánnék. Lehet a vak tanító is. Azonban ennek a kérdésnek megoldásánál a mi különleges hazai viszonyainkhoz kell alkalmazkodnunk.

Nevezetesen hazai viszonyaink azt mutatják, hogy a tanuló ifjúság oroszlán része kerül az ipart és az értelmiségi pályákon keresi boldogulását. És e téren oly zsufoltság van, hogy az értéke-sebb elem is csak nehezen juthat állásokhoz.

A tanítói pályán sincs hiány a tanerőkben, annál kevésbé a gyógyító pedagógiai intézményeknél, amelyek még viszonylagosan csekély számú intézettel rendelkeznek.

Ennélfogva a vak katonáknak a tanítói képesítés engedélye általánosságban nem adható meg, mert éppen az intézetek csekély száma miatt az érzékűek is csak korlátolt számban és bizonyos feltételekhez kötötten vétetnek fel a gyógyító pedagógiai tanítóképzőkbe.

Véleményem szerint a háborúban megvakultakat csakis esetről-esetre való elbírálás alapján szabad a gyógyító pedagógiai képzőbe felvenni. Az elbírálásnál pedig elsősorban lelkiismeretesen meg kell állapítani, vajjon az illető tehetsége, társadalmi szereplése, ügyes-sége, szorgalma, rátermettsége fel tud-e emelkedni a pedagógus

színvonalára. Miután továbbá a fogyatékos gyermekek lelki világát ugyanazon általános didaktikai elvek szerint kell fejlesztenünk, amely elvek a normális gyermekek oktatásánál a mult tanúságaiból le-szűrődve, mint megtisztult nézetek maradtak reánk örökségül és miután e szerint a gyógyító pedagógiai tanítóképzőn a tanulmányok folytatásához az általános pedagógiai ismeretek tudása nélkülözhe-tetlen: szükséges másodsorban, hogy a gyógyító pedagógiai képzőbe csak azok a vak katonák vétessenek fel, akik legalább az elemi tanítóképzőt elvégezték és pedagógiai előképzettségüket megfelelőleg igazolják.

A normális pedagógia tehát az alap, amelyre a gyógyító peda-gógiai tudást kell ráépíteni. A gyógyító pedagógia fogalma alá külön-leges, szakirányú, több ágazatú intézmények tartoznak. Hivatása pedig a gyógyító pedagógiának, bizonyos abnormis állapotoknak neveléstani gyógyítása, a normálistól eltérő gyermekeknek nevelés utján való oly fokú kiképzése, hogy a fogyatékos gyermekek a társadalom közhasznú tagjaivá alakuljanak át.

E meghatározásból önként következik, hogy a gyógyító peda-gógiával szakszerűen csak oly egyének foglalkozhatnak, akik a kóros jelenségeket életlélektani és kórtani alapon céltudatosan tudják gyógykezelés alá venni. A gyógyító pedagógiának tehát fontos feladata tanerőit a központi idegrendszer, az érzékszervek ép és kóros szerkezetének és működésének, valamint a beszéd-, élet-, kór- és gyógyítása tanának ismeretében kiképezni. Ezek tudása minden gyógyító pedagógus számára elengedhetetlen feltétel. Az a tanító, aki ezek tudása nélkül kíván fogyatékos gyermekeket tanítani, csak a sötétben tapogatózik. De mindezekkel a tudnivaló még nem merült ki.

A fogyatékos gyermekek értékelésében, gondolkodásában, aka-rásában stb. rendellenességekkel találkozunk. Továbbá bár a fogya-tékos gyermekek oktatásakor az általános didaktikai elveket tekin-tetbe vesszük és ezek vezéreinek bennünket munkálkodásunkban, de azokat az elveket nekünk a fogyatékos gyermekek különleges egyéniségének megfelelően kell a gyakorlatban érvényesítenünk. Szó-val a gyógyító pedagógusnak az abnormis gyermekek sajátos lelki-életével is tisztában kell lennie és tudnia kell, hogy az általános didaktikai elvek mennyiben és hogyan érvényesítendőek a fogyatékos gyermekek oktatásában.

E téren tehát nagyon sok tudni és tanulmányozni való van, mert hisz éppen az abnormis gyermekek a gyermektanulmányozás-

nak kiapadhatatlan forrásai. Kérdés lehet, vajjon a vak mindezeknek a különleges tanulmányoknak az elvégzésére képes-e, alkalmas-e?

Feltéve, hogy képes, alkalmas, még e kedvező feltevés esetében is egy másik nagy meggondolást kivánó körülmény lép előtérbe. Nevezetesen a szerencsétlen hősöknek megélhetést akar a haza biztosítani. Ezt csak akkor teheti, ha állásba is juttatja őket. A vakok intézeteinek száma azonban hazánkban ma még igen csekély, úgy hogy nagyobb számú vak tanítót nem lehetne elhelyezni. E miatt nem szabad ezeket a háborúban megvakult harcosokat korlátlan számban hosszabb ideig tartó pedagógiai tanulmányoknak kitenni, amelyeknek befejezése után állást még sem kaphatnának. Ez csak elégtelenséget szülne épen azok körében, akiket megelégedett emberekké akarunk tenni. Életük nagy szerencsétlensége csak fokozódna egy új csapással, mi pedig az elsőt is enyhíteni akarjuk.

Továbbá a vakok intézeteiben a vak tanítók működése alkalmával szerzett tapasztalatok azt is igazolják, hogy a vakok, mint tanítók a vak növendékeket helyesen nevelni nem tudják. Nem, mert a sok rossz szokással (körömrágás, orr-, szempiszkálás, tikkelés stb.) terhelt vak gyermekeket nem látják és hibáikra nem figyelmeztethetik.

Végül a vakok, mint tanítók, önállóan csak bizonyos tárgyakat tudnak tanítani, mert ők maguk is gyámolításra szorulnak és inkább individuálisan tudnak a vak gyermekkel foglalkozni, de osztálytanításra már nem képesek.

E tapasztalatok ismételten is óvatosságra kell, hogy intsenek bennünket. Végül ha már egyes vak katonának tanítói képesítést kívánunk adni, véleményem szerint leghelyesebb volna a pedagógiailag kiképzett vak katonákat szorosán vett szakoktatókul alkalmazni. Nevezetesen csak azoknak a tantárgyaknak a tanítását kellene rájuk bízni, amely tárgyak oktatásakor, már lelkiállapotuknál fogva is, közelebb férközhetnek a vak társaik lelkéhez. Ilyen tárgyak a Braille írás, földrajz domboru térképekkel, tájékozódási gyakorlatok stb.

E vélemény alapján a vak katonákat a gyógyító pedagógiai képzőn egyes tárgyak hallgatása alól, kivételes intézkedéssel, fel lehetne menteni és a négy ágazatu képzést nyújtó gyógyító pedagógiai képzőn csak azoknak a tantárgyaknak a hallgatására kellene kötelezni, amely tárgyak a vakok lelkiállapotának megismertetéséhez szükségesek és a vakok nevelésére-oktatására vonatkozó szakképzettség megszerzéseivel szoros kapcsolatban vannak.

Mint láttuk, a vak katonáknak csak elenyészően csekély száza-

léka találhatja meg boldogulását az értelmiségi pályán, mert — tudomásunk szerint — a vak katonák száma nagy. Úgyszólván semmi munkát nem végzünk akkor, amidőn egy-két kiválasztottnak a tanítói pályát nyitjuk meg. Itt megállapodnunk tehát nem szabad.

Amint már fent említettem, a vakok több munkakört tölthetnek be sikeresen. Jól beválnak, mint ének- és zenetanítók, levelezők, telefonkezelők, iparosok stb. stb.

Ennélfogva intézkedés volna teendő, hogy minden vak katona a vakoktól eredményesen betölthető munkakörökben egyéniségének, rátermettségének, használhatóságának megfelelő kiképzést és elhelyezést nyerjen. Minden vaknak joga van olyan foglalkozási ág felé törekedni, amire megvan a testi és szellemi képessége. Vak katonáinkkal szemben ezt az utat egyengetni és az akadályokat elhárítani minden igaz magyarnak hazafiúi kötelessége.

A siketnéma gyermekek és a háború.

Irta **Klug Péter**, siketnéma-intézeti igazgató Szegeden.

A siketnémák helyes irányú nevelésének-oktatásának egyik legfőbb törekvése, hogy a hallásuktól megfosztott s ennek következtében a művelődés legértékesebb eszközét, a beszédet, nélkülöző gyermekeket kiragadja elszigeteltségükből és bennük lehetőleg mindazokat az érzelmeket és képességeket felébressze és kifejlessze, melyek a hasonló korú épérzékű gyermekek szívét-lelkét betöltik, tehát, hogy gondolkozásban, érzelemben és cselekvéseikben emezeket minél inkább megközelítsék.

A feladat nehéz, de nem leküzdhetetlen. És amikor a Gyermektanulmányi Társaság szózattal fordul tagjaihoz, hogy „amikor hazánk a lét és nem lét kérdésének nehéz perceit éli“, „lelkünk az az eljövendő dicsőség és boldogság, s a fenyegető sötét veszedelem érzései között hánykolódik, forduljunk egy pillanatra a gyermek lelkéhez“ (*Nagy L.*), a siketnémák nevelője-oktatója sem térhet ki e felhívás elől, sőt kétszeresen kötelessége, hogy ez alkalmat nemcsak annak megfigyelésére használja fel, hogy „a háború milyen érzelmeket és gondolatokat váltott ki“ növendékeiben, hanem vizsgálnia kell azt is, hogy vajjon mennyiben érte el a nevelésnek fentebb vázolt törekvését, célját s e nagy idők szele azonos lelki

folyamatokat váltott-e ki bennük, mint az érzékűekben. És ha ezekre (t. i. az érzékűekre) vonatkozólag Nagy László szerint „nyugodtan várhatjuk az idők változását,“ „mert a most felnövekedő ifjúság teljes mértékben átérzi az idők nagyságát“ és „szelleme alkalmas arra, hogy hatalmas lendületet adjon s új irányt szabjon hazánk fejlődésének“, akkor teljes megnyugvással és hivalkodás nélkül állapíthatjuk meg mi is, hogy a magyar siketnéma-oktatás jó úton halad.

Természetes azonban, hogy a siketnémák lelkiéletének vizsgálata nem történhetik az érzékűek részére megállapított módszerek és elvek szigorú megtartásával. A megértés és megértetés nehézségei miatt jórészt és főleg a felsőbb osztálybeli tanulókra vagyunk e tekintetben utalva s pl. a háború hatásának tanulmányozásánál nem szorítkozhatunk csupán a kérdő-ivekkel való adatgyűjtésre. A siketnéma gyermekek lelkiéletének tanulmányozása s az ezirányú vizsgálatok főképpen az irántuk való beható érdeklődésen és körültekintő megfigyelésen alapulhatnak csak. Amily bizalmatlan a siketnéma gyermek azokkal szemben, kik iránta kevés vagy csak ritkán tanúsítanak érdeklődést, époly nyíltszívű, egyenes és bizalmas azokhoz, kik részéről állandó s jóakaró érdeklődést tapasztal. Ezek figyelése egyáltalán nem zavarja elhatározásaiban, gondolatait és érzéseit sem takarja előlük s lelkébe is bepillantást enged nekik.

E sorok írója az 1914—15. tanév megnyitása napjától különös érdeklődéssel és figyelemmel kísérte azt a mély és érdekes hatást, melyet a háború kitörése és ennek eseményei siketnéma tanítványai erkölcsi és értelmi fejlődésére gyakorolt. Úgy vélem, hogy azokat is, kik siketnémák tanításával nem foglalkoznak, velük nem szoktak érintkezni, sőt talán nem is láttak még tanult siketnémát, szintén érdekelni fogja, hogy azok a gyermekek, kiknek ajkán a rettenetes bilincs vagy kik csak mesterségesen tanult, többé-kevésbé tökéletlen beszédjükkel értethetik meg magukat és értenek meg másokat, vajjon mennyiben vettek tudomást az országok sorsát döntő világháborúról, mennyiben vannak tisztában az azt előidéző okokkal s különösen mily érzelmek és elhatározások fakadtak ebből kifolyólag lelkükben.

Mindenekelőtt vessünk egy pillantást az udvaron játszadozó gyermekekre. Mintha csak érzékű gyermekcsoportokat szemlél-nénk. A fiúk mindenikének van kardja, puskája, sőt amott az ugró-lyuk mentén ágyúkat is láthatunk — fedezékben. De ím csoportok

alakulnak, köztük van néhány leány is, kinek karján vöröskeresztes szalag látható. Egyik csoport szemmel láthatólag erősebb, ezek a magyarok, osztrákok, németek és törökök. Az ellenfélben is képviselve van minden ellenséges nemzet. A mintegy 30—40 tanuló-ból álló csoportok külön-külön válnak s felosztják egymás között a szerepeket. Mint a valóságban, köztük is van gyalogság, lovas-ság, tüzérség, gépfegyverosztag, egészségügyi szervezet (orvosok, „szanitéc“ és ápolónők), sőt — ami e sorok íróját is meglepte — telefon-kezelők is vannak, kik az udvart körülfogó sodronyokon siketségük dacára is vigan telefonálnak.

Mindenik csoport választ magának tisztet és fővezért, természetesen a legfelsőbb osztálybeli legügyesebb fiút, s megindul a harc. Mindenfelé vonalakat húznak az udvaron, ezek a „lövész-árkok“, majd falevelekből „fedezékeket“ csinálnak az „ágyúk“ és „gépfegyverek“ részére. Előbb csak az előőrsök kerülgetik egymást s lőnek távolból egymásra, mígnem aztán zászlóik alatt egész csoportok ütköznek össze s kifejlődik a szuronyharc, mely mindig a „magyarok“ és „németek“ győzelmével végződik. Sokszor határozott tárgya is volt a játéknak pl. „várostrom“, máskor az „oroszok betörése“-t játszották; egy alkalommal a háborús játék bevezetése „Ferdinánd trónörökös meggyilkolása“ volt. A nyugati harctér eseményei is nem egyszer sorra kerültek, mikor „indiánusok“ is résztvettek az angolok és franciák soraiban. A csata befejeztével elszállították a „zsákmányolt“ puskákat, kardokat, ágyúkat és gépfegyvereket, majd az ápolók „kórházba“ hordták a sebesülteket, kiket az „orvosok“ gyógykezelés alá vettek. Végül a meghaltakat is „eltették“. Egy deszkán végig hordoztak egyes fiúkat nagy kísérettel az udvaron s nagy komolyan letették őket a homokba, hol a „pap“ imája után megtörtént a temetés. Egy alkalommal olyan katonát is temettek, ki „fájdalmában öngyilkos lett“. A „hős“-öket előléptették vagy kitüntették. Az előlépettek csillagot varrhattak kabátgallérjukra, a kitüntettek pedig az ügyesebb növendékek által festett papiros-érmeket kaptak.

Ime, játékuik szinte teljesen azonos a halló gyermekek háborús játékaival. Meglepő, hogy részleteiben is mily hűen utánozták a valódi háborút, holott ezeket a halló gyermekektől sem sajátíthatták el, mivel határozott kijelentésük szerint azokkal együtt sohasem játszottak háborút. Játékuikban tehát saját ösztönszerű elhatározásuk volt az indító ok s a játék menetének, részleteinek kidolgozásában is saját ismereteikre és képzelő-tehetségükre voltak

utalva. A csodálatos csak az, hogy míg egész ősszel és csikorgó télen is naponta játszottak háborúsdit, tavaszra ellanyhult a háborús játékkedv s a „fegyverek“ is nagyrészt elkallódtak. Pedig a játék láza annyira áthatotta őket, hogy pl. 16—17 éves fiúk is, mikor az intézetben valami rendetlenség fordult elő, ennek megakadályozására heteken keresztül naponta „puskával“ a vállukon 2—2 órán át álltak őrt a folyóson, teljes komolysággal és mindig szívesen.

Azonban nézzünk be hozzájuk a komoly munka helyére, az osztályba is. Beléptemkor a háború eseményei, illetőleg a lapok aznapi hírei szerint örömtől ragyogó vagy szomorú, elcsüggedt arcok fogadnak s a „Szegedi Friss Ujság“-gal vagy „Az Est“-tel kezükben egész csomó kérdéssel ostromolnak. Semmi sem kerüli el érdeklődésüket; az ismeretlen fogalmakat épúgy meg kell nekik magyaráznom, mint a felmerült újabb körülményeket. A 42-es s 30·5-es mozsárágyuk készítése és hatása éppen úgy érdekli őket, mint a repülőgépek s Zeppelinek vagy akár a hadifoglyok helyzete és további sorsa. A térképen nemcsak azt tartják számon naponta, hogy merre van egyik-másiknak hozzátartozója s valamelyik intézeti tanár, hanem a különböző hadseregek állásait is a legpontosabb figyelemmel kísérik. És amily aggodalommal, szinte megdöbbenve fogadták az oroszok előtöréseit, pl. Przemysl elestét, époly kitörő örömmel üdvözöltek minden győzelmi hírt. E tekintetben a fiúk és leányok között nincsen és nem volt semmi különbség; a leányokat ugyanaz a győzelmi vágy hatja át, mint a fiúkat. Míg azonban a fiúk szinte kivétel nélkül lelkesednek a háborúért s abban részt venni mind szeretne, a leányok nagy többsége megszűnését óhajtja.

Az is meglepő, hogy mily hamar jöttek tisztába a háború okaival, lényegével és azzal, hogy mely országok szövetségeseink, melyek ellenségeink és melyek a semlegesek. Sőt a nagyobbak ez országok haderejéről és benső viszonyairól is nem várt tájékozódást szereztek. De csakhamar megértették a dolgok állását a kisebbek is, kiket naponta kioktatnak az ujságot olvasó nagyobbak. Ezt a távollevők még levélben is megteszik. Egy volt növendék pl. így ír aug. 7-én kelt levelében egyik siketnéma társának: „Én tegnap olvastam Az Est ujságából, hogy németek elfoglalták Varsót, magyarok elfoglalták Ivangorodot. Oroszok elfutottak Varsó mellett Prágába. Varsó és Prága között Visztula folyó van, 3 vashid, Varsóban $\frac{1}{2}$ millió lakos van“. E levélben nemcsak az az érdekes, hogy írója a városok földrajzi viszonyai iránt is

érdeklődött, hanem, hogy az általános lelkesedés őt is magával ragadta és mindjárt annak közlésére is készítette.

Hogy mily hatással volt a háború növendékeink értelmi fejlődésére, mennyi új fogalmat, földrajzi és egyéb ismeretet szereztek, már a fentiekből is kitűnik. De nem kevésbé mély az érzelmi hatás is. A hazai földhöz való ragaszkodás és általában mindannak szeretete, ami magyar, intenzívebbé vált. Mélyült emberszeretetük is, tanárjuk fogságba esésén épúgy sirásra fakadtak, mint amily mély sajnálkozással beszéltek mindig a katonák fáradalmairól, a veszélyekről, melyek őket környezik s a sebesültekről; utolsó fillérjüket is odaadták a „szegény katonák“-nak és a sebesülteknek; a katonaság részére époly örömmel készítettek meleg alsóruhát, tépést, adtak cigarettákat, mint amily megnyugvással mondtak le javukra mindig örömmel várt karácsonyi ajándékaikról. Épúgy megértették, hogy a háború mindenkit, tehát őket is, amúgy is minimális igényeik leszállítására készíti s szinte csodálatos, hogy a bizony-bizony gyenge ellátásra és sokszor nagyon is „hadi“-kenyérre alig volt panasz-szavuk.

Amikor tehát a háborúnak a siketnéma gyermekek lelkére való hatását vizsgáljuk, ugyanarra az eredményre jutunk, mint Nagy László, ki az érzékeny gyermekekről szóló nagyértékű tanulmányában megállapítja, hogy „a háború siettette a gyermekek értelmi fejlődését, látókörüket szélesítette, ítéletüket élesítette és ezenkívül az ismeretgyarapodás bő forrásává lett;“ „nagy mértékben fejlesztette és erősítette a gyermekek erkölcsi felfogását“, s „szociális érzésüket is átalakította kedvező irányban“, fejlesztette a kötelességtudást és mélyítette a hazaszeretetet. Ezért jóleső megnyugvással állapíthatjuk meg mi is, hogy a *megfelelő nevelés-oktatásban részesült siketnéma gyermekek* (a képzésben nem részesültekről nem szólunk) és a *halló gyermekek között érzés és gondolat világukat illetőleg távolról sincsen meg az a nagy úr, melyet méltán tételeztünk fel*, s hogy ennél fogva a magyar siketnéma-oktatás nemcsak jó utakon halad, hanem művelői is helyesen fogták fel hivatásukat.

Végül, befejezésül és egyúttal igazolásául is annak, hogy az előadottak teljes mértékben fedik a valóságot, a VI. kérdőív alapján gyűjtött feleletek közül is közlünk néhányat. *Az adatokat a VI.—VIII. osztályu, tehát 13—16 éves gyermekek közt összesen 18 tanulóól (9 fiú és 9 leánytól) gyűjtöttük, kikhez a növendékek szűkebb nyelvkészségére való tekintettel az „A“ csoportbeli kérdéseket intéztük.*

Szándékosan mellőztem e helyt a típusok szerinti csoportosítást, mivel — úgy gondolom, — hogy egyes jellegzetes feleletek közlésével inkább nyujtok bepillantást a siketnéma gyermekek lelkébe, gondolatvilágába, mintha elvont csoportosításokat közölnék.

Feleletek az I. kérdésre :

1. Annak örültem legjobban, hogy a magyarok elfoglalták Belgrádot. Azért örültem, mert Magyarország nagyobb lett.

2. A németek győzelme a franciák ellen, mert sok szép várost foglaltak el.

II. Kérdés.

Feleletek :

1. Azért van háború, mert a szerbek meggyilkolták a trónörökös párt és azért, mert az oroszok betörték Magyarországra. A magyarok kérték a németeket segítségül és az oroszok a franciáktól kérték segítséget.

2. Franciaország, Angolország és Oroszország akarta a háborút, mert nem szeretik a németeket és magyarokat és mert Ferencz Ferdinánd meghalt.

3. Azért van háború, mert Péter szerb király megmondta (azt akarja kifejezni, hogy felbújtotta, de még nem ismerte ezt a kifejezést) egy másik szerb embernek, hogy gyilkolja meg a trónörökösünket. A szerbek akartak háborút, mert el akarták foglalni Bács-Bodrog és Torontál megyéket.

III. Kérdés.

Feleletek :

1. Honvéd szeretnék lenni, mert a honvédek erősek. (fiú)

2. Szeretnék segíteni a katonáknak puskaport odaadni, azért, hogy ne jöjjön ide az ellenség. (fiú).

3. Távirász és telefonkezelő szeretnék lenni, mert kell a háborúban. (fiú).

4. Ápolónő szeretnék lenni, mert sok sebesült katona van. (leány).

IV. Kérdés.

1. Sokszor játszom háborús játékot. Sok fiú van az udvaron, van kardunk, puskánk és revolverünk. Várat csinálunk, a puskát elvesszük az ellenségtől, a foglyokat felakasztjuk, azután békét kötünk.

2. Szoktam háborúsdit játszani. Sok siketnéma fiúval gyakorlatozunk. Én német vagyok, szaladunk, telefonálunk, beszélgetünk telefonon Ferencz Józseffel, elfoglaljuk Szerbiát, a szerbek mind meghalnak.

3. Sokszor szoktam háborút játszani a siketnéma fiúkkal. Az udvaron várat csinálunk, ez a magyaroké, lövészárkot is csinálunk. Az oroszok és franciák el akarják foglalni a várat, visszakergetjük őket, ezután a magyarok elfoglalnak orosz várat, sok puskát, gépfegyvert, ágyut stb.-t zsákmányolnak, ezután elfogjuk az oroszokat, franciákat és szerbeket és leteszik a fegyvert. Az orosz foglyok dolgoznak, ásnak, a vöröskeresztes katonák elviszik a sebesülteket a várba, a felgyógyult katonák újra háborúba mennek. A magyarok legyőzik az oroszokat, franciákat és angolokat.

V. Kérdés.

1. Volt ujságom, Tolnai Világlapja, azt odaadtam a katonáknak.

2. A katonák részére pénzt dobtam a perselybe, azután cigarettákat is adtam és ujságokat.

3. Hősapkát kötöttem a katonáknak. (leány).

VI. Kérdés.

1. Örülök, hogy háború van, mert szeretem, hogy a magyarok elfoglalják Oroszországot. (fiú).

2. Nem szeretem a háborút, mert sok ember meghal és megsebesül. (leány).

VII. Kérdés.

1. A németek, magyarok és Ausztria győznek, mert erősebbek.

2. A németek és magyarok fognak győzni, mert Oroszország nagyobb, lehet tőle elvenni.

3. A magyarok fognak győzni, az ellenség elszalad, de a magyarok gyorsan elfogják; azért mert Isten megsegíti a magyarokat. Az oroszok rossz emberek.

A szegedi intézet egy volt leánynövendékének feleletei, ki jelenleg 17 éves és a polgári leányiskola III. osztályát végzi magánuton. Az illető teljesen siket és az intézetben tanult meg beszélni.

I. Az tetszik legjobban, hogy a németek sok angol hajót elsüllyesztettek, továbbá a Zeppelinekről bombát dobnak városokra. És az is tetszik, hogy Przemysl várban hűséges szövetségeseink is vannak, kik a magyarokkal együtt harcolnak és ezért az oroszok nem tudják elfoglalni.

II. Azért van most háború, mert megboldogult trónörökös párunkat meggyilkolták és mert az angolok, franciák, oroszok és szerbek azt mondták, hogy a magyarok, németek gyávák, nagyon félnek a háborútól és azt is akarják, hogy elfoglalják az országunkat, hogy az oroszoknak, franciáknak, angoloknak, szerbeknek és többi ellenségeinknek nagyobb legyen a területe. Az angolok nagyon

irigyek, mert a németeknek nagy és jól fejlett ipara és kereskedelme van, továbbá nagyon gazdagok, hatalmasok és az egész világon terjeszkednek.

III. A katonáknak szeretnék adni ruhát, csinálni cigarettát stb.-it, szeretnék adni ennivalót, különösen gyümölcsöt, mert a szegény katonák a háborúban sohasem esznek gyümölcsöt és nem birnak cigarettát csinálni.

IV. Igen, mikor haza felé mentem, a gimnáziumból egy sebesült katona ledobott az ablakból leveleket és én bedobtam a levél-szekrénybe. Segitettem egy sebesült katonának a villamosból le szállni. Továbbá, mikor a kórházban voltam testvéremmel, adtunk nekik befőttet, cigarettát és egy tisztnek adtunk virágot.

V. Nem szoktam játszani háborúsdit.

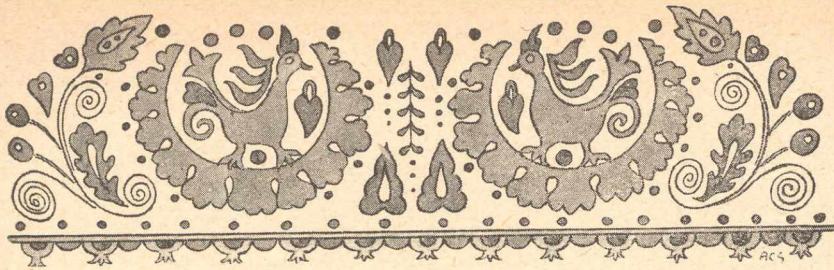
VI. Nem szeretem a háborút, mert a katonák nagyon sokat szenvednek, mert hóban, fagyban, sárban, mocsárban harcolnak, sohasem alszanak meleg szobában és az ellenség könnyen megölheti a szegény magyar katonákat. Szegény anyák és feleségeik nagyon sokat búsulnak és sohasem látják egymást, akik meghaltak. Még nagyon borzasztó élet van a háborúban, de azt nem írom le.

VII. Kik fognak győzni, azt nem tudom, nem is lehet tudni előre, csak a jó Isten tudja. Remélem, hogy a jó Isten megsegíti a magyarokat, mert az ellenség, a szerbek gyilkoltak.

Kiadóhivatalunkban kapható :

Ranschburg Pál dr. : Pszichológiai tanulmányok
cimü kiválóan becses munkája. Két kötet ára vászonba kötve
12 K, füzve 10 K ; tagoknak 10, illetőleg 8 K.

JOG ÉS VÉDELEM.

320 gyermekbirósági tárgyalás ismertetése.

Írt a s a budapesti jogi és gyermekvédelmi szakosztálynak 1915. november 20-án tartott ülésén felolvasta **Pollacsek Károlyné** pártfogó tisztviselő.

Második s befejező közlemény.

Könnyelmű hajlamúak.

4. A könnyelmű hajlamúaknak főnökeik, egy esetben szülőik kárára huzamosabb időn keresztül elkövetett lopásaival, illetve sikkasztásaival külön csoportban foglalkozom, mert mások voltak ezeknél a bűnre vezető indító okok, mások is a javíthatóság kilátásai és módjai mint az előbbi csoportokhoz tartozóknál.

Míg a többszöri lopásokon résztvettek rendszerint vagy munkakerülő egyének vagy olyanok, kik testi, lelki vagy szellemi fogyatékoságuknál fogva nehezen keresnek és megélhetés céljából lopnak, addig az ezen csoportba tartozók mind rendszeresen dolgozó, kereső, ügyes, élelmes fiúk. Az előbbi csoporttal ellentétben, bűnre csábító társaság hatása egy esetben sem volt itt megállapítható.

A bennük rejlő uraskodó hajlam, elegáns öltözködés, színes élet, nők, kalandok utáni vágy voltak a bűnre vezető motívumok. Nő társaságában Ceylon-szigetére készült az egyik; gyalog jutott el Spanyolországba egy másik. A szépen öltözködés vágya volt megállapítható az összes esetekben, még abban az egyben is, melyben a fiatakorút elsősorban az az óhaj vitte a tett elkövetésére, hogy özvegy, különben jómódu anyját ideiglenes pénzzavarából kisegítse.

Ezeknek a fiúknak a jóútra való visszatérése s az azon való megmaradása a társaságtól, az életviszonyoktól függ, amelyekbe

belekerülnek. Nagy kísértésnek ellentállani nem igen tudnak, ha a férfikor eléréséig nem maradnak távol nagyobb csábítástól, velük egyvású társaságtól. Ezen kísértésektől kell őket megóvni. Ha megtanulják, hogy hiúságuk kielégítését ne uraskodásban, elegáns öltözködésben, korcsmázásban, költsékezésben keressék; ha sikerül ambíciójukat nemesebb célokra irányítani, hasznos irányba terelni, úgy visszanyerhetjük őket a társadalomnak.

Részletes kimutatás.

A könnyelmű hajlamú vádoltak kizárólagosan fiúk voltak, számszerint: 9-en.

Kor szerint: 10—12 éves —

13 „ —

14 „ 1

15 „ 1

16 „ 1

17 „ 6

Iskolázottság szerint: 1—2 osztályt — végzett

3 „ — „

4 „ 2 „

5 „ 1 „

6 „ 5 „

7 „ — „

8 „ 1 „

Intelligenciáját tekintve volt:

Normális 8

Átlagon felüli 1

Lelkiület szerint volt:

Feltűnően jó szívű 1

Feltűnően gonosz 1

Feltűnő modorú 2

A nevelés körülményeire nézve:

Budapesten nevelt 7

Vidéken „ 2

Szüleinél „ 5

Apjánál „ 4

Társadalmi környezetét tekintve volt:

Polgári származású 5

Iparos gyermeke 2

Munkás „ 2

Vallás szerint :

Róm. kath.	5
Református	2
Izraelita	2

Örökletes terheltség egyiknél sem volt kimutatható.

Foglalkozás szerint volt :

Tanuló	1
Tanonc	2
Iparos	2
Segéd	4

A fölmerült vád volt :

Lopás	6
Sikkasztás	2
Orgazdaság	1

A hozott ítélet :

Dorgálás	1
Próbára bocsájtás	6
Javító intézet	2

Előzőleg büntetve egyik sem volt.

A veszélyes fenyegetés.

Veszélyes fenyegetés 4-szer fordult elő. Mind a 4-szer leány, illetve fiatalkorú asszony részéről. Az elhagyott szerető bosszúvágya nyilvánul meg 2 esetben, a másik kettőben asszonyi becsületükben megtámadott asszonyok adtak ily mód kifejezést megsértett büszkeségüknek. A lányok egyike orvosi bizonyítvány szerint hisztérika volt. A többi 3 fenyegetéssel vádolt is hisztériás hajlamra gyanus. A fenyegetések egyike sem volt különben komoly, mert nyilvánvaló volt, hogy a vádlottak közül egy sem lett volna képes fenyegetését beváltani. Mindezek az esetek az indulatnak, bár fegyelmezetlenségre valló, de olyannyira érthető kitörései voltak, hogy a bíróság egész helyesen az illetők jövője szempontjából nem intézkedett.

Könnyű testi sértés.

A könnyű testi sértés 6-szor és csakis fiúk részéről történt: 5-ször késsel való megszúrás, 1-szer kővel való dobás. 1 esetben különben is verekedő természetű, durvaságra hajló fiúról volt szó, 1-ben egy feltűnő modorú, mesterétől több ízben megszökött pszichopatiára gyanus 15 éves szabótanoncról, kik pillanatnyi feldühödés-

ben, egyszer ittas állapotban, ragadtatták el magukat a tetre. A pszichopatiára gyanus tanonc kivételével az idesorozott fiatalok mind büntetlen előéletű, rendes foglalkozású volt, helyén éveken keresztül kitartott. Durvaság vagy fegyelmezetlenség vitte őket a tett elkövetésére. A bíróság a rájuk mért rövid tartamú fogház-büntetéstől reméli az eredményt, hogy nagyobb fegyelmezettségre tesznek szert.

Részletes kimutatás.

A 10 fenyegetés és könnyű testi sértésben részesnek *kora* és *neme*:

	fiú	leány
9—10 éves	—	—
11—12 „	—	—
13—14 „	—	—
15 „	—	1
16 „	1	—
17 „	4	4

Iskolázottság szerint:	fiú	leány
1—2 osztályt	—	1 végzett
3 „	—	1 „
4 „	4	1 „
5 „	—	1 „
6 „	—	2 „
7—8 „	—	—

Intelligenciája 9-nek normális volt, 1-nek átlagon aluli. *Lelkiülete* mind a 10-nek normális volt.

A nevelés körülményeire nézve:

	fiú	leány
Budapesten nevelve	4	4
Vidéken „	—	2
Szüleinél „	4	4
Anyjánál „	—	2
Menhelyben „	—	1

Társadalmi környezetét tekintve:

	fiú	leány
Iparos gyermeke	2	—
Munkás „	2	4
Napszámos „	—	1
Cseléd „	—	1
Házasságon kívül született	—	1

Vallás szerint:

	fiú	leány
Róm. kath.	4	4
Református	—	1
Izraelita	—	1

Egészségi állapot szerint: 9 egészséges, 1 ideges volt. *Örökletes terheltég* egyénél sem volt kimutatható.

Foglalkozás szerint:

	fiú	leány
Cseléd volt	2	1
Otthon tartózkodott	2	—
Tanonc volt	—	4
Munkás „	—	1

A fölmerült vád szerint:

Fenyegetés volt	4
Könnyű testi sértés	5

Hozott ítélet:

Dorgálás	1
Próbára bocsájtva	2
Fogház	3
Beszüntetés	4

Büntetett előéletűek.

Az ezen csoportba tartozóknak egyéniségéről, családi történetéről egészségi és idegállapotáról kevesebbet tudunk, mint a többiekéről. Kevesebbet tudunk azért, mert az olyan egyének multját, akikről már többszörös büntetett van kimutatva, kevésbé szokták kutatni, mint azon eseteket, amelyekben a fiatalkorú züllési foka megállapítva még nem volt.

Gruhle kiválóan alapos munkájában a bűnözés okait kutatva arra az eredményre jutott, hogy a többszörösen visszaeső fiatalkorúak főleg *hajlamuknál* fogva jutottak bűnöző életmódhoz. Ugyanezen eredményre jutott Dr. *Siefert* Ernő 1057 javítóintézetbeli növendéken végzett vizsgálatai alapján. Saját adataim hiányos voltak dacára, támogatják ezen megállapításokat, hajlam alatt nem érve csupán megátalkodott gonosztságot, kleptomániát vagy pszichopátián alapuló kényszer cselekedeteket, hanem minden olyan lelki vagy testi konstitúciót, mely rendszeres munkára képtelenné tesz és így közvetve, szükségszerűen, fátumszerűen a bűn lejtőjére juttatja a magát

becsületes módon fenntartani nem képes, gyakran különben sok jó tulajdonsággal bíró, fiatalkorúakat.

A 21 idesorozott vádlott közt csak egyet láttam, aki megátalodott gonosztevő benyomását tette, kinek láthatólag öröme telt a rosszban. Ez a jó módú földmives szülők gyermeke, két évig volt már javítóintézetben, négy hónapig fogházban. Már ott mondta: „Ha kikerülök, lopni fogok újra“. Valóban két-három héttel kiszabadulása után a Népfürdőben ellopta több vendégnek pénzt, ékszereit.

Abnormitást, pszichopatiát, kétségen kívül megállapítani az e csoporthoz tartozóknál, ily irányú adatok híján, nem volt lehetséges. Az idevágó irodalom ellenben arra tanít, hogy súlyos bűnösség leggyakrabban az abnormitás talajából nő ki.

Pszichopatiára nagyon gyanus volt 6 eset. Közülök 2 (M. és T.) gyerekkora óta, kétségnyújtó szükség nélkül lop; szüleinél mindkettő rendszeren van ellátva. T. anyja állítja, hogy a most 16 és fél éves fiú gyakran beszél olyat, minek se füle, se farka; atyja elmebajban halt el.

Szüleik állítása szerint 13 éves korában változott meg az addig jóviselkedésű, 2 gimnáziumot végzett F. és a 15 és fél éves 4 polgárit végzett B. Azóta csavarognak, lopnak, nem tanulnak, bár szüleik szívesen járatják volna őket iskolába. Úgy látszik, hogy itt lapangó betegségi folyamattal állunk szemben, mint amilyen szakvélemények szerint, a pubertás korában pszichopatiára hajló gyermekeknél elő szokott fordulni. Mindkét fiú nagyon rossz színben van, az egyik csavargás közben egyiptomi szembetegséget szerzett.

Két fiú, F. és S. gyerekkora óta hazulról szökik és olyankor lop is. Mindkettő feltűnően jószívű. Az egyiknek anyja a következőket mondja: „Ha munkakedvében van, gyárban szokott dolgozni, még munkaórákon túl is; minden keresményét nekem adja. Ha éjjel alszom, néha kilopózdik a konyhába, hol varrógépem áll, órákig varr, reggelre egy csomó kész munkával lep meg, azonban „ha rájön“ — ezt a kifejezést halljuk gyakran, — megszökik. Napokig, hetekig nem jön haza, ilyenkor lop, hogy megélhessen. Két évig a poliklinikán kezelték vitus tánc miatt. Atyja delirium tremens miatt az angyalföldi elmeegógyintézetben volt.

A másik S. nagyon rendes munkások gyermeke, szintén gyerekkora óta szökik, ugyancsak különösen jószívű, pl. szüleinek minden ajándékát visszautasítja azzal, hogy költsék a pénzt inkább

valamelyik testvére. Ellenben „ha rájön“, meglopja szüleit, megszökik, ha pénze elfogyott, lop mástól is.

Mindezeknél a pszichopatiára gyanus fiúknál benyomásom az volt, hogy ellenállhatatlan kényszer alatt cselekesznek. De voltak esetek, amelyekben, bár nem merült fel idegbeli defektus gyanuja, mégis ugyanez volt a benyomásom. A 17 éves Sz. 6 elemi kitűnő eredménnyel végzett. Majd 4 évig egy helyen volt lakatos tanonc. 1914. októberben felszabadult. Novemberben betöréses lopást követett el, 3 havi fogházra ítélték. Onnan kikerülve nem dolgozott, csavargott, lakótársaitól 130 K. pénzt, ruhát, fehérneműt lopott. A bíró kérdésére: „látom, hogy régen jó uton voltál, mond magad fiam, mit csináljak veled?“ a fiú nem hozott fel mentségére semmit, nem kért elnézést, sem kegyelmet, szótlanul vállat vont és azt mondta: „Magam sem tudom, bíró úr, amikor fogházban voltam, feltettem magamban, hogy dolgozni fogok, soha többé nem lopok és most mégis megtörtént újra“. Úgy beszélt a dologról, mintha rajtakívül történt volna meg. Nagyon beteges kinézésű, urithrytisben szenved. Hangja, arckifejezése orrvegetációra vall.

Egy másik kiválóan intelligens képű és magatartású fiú, közvetlenül javítóintézetből való szabadulása után lopásban vett részt. Nem tagadja, nem mentegetődzik. A szigorított javítónevelést elrendelő ítélet nagyon felizgatta. Nagy fegyelemmel küzd izgalma ellen. Előbb felebbezni kíván, majd meggondolja, férfiasan, erősen, mint fátumba belenyugszik az ítéletbe. Elérzékenyedett anyját meghatató kedvességgel megnyugtatja. Külső megjelenése és magatartása mindenre inkább enged következtetni, mint megrögzött gonosztevőre.

Más két esetben a bíró szemrehányására a következő jellemző feleleteket hallottuk. Az egyik: „Mondtam a javítóban, hogy adjanak katonának, szigorú fegyelem alatt ellentálltam volna“. A másik: „Ha fogházból munkába helyeztek volna, nem loptam volna, magamra hagyatva nem volt rá erőm“. Maguk is érzik akaratauk gyengeségét, mely támaszra, fegyelemre szorul.

Az Egyesült Államokban degenerált fiatakorúak befogadására külön állami telepek létesültek. Ezekben sok éven keresztül tartják őket távol a külvilágtól. Ezen internálásnak nincs büntető jelege. Nem merem határozottan állítani, hogy felsorolt eseteim mindegyikében oly fokú degeneráltsággal állunk szemben, mely hasonló intézkedést kívánatosná tenne. Mindenesetre nagyon szükséges volna, az ilyen feltűnő magatartású fiatakorúaknak elmeorvos által való megvizsgálása és közülük azoknak, kik a nevelés szokásos eszközeivel

meg nem javíthatók, a fentnevezettekhez hasonló telepeken való internálása. Kívánatos volna ez nemcsak az illető degeneráltak érdekében, kik megfelelő kezelés mellett talán még rendszeres munkára, kitarásra volnának nevelhetők, hanem a társadalom érdekében is. Ezen elemek nemcsak, hogy maguk veszélyeztetik a közbiztonságot, de életmódjukkal magukhoz vonzanak más, labilis, gyöngéakarató gyermekeket, kik különben esetleg sohasem jutottak volna bűnözéshez.

Feljegyzéseim felmutatnak még e csoportban:

Egy gyermekkorra óta csonttuberkulózisban szenvedő, munkában nagyon könnyen kifáradó fiút, 2-öt, kik bűnpártoló szülők gyermekei, 4 fiút, kinél családi kriminalitás, 3-at, kinél szülők alkoholizmusa volt megállapítható.

Nagyon rendes szülők, az e csoporthoz tartozó 21 eset közül 11 esetben, voltak megállapíthatók. Közös tulajdonsága az itt tárgyaltaknak az állhatatlanság. Egyetlen egynek sem volt rendszeres foglalkozása. A 21 közül csupán 9 tanult mesterséget, azok is a javítóintézetekben jutottak hozzá; onnan kikerülve, nem folytatták.

A nevelésük problémája a következő: kitarást nevelni e fiúkban még pedig nem olyat, melyet szigor, erőszak kényszerít rájuk, és amely megszűnik, mihelyest a nyomás enged, hanem olyat, mely munkaszereteten, a „Selbstbestätigung“ örömén alapul.

A büntetett előéletű leányokkal az erkölcstelen életet élők csoportjában fogunk bővebben foglalkozni. Az odasorozott 94 leány közül előzetesen büntetve volt 27, hazatoloncolva 4, erkölcstelen élet miatt patronázsban elhelyezve 35. A visszaesés, mint látjuk, ezen lányoknál nagyon gyakori. Rendszeres munkára való képtelenség mellett a nemi ösztönök kényszerítő szava hajtja őket bűnből-bűnbe és tartja a rossz úton, jó tanács, büntetés, nevelés ellenére is.

Részletes kimutatás.

A büntetett előéletűek kizárólagosan fiúk, számszerint: 21-en.

Kor szerint: 10—12 éves —

13 „ —

14 „ —

15 „ 4

16 „ 4

17 „ 13

Iskolázottság szerint: 1—2 osztályt 1 végzett

3	„	2	„
4	„	7	„
5	„	2	„
6	„	7	„
7	„	1	„
8	„	1	„

Intelligenciáját tekintve:

Normális	15
Átlagon felüli	2
Átlagon aluli	4

Lelkület szerint:

Feltünően jó szívű	2
Feltűnő modorú	2

A nevelés körülményeire nézve:

Budapesten nevelt	19
Vidéken „	3
Szüleinél „	13
Apjánál „	2
Anyjánál „	4
Rokonoknál vagy idegeneknél nevelt.	1
Menhelyben nevelt	1
Házasságon kívül született	3

Társadalmi környezetét tekintve:

Polgári származású	2
Iparos gyermeke	3
Munkás „	10
Napszámos „	4
Földmives „	2

Vallás szerint:

Róm. kath.	14
Református	5
Izraelita	2

Foglalkozásuk szerint: mind a 21 munkanélküli, ezek közül 9 mesterséget tud, de nem folytatja.

Egészségi állapotukat tekintve:

Beteges	2
Idegés	2
Abnormális	7, a többi normális.

Örökletes terheltség 8 esetben volt kimutatható még pedig:

Szülők idegbaja	1
„ betegség	1
„ alkoholizmusa	3
Testvérek bűnössége	4

A felhozott vád:

Munkakerülés	18
Lopás	2
Sikkasztás	1

Hozott ítélet:

Próbára bocsájtás	4
Javítónevelés	6
Fogház	10
Felmentés	1

Mind a 21 volt már előzőleg büntetve és pedig:

Próbára bocsájtva	5
Javítóban	2
Fogházban	9
Javító és fogházban	4
Próba javító és fogházban	1

Erkölcstelen életet élő leányok.

A megfigyelt 320 kihágás, illetve büntett közül 94 esetben irányul erre a vád. Ebből azonban nem lehet következtetni a bűnözés arányszámára, mert a leányok eseteinek megfigyelése az átlagnál régebb időre nyúl vissza.

Egyéniségük szerint ezen vádlottak két alcsoportba oszthatók:

I. Testileg és szellemileg normálisan fejlett, munkabíró, ügyes leányok, kik minden különös nehézség nélkül képesek volnának kenyerüket tisztességes módon megkeresni, kiket azonban mélyen egyéniségükben gyökerező hajlam erkölcstelen életmódra hajt. Nem fényűzés káprázata ejti meg őket; majdnem kivétel nélkül piszkosan, lerongyoltan kerülnek a bíróság elé és a rajtuk lévő pár rongy képezi többnyire egész vagyoniukat. Ha nincsenek „helyben” (többnyire cselédekről van szó), piszkos, bűzös tömeglakásokban laknak, rosszul táplálkoznak. Külső előnyöket tehát nem nyújt nekik ez az élet; és valami nagy anyagi előnyöket nem is várhatnak az ő földhöz ragadt szegény klientélájuktól. Nem is ilyen reményekből indulnak ki. Pusztán korán ébredt, erős, minden morális és raczio-

nális meggondolás felett győzedelmeskedő nemi ösztön kergeti őket a romlás útjára. Láttuk például, hogy a 15 éves, jó környezetből kikerült, 4 polgárit, 1 kereskedelmit kitűnő eredménnyel végzett É., amikor anyja, hogy a leány az utcára ne mehessen, ruháit elzárta, két izben Monna-Vanna kosztümben szökött el hazulról kalandok után.

Amíg túl erős vágyaik testileg tönkre nem teszik őket, becsületes, dolgos leányok, kik ellen más kifogás nem szokott lenni, minthogy éjjel kimaradoznak. Később persze éjjelezéstől fáradtan, nemi bajtól kimerülten, munkakedvük hanyatlik és mindinkább több és több panasz merül fel ellenük.

Ha férjhez tudnak menni, mielőtt idáig jutottak volna, még dolgos tisztességes asszonyok lehetnek belőlük. Vajjon a javító nevelésnek sikerül-e őket tartósan a rossz útról eltéríteni, az nagyon kérdéses. Zárt intézetbe való zárásnak mindenesetre megvan az a nagy haszna, hogy a leányokat és ez különösen fontos a nagyon fiataloknál, egyideig távol tartja az erkölcstelen léteztől, az egészségeseket egyidőre még megóvja a nemi bajtól és alaposan gyógyítja a beteggé letteket. Többet, tapasztalatom szerint az ezen alcsoportba tartozóknál, nem szoktunk elérni. Az intézetben kifogástalanul viselkednek, szorgalmasan dolgoznak, illedelmesek, alkalmazkodók, de mihelyt kijönnek, rég elfojtott vágyaik oly hatalommal lépnek fel újra, hogy az első kísértésnek engednek.

Egy Mária-Nosztrából érkezett pártfogómatól abbéli figyelemzetetésemre, hogy ezentúl vigyázzon magára, megindultan, a mély meggyőződés hangján, könnyek között a következő feleletet kaptam: „Aki a mária-nosztrai nővérek szent életét látta, ki az ő jóságos bölcs tanácsaikat szívta magába két éven keresztül, úgy megutálja a rosszat, hogy intelemre többé nem is szorul“. Nem hipokrizis volt a felelet, a leány akkor így gondolkozott. Egy hétig a patronázs által neki szerzett szolgálat helyen szorgalmasan dolgozott. Első kimenője alkalmából, ki nem derített okból, de valószínűleg feltűnő magaviselet folytán a rendőrségre került, onnan újra a patronázsba. Egy további hét mulva a patronázsból megszökött, három hét mulva bárcát váltott.

Egy másik pártfogoltam intézetbeli tartózkodása alatt a „makói szeretetház“ díszje, büszkesége volt. Ő volt a követendő példa, az igazgatóné és tanítószemélyzet kedvence. A leányt is szeretet és ragaszkodás fűzte az intézethez. De kísérletileg anyjához Pestre kihelyezve, a leány már az első héten sem volt otthon tartható, fel-

kereste régi javítóintézetbeli, most kihelyezett társnőit, velük együtt csavargott, kezdte a régi életet.

Oldalakon keresztül szaporíthatnám az ezekhez hasonló példákat. Pártfogásomra bízott 14 kísérletileg kihelyezett és próbára bocsátott közül csak 2 esetben *nem* volt megállapítható az erkölcs-telen élet folytatása. Az egyikben erős a gyanum, hogy ez csak azért nem volt lehetséges, mert a leány anyja, helyeselte, türte, és előttem takarta leánya életmódját. A másik leány a 2-ik csoportba tartozik.

Fokozott mértékben illenek a fentmondottak az ilyen hajlamokkal anyáik részéről örökletesen terhelt és a nővéreik részéről rossz példa által csábított leányokra nézve, nemkülönben a hisztériás, illetve pszichopatiás hajlamúakra nézve, kik beteges, telhetetlen vágyaikkal szemben még amazoknál is sokkal kevésbé képesek ellentállani. Gyakran halljuk tőlük: „Nem leszek más, akármit is tesznek velem“. Egy kísérletileg kihelyezett pártfogoltammal egyetlen egyszer sem sikerült találkoznom, egyszer láttam, amikor Mária-Noszt-rából jövet átvettem a pályaudvaron. Hívásaimra nem jelentkezett. Ha én kerestem fel őt, sohasem volt otthon. Amikor egyszer azt írtam neki, hogy jövök, várjon meg, elment és azt izente nekem, hogy nem várt meg azért, mert másképp élni úgy sem akar és úgy sem fog, bármit mondanánk is neki, akár én, akár a bíró vagy bárki más.

Az egészséges és beteges közötti határvonal persze nehezen húzható meg, annál nehezebben, mert hiszen e fiatalkorúak idegállapotáról szóló adataink nem tarthatnak számot teljességre. Csak kevés esetben állott rendelkezésre orvosi bizonyítvány, ritkán jutottam ahhoz, hogy kifejezetten patológiai tüneteket észlelhessek. Ezek a pszichopatiás leányok beteges ingerlékenységüknél fogva, változó hangulataik, féktelen kitöréseik által valóságos átkát képezik a javítóintézeteknek. Veszekesznek, verekednek, konspirálnak, beteg fantáziájukkal megmételtyezik társnőiket, önfertőzésre tanítják, fajtalankodásra csábítják. G. a budapesti javítóintézet és a márianosztrai intézet 18 éves volt növendéke ezeket mondta nekem: „Hiába minden tanítás, minden jó tanács, minden jó példa az intézet vezetősége részéről, egy rossz leány többet ront rajtunk csábításaival, mint amennyit neveléssel, jó tanáccsal jóvá lehet tenni“. Ő beszélt nekem az önfertőzés és fajtalankodás szokásáról az intézetekben. Valószínűnek tartom, hogy ezen csábítások a pszichopatiásoktól indulnak ki.

Németországban ujabban a nehezen nevelhető (schwererzieh-bare) leányokat javítóintézetekhez vagy Magdolna-intézetekhez csatolt külön épületekben helyezik el. Ilyen függelékek vannak csatolva pld. az Isermeyer lelkész vezetése alatt álló hildesheimi Frauenheimhoz a „Teltowi Magdalenen-menhelyhez, a „Bethabara Versorgungshaus“-hoz Weisenseeben. Ezen függelékek nincsenek pszichopatiások részére berendezve; nem orvosi, hanem papi vezetés alatt állanak; de orvosi vizsgálat alá véve, a növendékeknek nagy része abnormisnak bizonyult. Steltzner mondja: „A Magdaléna-intézetben elhelyezettek között csak kevés egészséges van“. Schnitzer Herbert ugyancsak azt mondja: „A nehezen nevelhetők legtöbbször abnormis ügy, hogy köztük a normálisok alig jöhetnek számba“.

II. Az erkölcstelen életet élők 2-ik csoportját képezik: a lusta, lomha, rendetlen, ügyefogyott, buta, minden kitartó munkára képtelen leányok, részben olyanok, kik az imbecilitás határán állanak, vagy éppenséggel azok. Sehol megfelelni, sehol megmaradni nem tudnak. Minduntalan hely nélkül, munkanélkül vannak. Ha ilyenkor szobaasszonyok, helyszerzők utolsó fillérjeiket is elszedték, akkor az utcára szorulnak, csavarognak, rossz társaságba kerülnek, minden befolyásnak engednek, belső szükséglet nélkül minden csábításnak áldozatul esnek, vitetik magukat az ártól, amelybe véletlenül éppen belesodródhatnak. Ha újra szolgálathelyre kerülnek, tudva azt, hogy sokáig úgy se türik meg őket, lopnak, sikkasztanak, hogy a következő napok szükségleteit fedezhessék. Így hanyatlanak fokról-fokra, így kerülnek javítókbá, fogházakba, a legmélyebb posványba.

Súlyosabb züllöttségük dacára ezek a leányok sokkal hálásabb feladatot nyújtanak a javítónevelésnek, mint az előző alcsoportba sorozott jóval értékesebb leányok. Nem lévén belső szükségletből kifolyó bűnözésről szó, megjavíthatók, ha a bűnözésre vezető külső tényezőkön változtathatunk. Ha sikerül őket lustaságukból kigyógyítani, őket olyan munkában kellőleg kiképezni, melyet szeretnek, mely a bennük rejlő lehetőségeket túl nem haladja és nekik mégis szerény megélhetést biztosít, a jövőben megállhatják helyüket.

Kísérletileg kihelyezett pártfogoltjaim közül az egyetlen, kiről tudom, hogy egy év óta nem esett vissza a régi életmódba, az ezen csoportba sorozott leányok közül való. Persze fontos őket megfelelő helyre állítani. Mint cseléd, uri házba helyezve, az említett leány nem tudott megfelelni. Egy-két hét múlva mindenünnen elküldötték. Csekély intelligenciájával az ilyen házakban megkívánt modort nem tudta elsajátítani, szerényebb igényű embereket ellenben

kitudott elégíteni. Egy zöldség-kereskedésben van alkalmazva, hol az asszony állandóan útbaigazítja, vezeti. 8 hónap óta nem merült fel panasz ellene. Vannak az ezen csoportba sorozottak között olyanok is, kik kitartó munkára való képtelenség mellett határozottan rossz hajlamot mutatnak. Tolvajlási hajlamot, különös cinizmust, mutatott pld. a 16 éves BA. Kicsi kora óta otthon lopott, ha rokonokhoz ismerősökhöz vitték, ott lopott, két ízben az utcán kisleányoknak füleiből kiszedte fülbevalóikat.

Egy másik leány rábízott gyermekek jelenlétében fogadta férfivendégeit, szemük láttára osztogatta kegyeit, szolgálatadónője teájába mosósodát dobott.

Az ily rossz hajlamú leányok megjavításában persze nem bízom, mint ahogy az idesorozott kifejezetten inbeciliseket sem fogjuk életrealókká tehetni. A 16 éves MI például, ki 5 évi iskolátogatás alatt írni, olvasni nem tanult meg (súlyosan skrofulotikus, 9 testvér közül az egyetlen életben maradt), ki ágyba vizel és rondít, sőt kivel az ilyen bajok 16 éves kora dacára nappal is megtörténnek, nem igen menthető meg. Ugyancsak kevés reményt nyújt megjavulásra a csavargás miatt ismételten előállított 16 éves L. Budapesten nevelkedett, ki ismételt kérdésekre megmaradt amellett, hogy ő 1915-ben született és kinek többi válaszai az értelem ugyanilyen fokát mutatják. Atyja súlyos alkoholistá.

Leghőbb vágya „Jó pásztorokhoz“ bejutni, ösztönszerűleg érzi, (mert hiszen judiciuma nincsen), hogy zárt intézetbe való. Támasz nélkül, fegyelem nélkül helytállni nem tud.

Sajnos nagyon kevésbé biztató az, amit az e csoportba sorozottak javíthatóságát illetőleg tapasztaltunk. Az egyedüliek, kiknek átalakíthatóságában némiképpen bizhatunk, mint láttuk: az elhanyagolt nevelésű, magukra hagyatott, semmilyen munkában ki nem képzett, főleg *külső* okok által bűnbe sodort leányok. Ezekre nézve persze bukás utáni javítónevelésnél sokkal célravezetőbbek volnának *bűnmegelőző* intézmények. Ha már folytattak erkölcstelen életet, ha önbecsülésüket és mások becsülését már elvesztették, ha nemi bajt már szereztek, akkor a legértékesebb gátló momentumok már elvesztek rájuk nézve, akkor már csak előnyeiket látják a munkanélküli, könnyebb életnek.

Ha léteznének nagyobb számban otthonok, hol az ilyen leányokat kiképeznék, ha hely nélkül vagy munkanélkül vannak, sok leányt menthetnénk meg a becsületes életnek.

Részletes kimutatás.

A 74 erkölcstelen életet élő leányok között volt életkor szerint :

15 éves	10
16 „	23
17 „	41

Iskolázottság szerint :

Analfabéta	7
1 osztályt végzett	1
2 „ „	6
3 „ „	5
4 „ „	40
5 „ „	4
6 „ „	10
7 „ „	1

Intelligenciájuk szerint :

Normális	61
Átlagon aluli	13

Lelkület szerint :

Feltűnően jó szívű	1
„ gonosz	1

Nevelési körülményekre nézve :

Budapesten nevelve	36
Vidéken „	42
Apjánál (anya nélkül) nevelve	5
Anyjánál (apa nélkül) „	7
Rokonoknál vagy idegeneknél nevelve	15
Menhelyen nevelve	5
Egészen árva volt	5
Házasságon kívül született	3

Társadalmi környezetét tekintve :

Polgári származású	2
Iparos gyermeke	8
Munkás „	27
Napszámos „	5
Földmives „	21
Zenész (cigány) gyermeke	4
Cseléd gyermeke	7

Vallásuk szerint:

Róm. kath.	59
Református	9
Izraelita	6

Foglalkozásuk szerint:

Cseléd	12
Munkásnő	10
Szüleinel tartózkodó	10
Foglalkozás nélkül	42

Egészségi állapot:

Beteges	9
Idegés	4

Örökletes terheltség volt kimutatható 28 esetben, még pedig:

Szülők idegbaja	3-szor
„ súlyos testi baja	2-szer
„ alkoholizmusa	8-szor
Anya erkölcstelen életmódja	5-ször
Testvérek súlyos idegbaja	2-szer
„ bűnössége	4-szer
„ erkölcstelen életmódja	4-szer

A felmerült vádak voltak:

Munkakerülés és csavargás	51
Lopás és csavargás	21
Magzatelhajtás	2

Előzőleg büntetve volt:

Biróilag dorgálva	3
Próbára bocsátva	2
Javítónevelésre ítelve	3
Fogház „ „	5
Javító és fogházra	1
Rendőrségen elzárva	9
Erkölcstelen élet miatt patronázsban elhelyezve	16

A hozott ítélet:

Dorgálásra ítelve	1
Próbára bocsátva	16
Javítónevelésre ítelve	20
Fogház „ „	16
Hazatoloncolva	3

A hozott ítélet:

Beszüntetés történt	10-szer
Halasztás „	11-szer

Abnormisnak mutatkozott az erkölcstelen életet élő leányok közül 20, azok az Abnormisok csoportjában szerepelnek.

Abnormisok.

Bíróság elé került 320 általam megfigyelt fiataikorú közül 76 azaz 23·7% volt abnormis. Ezen megállapításom feltétlen megbízhatóságra nem tarthat számot, mert orvos nem állott rendelkezésre megejtendő vizsgálat, illetve megfigyelés céljából. Csak egyes esetekben támogatta nézetemet orvosi bizonyítvány és csak kevés esetben volt félre nem ismerhető inbecilitással, illetve gyengeelméjűséggel dolgunk.

Az abnormisok többnyire csavargás vagy lopás miatt kerültek a bíróság elé, 1 közülök nemi merényletet követett el két ízben három éves kisleányok ellen, 1 homosexualitással volt vádolva.

Abnormitásra lehetett következtetni:

1. a vádlottaknak, — többnyire 14 éven aluliaknak, — gyakori motiválatlan, szükségnélküli szökéseiből, melyeket napokig, hetekig is tartó kóborlás követett;

2. a vádlottak feltűnő magaviseletéből, melyet részben orvos által megállapított idegbaj előzött meg, (görcsök, vitustánc);

3. a vádlottak feltűnő magatartásából, amely kimutatható súlyos örökletes terheltség folyományának volt tekinthető. (Szülők őrütsége, súlyos idegbaja, alkoholizmusa, szülők vagy testvérek züllöttsége vagy kriminalitása);

4. a közvetlen elítélés után jelentkezett hisztériás görcsökből.

Ezen kritériumok alapján az összes esetek 24·1%-ában állapítottam tehát meg a vádlottak abnormitását. Ez az arányszám, mint látni fogjuk, alacsony ahhoz képest, melyet elismert szaktekin-télyek mutattak ki javítóintézetbeli növendékek elmeorvosi megvizsgálása alapján.

A különbséget két körülmény magyarázza; az egyik az, hogy az említett szakférfiak vizsgálatai javítóintézetbeli, azaz a már züllés lejtőjére került anyagot ölelték fel, míg az én anyagom jó része, az t. i. amelyet a „gyermekcsiny“ és az „egyszeri eltévelyedés“ csoportjába soroztam, egyáltalában nem nevezhető züllöttnek, abnormitásra semmiképen sem gyanus. Az eltérés másik oka az, hogy

pszichopátiára nagyon is gyanus esetekben az illető fiatalkorúaknak életére és családi történetére vonatkozó adatok beszerzése nem állván módomban, a pszichopátia nem volt megállapítható.

A szakférfiak által német javítóintézetekben végzett vizsgálatok eredményei a következők:

Abnormisnak talált:

<i>Cramer</i> göttingei egyet. tanár a hannoveri javítóintézetek iskolát végzett növendékei között	61	%-ot
<i>Risor</i> vesztfalai javítóintézetek növendékei között . . .	69.6	„
a könnyen abnormisokat leszámítva	52	„
<i>Thoma</i> a badeni javítóintézetek növendékei között . . .	51.9	„
<i>Mönkemüller</i> orvosi vezetése alatt álló egyik berlini javítóintézetben	59.5	„
ugyanezen intézet 13 éven felüli növendékei között	72	„
<i>Düsselhof</i> a kaiserwerthi leány-jav.-int. „ „	68.9	„
<i>Kleefisch</i> az altdüsselthali javítóintézet „ „	55	„
<i>Schnitzer</i> egy pomeraniai javítóintézet tanítványai között	51.9	„
<i>Gruhle</i> a flehingeni „ „ „	55	„
<i>Schuster v. Bonnot</i> az eggenbergi jav.-int. növend. „	45	„
<i>A porosz állami javítóintézet</i> növendékei között	45	„

Mönkemüller, Hannover tartomány országos igazgatóságának tett jelentésében, a következőkben számol be az 1913. december hava és 1914. február 1. között, a tartomány iskolaköteles javítóintézetbeli növendékein végzett elmeorvosi vizsgálódásai eredményeiről. Abnormisnak mutatkozott:

Bernwardzhofban	37	%
Kleinbethlehen	58	„
Döhren	69	„
Schladen	56	„
Grossefahn	43	„
Himmelpforten	28	„
Stefanstift	86	„
Amienstift	50	„
Burgwedel	33	„
Thuine	34	„
Mariienstift	25	„
Linerhaus	44	„
Hünneburg	30	„

Minden ékesszólásnál meggyőzőbben mutatják e számok, hogy a fiatalkorú züllöttek abnormitása oly tényező, amelyet elhanyagolni

nem szabad, annál kevésbé nem, mert fogyatékosága mellett részben értékes anyagról van szó, melyet a társadalom számára megmenteni nagyon is érdemes.

A „kóborló hajlamú“ gyakori szökéssel vádolt 37 gyerek között például kimutatásom szerint 4 feltűnően jó szívű, 2 kiválóan jó tanuló, 6 átlagon felül okos. Sok közülök ügyes, élelmes és nagyon kedves. Bűnük eleinte többnyire nem más, minthogy hazulról megszöknek és kóborlásaik keresztülvitele céljából szüleiket kisebb összegek erejéig meglopják. Persze. ha kóborlásaikat hosszabb időn keresztül folytatják, a vele járó súlyos nélkülözések folytán és kikerülhetetlen rossz társaságba való keveredés miatt testileg-lelkileg mindinkább elzülленek.

Típusos példája az ilyen kóborló ösztönből kifolyó, bűnöző hajlam nélkül bekövetkező lassú elzülленésnek a 16 és fél éves SM. Törvénytelem gyerek. Atyja „úr“ volt, többet felőle nem tudtam meg. Anyja régen férjhez ment egy tisztességes munkásemberhez, ki a fiút nagyon szereti. Következőképen nyilatkozott róla: „Nagyon jó gyerek, egy év előttig soha rosszat nem tett, csak ha holdváltozás van, akkor szökik“.

L. lapszerkesztő, ki a családdal egy házban lakott, és a gyerek iránt érdeklődött, 1912-ben a fiúnak az állami gyermekmenhelyben való elhelyezését kérelmezte, ezen szavakkal: „A gyermek 6 éves korától kezdve minden ok nélkül megszökik, elcsavarog hetekig és hónapokig. Iskolába hiába adják, nem türi a fegyelmet, folyton kimaradoz. Gonosz hajlandóság a gyermekben nincs, nem lop, nem követ el gonosz tettet, engedelmes, előzékeny mindenki iránt, csak ha rájön a csavargás vágya, megugrik és rójja az országútat“.

A kérvény alapján a gyermek bejutott az Állami Gyermekmenhelyre. Könnyörgésére szülei 8 hónap múlva hazahozták. Azóta folytatja csavargásait, több mesterséget próbált, egynél sem tart ki, sehol meg nem marad, egy év óta lop, iszik, meglopta szüleit, mesterét, nagybátyját, fürdőben egy idegent is. Maga kéri javítónevelését, érzi hogy másképp megjavulni nem tud.

Szökési hajlam alapján a bűn lejtőjén S-nél sokkal mélyebbre csuszott fiatalokúakkal találkoztunk a „szokásos tolvajok“ és „büntetett előéletű“ fiatalokúak között, amikor már csak véletlenül akadunk a baj eredetére.

Kisleányoknál a szökés hajlamát gyakran komplikálja a nemi ösztön korai megnyilatkozása. Vajjon okkal vagy okozattal állunk-e szemben, nehezen állapítható meg. 10—12 éves kisleányok deflorál-

tak és ha nem is azok, fantáziájukban már átélték a szerelmet, beszélnek nekik tett szerelmi ajánlatokról, rajtuk elkövetett erőszakról.

A 11 éves, polgári családból származó, 2 polgárit kitünő eredménnyel végzett V. ötször szökött meg. Azt állította, hogy 17 éves bátyja hónapokon keresztül nemi viszonyt folytatott vele, hogy egy szomszéd kereskedő szerelmi ajánlatot tett neki. Rendőrorvos megállapítása szerint a gyerek érintetlen. Minden jel különben is arra vall, hogy a kisleány állításai valótlanok, egyúttal azonban arra is, hogy nincs tudatában annak, hogy hazudik.

Szökéseiket e gyerekek nagyobbára 6—8 éves korban kezdik meg. Kimaradoznak az iskolából, hazuról megszöknek, ha szerét ejthetik, egy kis pénzt visznek magukkal, ha nem, a nélkül is elindulnak. Kimaradnak, amíg rendőr haza nem hozza őket. Egy ízben a 12 éves M. magával vitte kóborlására a reábizott 2 éves kis nővérét, az éjjelt Rákospalotán töltötték egy homokbuckán. Másnap hazahozta őket egy rendőr. Kérdésemre, hogy kis nővérét miért vitte magával, azt felelte: „Nem hagyhattam a gyereket egyedül otthon“. Jellemző válasz. Látszik, hogy felelősségérzés van a kisleányban és hogy lelkiismerete csak akkor hallgat el, amikor ösztönszerű vágyának kielégítéséről van szó.

A szökés ösztönszerű voltára egy, szuggesztív kérdésemre kapott következő felelet is rámutat: „Úgy-e azért szöksz meg, mert mulatsz az utcán, tetszik neked a sok ember, szereted látni a szépen kivilágított kirakatokat?“ „Dehogyan néni, hiszen úgy félek az emberektől, különösen este“. És mégis elmegy hazuról és vissza nem jön, míg rendőr haza nem hozza.

Szuggesztív kérdésekhez szükséges folyamodnunk, mert más-kép egyáltalában nem tudunk feleletet kapni a szökések indokaira nézve, még akkor sem, amikor a gyermek bizalmát már megnyertük. Nekem mindig az volt a benyomásom, hogy makacs hallgatásuk onnan ered, hogy maguk sem tudnak maguknak számot adni, hogy mi hajtotta el őket hazuról és minden más helyről is.

Szuggesztív kérdésekre gyakran azt a feleletet kapjuk, hogy a szülők szigora, verése elől menekülnek, holott a család többi gyermeke nem panaszkodik szülei szigora miatt. Ha hazuról elkerülnek rokonokhoz, kik szeretetből magukhoz veszik vagy a menhely útján néha vidékre egymásután 4—5 nevelőszülőhöz, megszöknek mindenünnen.

Spontán panaszt egyetlen egyszer hallottam, még pedig egy 11 éves kisleánytól, hogy anyja állítólag véresre veri, kinozza

és így szökésre kényszeríti. Az Állami Menhely budapesti intézetében találkoztam a kis leánnyal, akkor ötödször hozták volt be a menhelybe. Mindannyiszor vidékre lett kihelyezve. Respektálva a gyermek panaszát, a menhely nem közölte anyjával címét. Az illető nevelőszülőket is arra utasította, hogy ők se tudassák a gyerek címét anyjával. A gyerek panaszkodik, hogy anyja mégis mindannyiszor megtalálta és eljött érte. Ezt nem tartván valószínűnek, faggató kérdésekre azzal állott elő, hogy ő maga tudatta anyjával címét és minthogy írni nem tud, felkért volna valakit, hogy írja meg. Ellenőriztük a gyermek egymásnak ellentmondó állításait és kitünt, hogy nem igaz, hogy a kisleány anyjával közölte címét, nem igaz, hogy anyja őt nevelőszüleitől elvitte, a valóság az volt, hogy a gyerek minden egyes helyéről megszökött. Anyjához ment vissza, onnan újra megszökött, úgy került éjjel az utcára és rendőr útján ötször a menhelybe. Egy ízben, amikor anyjával Rákosról Pestre utazott, a száguldó vonatról leugrott, hogy anyjától megszökhessék.

Kell, hogy e gyermeknél úgy, mint az e csoporthoz tartozó többi, épp oly különös viselkedést tanúsító gyermekeknél, belső, szervezeti sajátságokban keressük magatartásuk indokát. Hogy erre van okunk, arra vall az a körülmény is, hogy amely esetekben beható kutatásra alkalom volt, a gyakori szökésen kívül más tünetek is szóltak a gyermek abnormitása mellett, még pedig:

Orvos állapított meg:

1. Hydrocephal koponyát, ideggyöngeséget.
2. Részaránytalan koponyát, könnyű imbecilitást.

Szülők információi:

3. 2 éves korban kezdett jární, ideges, kapkodó, gyermekkorban angolkór, most hátgerincgörbüléses.

4. Agyhártyagyuladása volt.

5. 8 éves korig görcsök, azért orvos utasítása szerint szigor mellőzése.

6. Gyakran olyat beszél, minek se füle, se farka.

Szülők információi és saját észleleteim:

7. Feltűnően buta.

8. Nem normális, konfuzus feleletek.

Örökletes terheltségre nézve feljegyzéseimből az idevonatkozó információk közül a következőket közlöm:

9. Atyja csavargó, egy ízben elhagyta családját, most itthon.

10. Atyja csavargó évek óta nincs otthon.

11. Atyja csavargó.

12. Atyjának semmihez türelme nem volt, feleségét utolsó szülése előtt két hónappal elhagyta.

13. Atyja idegbajos volt, időt pazarolt, kártyázott.

14. Atyja, anyja eltűntek, egy nővére csavargás miatt javítóban (a gyerek rendes nagyszülőknél nevelkedett).

15. Egy fivére szökések miatt javítóban, anyja és nővérei erkölcstelen életmódot folytatnak, (jómódu polgári család).

16. 12 éves fivére szökési hajlamú, most sincs otthon.

17. Egy nővére 12 éves korától kezdve minduntalan megszökött. Most „Jó pásztoroknál“. Anyja férjhez menetele előtt perdita volt. 10 év óta mostohá anyja neveli a gyereket szeretettel. (Jómódu hivatalnok család).

18. Anyja könnyelmű volt, atyjának egész vagyonát elköltötte.

19. Atyja súlyos alkoholista, 5 testvér, mind ideges, gyámoltalan.

20. Apa agylágyulásban elhalt, budai kórházban.

21. Atyja elmebajos.

Szülők súlyos testi baja:

22. Mindkét szülő tuberkulozikus.

23. Egy „ „

24. Egy „ „

25. Apja 10 év óta mozdulatlan.

Felügyeletnek különös hiányát egy esetben sem tudtam kimutatni, ami természetes is, mert hisz éppen a felügyelet és fegyelem elől szoktak menekülni ezek a gyermekek. Többnyire nagyon is rendes anyák, illetve nevelőanyák nevelése alatt állottak, 4 esetben polgári környezetből kerültek ki. Velük szemben persze nem elegendő a normálisok felett gyakorolt felügyelet és gondozás mértéke és főleg nem válnak be a pedagógiának szokásos módszerei. Az akarat megtörésére irányuló megszokott módszerek például itt csődöt mondanak, esztelen makacssággal felelnek ezek a gyerekek minden ilyen kísérletre. Nincs olyan kín, melynek például szivebben nem tennék ki magukat sem, hogy bocsánatot kérjenek. Ettől annyira visszariadnak, hogy éhezve, fázva, hazavágyva bár, nem jönnek vissza, ha depressziójuk el is mult. Ha éjjel az utcán félnek, esténként be szoktak lopódnni a szülők által lakta házba, elrejtőznek a pincében vagy a ház más sötét zugában, reggel újra kilopódnak, de szüleik lakásába nem teszik be a lábukat. Többnyire csak hatósági beavatkozás útján kerülnek haza; ilyenkor boldogok, hogy otthon vannak, hálásak, engedelmesek, amig vágyuk nem hajtja újra világgá.

Csak elmeorvosi megfontoláson alapuló nevelés ígér eredményt, és az is csak abban az esetben, ha a nevelés keresztülvitelére szükséges minden eszköz rendelkezésre áll. Csak intézetben nevelhetők orvosi felügyelet alatt, tekintettel gyöngéikre, melyek orvoslásra szorulnak, nem pedig büntetésre. De azért ne vezessen a nevelésben hamis szentimentalitás. Megfelelő időben, megfelelő formában alkalmazott szigor valószínűleg nagyon is szükséges; de orvos mérje ki az alkalmazandó szigor módját és határait.

816 javítóintézetben elhelyezett növendéken végzett vizsgálódásai alapján Mönkemüller egy tabellában foglalja összes indítványait, a növendékekkel szemben követendő eljárást illetőleg:

„Óvatos kezelést“ ajánl 281 esetben, „különös óvatosságot büntetésnél“ 266 esetben stb.

Az elmegyógytan „Porionómánia“ megjelölés alatt foglalozik e kóborlási hajlammal, megállapítása szerint külső okoktól függetlenül, pszichopátiás, illetve hisztériás vagy epileptikus alapon fellépő nyugtalanságok, depressziók adják meg a szökésekre az impulzust. Gyakran debilitással járó motorikus nyugtalanság a rugója a szökéseknek.

Stelzner különösen hangsúlyozza a gyakori szökéseknek pszichopátiái szervezettel való összefüggését. 155 általa megvizsgált javítóintézetbeli növendék közül hazulról vagy intézetből megszökött 96, még pedig:

58 egészséges közül . . .	18
34 debilis „ . . .	20
63 pszichopátiás „ . . .	58

Meggyőződésesem, hogy a bűnmegelőző munka a legcélravezetőbb eszköz, ezen szökési hajlamú gyermekek megmentésére. Első sorban a szökésnek megakadályozása céljából zárt intézetekben helyezendők el, még pedig lehetőleg korán, mihelyest tudjuk, hogy nem egyszerű meg gondolatlanságról, hanem kifejezetten hajlamról van szó. Már azáltal, hogy a szökéseket és a vele járó erkölcsi, lelki és testi veszélyeket kizárjuk, nagyon sokat teszünk a gyermek érdekében.

Ranschburg mondja: „Maga a züllés átalakítja a psychopáthiai szervezetet, az addig teljesen egészséges szervezetet is; annál inkább a psychopáthiára hajló, psychopáthiás állapotba hozható szervezetet, anélkül, hogy igazán neurasthénias, hisztériás, akár gyengeelméjű, akár elmebeteg individuummal volna dolgunk. A züllés folyamán az

idegközpontok meggyengülnek, a rendetlen életmód folytán a züllés szerzett terheltséget, ideggyöngülést idéz elő“.

Ettől óvjuk meg kis kóborlóinkat a zárt intézetben való elhelyezéssel. De ez nem egyetlen feladatunk. Az intézetben való elhelyezéssel még nem tűnnek el a szökésre vezető lehangoltságok, sőt valószínűleg valamely kitörésre, társak bántalmazására, verekedésre, veszekedésre, nevelővel való jelenetre fognak vezetni. Itt kell az orvosszakértőnek a nevelésbe belenyulni, ilyenkor kell például orvosi utasítás, hogy a nevelés céljának szem előtt tartása mellett, miként kiméljük meg legjobban a növendéknek izgatottság állapotában lévő idegeit, hogy vezethetjük megnyugvásra, később gyógyulásra beteg idegzetét.

Pusztán pedagógiával idegeket meggyógyítani nem tudunk, viszont amíg az idegek nem reagálnak normálisan a külső behatásokra, addig minden átalakítást célzó nevelés kell, hogy csődöt mondjon. Sok szaktudással, hozzáértéssel, türelemmel és szeretettel az ezen csoportba sorozott, részben kiválóan tehetséges gyermekeket a társadalomnak nagyon is hasznos tagjaivá nevelhetnők, míg ha megfelelő támasz nélkül hagyjuk, a társadalom egyik legnagyobb veszélyévé fejlődnek. Kóborlásaik fejlesztik pszichopátiájukat, mind gyakrabban szöknek meg, mesterséget nem tanulnak meg, mind kevésbé képesek rendszeres munka teljesítésére; így kiszorulnak a szorgalmasok, rendesek társaságából, mind rosszabb elemek közé kerülnek. Hogy megélhessenek, kénytelenek velük lopni, testileg, lelkileg teljesen elzülленek, jó ösztöneik már fel sem ismerhetők bennük, majd szaporítják azoknak számát, kik másokat bűnbe sodornak és azokat, kik elfajultságukat átplántálják gyermekeikre, kiszámíthatatlanul hatványozva a társadalomellenes cselekedetek sorozatát.

Korai elhelyezés, megfelelő kezelés, igényeik szerint berendezett, rosszabb elemektől elkülönített csoportokban: csak ez akadályozhatja meg e folyamatot. Itt látom a bűnmegelőző munka legfontosabb és leghálásabb feladatát.

Dr. Ewald Stier, ki 4000 idegbajos gyermeket figyelt meg hosszabb időn keresztül, kik közül néhány száz szökési hajlamút talált, utóbbiak nevelhetőségét illetőleg, a következőket mondja: „Amint azt anyagunk mutatja, alkalmas kezelési módszerek, szakszerű alkalmazása mellett aránylag hosszú időn keresztül megrögzött kóborlási hajlamnál is sikerül még kedvező eredményt elérni, a csavargási hajlamot leküzdeni, annál inkább persze, minél koráb-

ban kezdjük a kezelést és minél kevésbé kifejeztek még a züllési tünetek.

Figyelmeztet a pubertás korában gyakran fellépő kóborló hajlamra, melynek kezelése szerinte teljes és állandó gyógyulást ígér.

2. Az abnormitás más esetei, mint aminő pld.: hysteria, epilepia, dementia praecox (orvos által megállapítva) súlyos neurasthenia stb. még nehezebb feladatát képezik a javítónevelésnek. Önálló, megbízható, az élet minden viharában helyt álló emberek nem lesznek belőlük faraghatók, de pszichikai egyéniségüknek orvosi diagnózis alapján nyert helyes felismerése lehetővé teszi sorsuknak oly útra való irányítását, melyen a kisiklás veszélye csökken és helyes nevelés illetve kezelés mellett meg tudunk akadályozni további elfajulást, az életre képesebbekké tehetők.

Wittmann Károly a „Handbuch für Neorologie“ 1914-ben megjelent kötetének pszichopatiával foglalkozó cikkében a következőket mondja: „Látjuk, hogy a psychopathák nagyrésze kis viszonyokba bele tud illeszkedni, egyszerű életkövetelményeknek meg tud felelni, ellenben nehéz helyzetben helyt nem áll; és össze-rogy már olyan megterhelés alatt, melyet normális ember minden nehézség nélkül elbír. A legkülönbélebb kedvezőtlen viszonyok, nemcsak muló psychopathiás reakciókra vezethetnek, de felette makacs elfajulások kifejlődésére adhatják meg a lökést.“

„Ha arról van szó, hogy a psychopathiás hajlam fejlődését megakadályozzuk, az orvos eljárását szükségképpen ezen tapasztalatok kell, hogy vezessék. Az orvosi eljárás annál inkább lesz sikerre vezető, minél korábban ismerjük fel és küzdünk az elfajulás csirája ellen“.

„Céltudatos, megértő nevelés, a teljesítőképeséghez mért követelések, ártalmas ingerektől ment környezetbe való elhelyezés, alkalmas foglalkozás és a degenerálnak fény és árnyoldalai szerint megválasztott hivatás: ezek azon lényeges elvek, melyeknek alkalmazása megakadályozzák az elfajulás csiráinak olyan fejlődését, aminőnek kedvezőtlen viszonyok között indulnának“.

„Ezek az elvek alkalmazandók akkor is, amikor teljesen kifejezett szervezeti psychopathiát akarunk az életre képesebbé tenni“.

Hogy abnormitás, azaz erkölcsbeli vagy idegbeli fogyatékoság megállapítása egyáltalában nem azt jelenti, hogy a fiatakorúak nem nevelhetők, csak azt, hogy velük szemben más nevelési eszközöket kell alkalmaznunk, ebben szakemberek egyetértenek. Épúgy abban is, hogy a többiektől elkülönítve neveltessenek, saját érdekükben,

úgy mint az egészségesek érdekében is. Németországban tudtommal eddig csak 3 intézet létezik nehezen nevelhető pszichopáták befogadására: a *Cramer* által alapított 54 növendék részére berendezett göttingai „Heil und Erziehungsanstalt für schwererziehbare Psychopathen“; a dr. *Kluge* Oszkár vezetése alatt álló 30 bennlakó és 20 bejáró leánynövendékre berendezett „Helenenhof“ Potsdamban és az ugyancsak dr. *Kluge* vezetése alatt álló, 40 bennlakó és 40 bejáró fiúnövendékre berendezett „Bethlehenstiftung“ Potsdamban. A „Fürsorge Konferenz“-eken azonban mind hangosabban és sürgetőbben hangzik fel a javítóintézetek vezetője részéről azon követelés: „Szabadítsatok meg azon növendékektől, kiken mi nem segíthetünk és kik munkánkat csak zavarják“.

Mönkemüller különösen fontosnak tartja a pszichopátiának lehetőleg korai felismerését. Javítóintézetbe való felvételkor minden növendéknek elmeorvosi megvizsgálását tartja elrendőnek. Egyelőre, Hannover Landesdirectoriuma minden növendék családi történetének kikutatását vette tervbe, miáltal felvilágosítást nyerünk terheltségük (család associalitása, alkoholismusa) kiállott betegségek, koponya-sérülések, epilepszia, koponyaabnormitások stb.-ről.

Jelentésem célja volt a fiataikorúak birósága elé került anyagnak általánosságban való ismertetése. A tanulmány általános volta kizárja minden szempontnak beható vizsgálatát, nem lehetett például kellő figyelemben részesíteni a környezet kérdését, mert hogy ebben tisztán lássunk, speciális tanulmányra, minden gyerek otthonának lehetőleg többszöri felkeresésére lett volna szükség. Nem kimerítő, amit vádlottaink testi és lelki egészségére, terheltségükre vonatkozólag megtudtunk, más kérdésekben is mutatkoznak hézagok. Mindazonáltal a következők világosan domborodnak ki előttünk.

Részben oly anyaggal van dolgunk, mely egyáltalában nem nevezhető züllöttnek, csak veszélyeztetettnek és mellyel szemben tág tere nyílik a bűnmegelőző munkának. Mint főveszélyeket ismerjük fel: iskolaköteles gyerekeknek szabad idejükben felügyeletnek és vezetésnek hiányát; 12—14 éves korban rendszeres, megfelelő foglalkozás hiányát; későbbi korban mesterek, illetve munkavezetők brutalitását. Mind e körülmények rossz társaságba és így közvetve bűnbe hajtják fiatakorúinkat. Rossz társaság a bűnözésre vezető *külső* indokok közt széles helyet foglal el, épúgy rossz családi környezet. Mint *belső* okok szerepelnek: korán ébredt, túlerős nemi ösztönök, terheltségek, testi, lelki, illetve idegbajok.

Láttuk, hogy az idegbajok között mily nagy tért foglal el a

kóborlási hajlam, mint amely szerfelett nagy mértékben teszi ki elzüllés veszélyének a gyermekeket.

Oda konkludáltunk, hogy anyagunk e részét, azaz az abnormisokat mind, csak orvos felügyelete alatt alkalmazott javítónevelés mentheti meg és hogy alapos remény van javulásukra, ha elég korán ismerjük fel az abnormitást és elég korán fogunk hozzá a gyógyításhoz.

Szóval minden irányban a bűnmegelőző intézmények és intézkedések azok, amelyekre szükségünk van, csak ezekkel lehet orvosolni a fiatalkorúak bűnözésében rejlő súlyos züllöttség következményeit; de ha a baj már kifejlődött, hiába küzd ellene minden javítónevelés. Lehetőleg ne juttassuk hát idáig az elénk kerülő fiatalkorúakat. Mentünk, míg menteni lehet! Ismerjük fel idejekorán bűnöző fiatalkorúink támaszra szoruló vagy beteg lelkét. Küzdjünk mellettük a tudomány minden fegyverével, a lélektan egész felkészültségével! Ha nincsenek meg a kutatásra szükséges eszközeink és berendezéseink, teremtsük meg őket, ha a megfelelő nevelés keresztülvitelére nincsenek megfelelő intézményeink, hassunk oda, hogy létesüljenek.

Részletes kimutatás.

A 76 Abnormis között volt:

	Erkölcstelen életet élő leány	Kóborlási hajlamú	Más rend- ellenesség
Fiú	—	29	18
Leány	20	8	1

Életkor szerint:

10 éves	—	—	1
11 „	—	6	—
12 „	—	2	—
13 „	—	7	—
14 „	—	7	—
15 „	10	7	3
16 „	4	7	10
17 „	6	1	5

Iskolázottság szerint:

0 osztályt végzett	5	1	3
1 „ „	—	—	2
2 „ „	1	4	2
3 „ „	3	8	3
4 „ „	7	12	2

Iskolázottság szerint:

	Erkölcstelen életet élő leány	Kóborlási hajlamú	Más rendellenesség
5 osztályt végzett	—	5	1
6 " "	3	4	3
7 " "	—	—	1
8 " "	1	3	1

Intelligenciájuk szerint:

Átlagon felül	—	6	—
" alul	12	—	13

Lelkiület szerint:

Feltűnően jó szívű	—	4	2
" gonosz	1	1	1

Nevelési körülményekre nézve:

Budapesten nevelve	12	29	14
Vidéken "	8	8	5
Szüleinél "	13	30	15
Anyjánál (apa nélkül)	4	8	1
Apjánál (anya nélkül)	1	4	1
Rokonoknál v. idegeneknél	1	—	1
Áll. gyermekmenhelyben	1	5	1
Egészen árvá volt	—	1	1
Házasságon kívül született	1	—	1

Társadalmi környezetet tekintve:

Polgári származású	—	5	2
Iparos gyermeke	4	5	6
Munkás "	8	21	10
Napszámos "	5	2	—
Földmives "	2	1	—
Cseléd "	—	3	1

Vallásuk szerint:

Róm. kath.	11	31	11
Református	2	—	1
Izraelita	7	6	6

Foglalkozásuk szerint:

Cseléd	6	4	1
Munkásnő	3	—	—
Szüleinél tartozkodó	8	—	—
Tanuló	—	1	—
Tanonc	—	16	10

Foglalkozásuk szerint:

	Erkölcstelen életet élő leány	Kóborlási hajlamú	Más rend- ellenesség
Utcai foglalkozás	—	3	3
Napszámos	—	2	—
Foglalkozás nélküli	—	11	6
Artista	1	—	—
Elárusító	2	—	—

Egészségi állapot:

Kimutathatóan beteges	5	—	—
---------------------------------	---	---	---

Örökletes terheltség kimutatható

volt 28 esetben, még pedig:

Szülők idegbaja	1	2	5
„ súlyos testi baja	3	2	1
„ alkoholizmusa	2	2	2
„ csavargási hajlama	—	7	—
Anya erkölcstelen életmódja	—	—	—
Testvérek súlyos idegbaja	—	—	2
„ bűnössége	—	5	—
„ erkölcstelen életmódja	—	—	—

A felmerült vádak voltak:

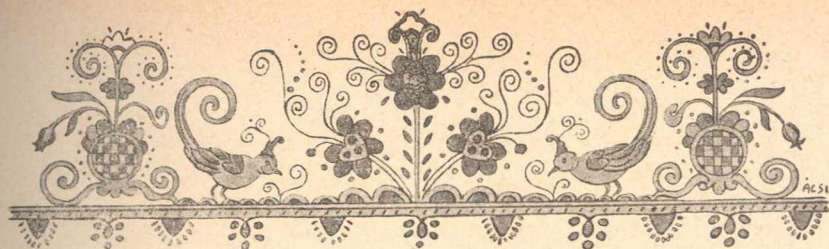
Lopás	3	—	2
Csavargás	10	10	6
Lopás és csavargás	6	27	11
Nemi merénylet	—	—	1
Homosexualitás	—	—	1
Veszélyes fenyegetés	1	—	—

Előzőleg büntetve volt:

Próbára bocsátva	1	—	3
Dorgálásra ítelve	—	—	—
Javítónevelésre ítelve	—	1	—
Fogháznevelésre ítelve	—	2	3
Rendőrségen elzárás	—	1	1

A hozott ítélet:

Próbára bocsátás	1	9	6
Javítónevelés	7	24	3
Fogház	1	4	5
Beszüntetés	9	—	4
Halasztás	2	—	1

GYERMEKIRODALOM.

Gyermekirodalmunk.

Rovatvezető: **Nógrády László dr.**

Ezen írásunkkal megkezdjük ismét folyóiratunkban a gyermekirodalmi rovatot, mely ezután minden számban benne lesz. Ez a rovat fogja kifejezni a Gyermektanulmányi Társaságban már régebben megalakult Gyermekirodalmi Bizottság munkásságát. Ennek a bizottságnak megszervezését még a Gyermektanulmányi Kongresszus határozta el e rovatvezetőjének előadása alapján. Meg is alakult (l. Gyermek 1913. évf. 294. l.) s hogy eddig szélesebbkörű munkásságot nem fejtett ki, annak egyrészt anyagi akadályai voltak, másrészt a bekövetkezett háború. Mindezen akadályok még megvannak, mégis azt gondoljuk, hogyha nem is olyan széles alapon, amint a Gyermekirodalmi Bizottság munkakörét megállapítottuk, foglalkoznunk kell a gyermekirodalmi termékekkel s mindazzal a nyomda termékkel, ami habár nem a gyermeknek szánták (pornográfia) egyenest, de mégis valami vonatkozásba hozható vele.

Foglalkoznunk kell, mert a háború nyomósan figyelmeztet a nemzet jövője miatt a gyermek értékére. Aranynál, mindenféle drága értéknél értékesebb a gyermek. A háború éles kaszája roppant rendeket vágott a nemzet ifjai, férfiai, még öregebbjei sorában is. A hiányokat be kell tölteni s a kényszerűség parancsszavára hamarabb kell férfivá válni a gyermeknek, hogy a kidült férfiak munkáját végezzék, mert a nemzetnek élni kell tovább s fejlődnie. A ma harcai rámutatnak a holnap s holnapután még nagyobb harcra. Ez idők munkás harcosai a mai gyermekek lesznek; jövőnk attól függ, hogy milyen munkások lesznek ők. Sokszorozott figyelemmel kell hát vezetni, irányítani a gyermek fejlődését. Németország követendő példát adott abban is, hogy már most meglehet kezdeni a gyermek-ifjúság nevelését a ráváró nagy feladatokra. A német társadalom egészében értékeli s érzi mindannak a munkának a fontosságát, ami a gyermekre vonatkozik; ott az, amit mi sok nehézséggel küzdve csak kezdegetünk vagy még el se kezdtünk, már régen megvan. Van a gyermekirodalomnak is több erős kritikai fóruma. A szülő tanácsot, útbaigazítást kaphat, bőségesen tájékozódhat, ha könyvet akar

vásárolni gyermekének. Nálunk mindebből még nincs semmi. Az ifjúsági könyvek reklám „kritikákkal“ kelnek útra s cifra nevekkal, „tarka“ köntösbe öltözve csalogatják a vásárlókat. A komolyan gondolkozó szülő, kinek már szomorú tapasztalatai vannak s aki már tudja, hogy „nem mind arany, ami fénylik“, megvan akadva, ha gyermekeinek könyvet akar vásárolni s a véletlenre bizza magát vagy kénytelen a „könyvesbolt“ ajánlatával megelégedni, mert ugyan miután indulhatna még?!

Tudjuk, hogy a napilapok nem kritikai organumok. *Sok minden* ok miatt nem alkalmasak erre. Szépirodalmi folyóirataink célja sem a kritika. Komolyabb irányú folyóirataink kevés (azaz semmi) figyelembe se részesítik a gyermekirodalmat, erre terük nincs, hisz felnőtteknek, tudósoknak, szakembereknek, stb. írnak. Könyvjegyzékeink *minden* megjelent művet felvesznek, még a *pornográfiát* is. Ezek csak arra valók, hogy az „ami tetszik“ műveket kinézzék belőlük. Tudjuk azt is, hogy megkísérelték már egy ifjúsági irodalmi kritikai könyvjegyzék összeállítását, de végre is a polémia botrány eltemette ezt is. Anélkül, hogy lekicsinylően akarnék szólni erről az érdemes és nagymunkájú törekvéstről, csak azt jegyzem meg, hogy ez nem egy embernek való munka. Van más ifjúsági könyvjegyzék fórum még, a NIKIB. Sajnos, a nagy közönséggel igen laza a kapcsolata, kritikáit nem halljuk, könyvjegyzékeit nem látjuk ott *mindenütt*, ahol az érdeklődő beletekinthetne.¹⁾

Persze nehéz nálunk az ilyen *kritikai könyvjegyzék* elhelyezése. A könyvkereskedés nem vállalhatja magára, mert nemcsak ezen könyvjegyzék könyveit árusítja. Elrejtőzik hát ez is az ifjúsági könyvtár kezelők asztalán s legfőlőbb nekik tesz csak jó szolgálatot. Pedig itt kevesebb a veszély (bár az irányítás itt is nagyon szükséges), mint a könyvek ismeretében félig-meddig se járatos könyvvásárló közönségnél.

A világerő se állítjuk azt, hogy az iskolák valami nagy kritikai gondot fordítanak az ifjúsági könyvek beszerzésére. Melyik iskolának van valjon olyan bizottsága, amelynek feladata az lenne, hogy az ifjúsági könyvtár részére megvásárlandó könyvek jegyzékét *felelősség mellett* összeállítsa? Hány iskola teszi komoly megbeszélés tárgyává a megveendő ifjúsági könyveket?

Távol áll tőlem, hogy invektívákkal kisebbitsem azt a nagy és önfeláldozó munkát, amit pedagógusaink kivétel nélkül a legnyomasztóbb körülmények közt az iskolában végeznek. Nem ezt akarom! Csak arra akarok rámutatni, hogy egy igen-igen nagy fontosságú gyermek-kérdést, a gyermekekre vonatkozó vagy rávonatkozatható irodalom kérdését még mi nem tárgyaljuk oly következetes komolysággal mind kellene, mint teszik a németek például.

A komoly kritika, nemcsak az irodalomban, másutt is, jó idő óta hiányzik minálunk. E nélkül az „ellenzék“ nélkül pedig nincs egységes haladás. Nincs komoly kritika s ép azért azt, ami van, senki se veszi komo-

¹⁾ L. Az Első M. O. Gyermektanulmányi Kongresszus Naplója 186. l.

lyan, se az, akiről szól, se az, akinek szól. Megy minden, mintha jól menne. S ha mégis belesüvit a csendességbe egy-egy élesebb, valóbb kritika hangja, mely mégis csak felkavarja egy kicsit a dolgot, szubjektív motivumokat magyaráznak bele. Hogy objektív ok is lehet a kritika oka, arra nem is gondolnak.

A kritika hiánya szülte azt, hogy vélemény mondás esetén oly kevés a komoly, objektív indítókokban való hit s oly semmibevevő „mozdulattal“ intézik el bármiről szóljon az. S ez a jelenség annyira általános, hogy már nem is jelenség, hanem ilyen a mi társadalmunk egészében: nem törődünk semmiféle véleménnyel, nem tűrjük a kritikát mi felnőttek, nem a kicsik, nem a parancsolók, sem akiknek engedelmeskedni kell. Ez az érzékenykedés azonban nem a „fejlett“ kultúra miatt van s nem is a kultúra jelei ez inkább gőg, rossz szokás, a kritikára való neveltlenség jele. Hogy megisméltődnek az idők! Száz évvel azelőtt ugyanilyen állapot volt, míg bele süvöltött a Bajz kemény hangja s olyanfélét is mondott a sok éles igazság közt, hogy az írók száma nemsokára egyenlő lesz az olvasók számával, — hogy az önfény s a bálványozás barátai vagyunk, — hogy a hir- és névgőz s az emberi hiuság ezernemű céljainak, mint annyi isteneknek szobrokat emelünk. Mintha egy kicsit így lenne ma is! És mintha szükség lenne kritikára! Nem Bajzáskodni akarunk, de hogy az ifjúsági, a gyermekirodalomnak nagyon is kell a kritika, nemcsak a pedagógiai, gyermeknevelő, hanem az irodalmi érdek is kívánja. Ennek volt élénk kifejezője a Gyermektanulmányi Kongresszus sok felszólalása, mely a gyermekirodalomról szóló előadásomat követte.¹⁾ Az állapotok azóta se változtak. A Gyermektanulmányi Társaság Gyermekirodalmi Bizottsága megbízásával kötelességet is vállalt s ezt a kötelességet teljesíteni is fogja. A Gyermekirodalmi Bizottság munkássága köréül jelölte meg a *mesekönyvek, az ifjúsági iratok, a gyermekeknek szánt képes könyvek, könyvillusztrációk, az ifjúságnak szánt iskolakönyvek, a ponyva és pornografikus irodalom és képek bírálattal való ellenőrzését.*²⁾ Rovatunk ezt a munkakört fogja felölelni, persze bele kell értenünk az ugynevezett ifjúsági lapokat is.

Tisztán a gyermek érdeke vezet bennünket és ez minden egyéb tekintet felretétet velünk. Nem okvetetlenkedni akarunk; inkább szeretünk majd szólni arról, ami jó, mint arról, ami rossz. De a rosszat se mellőzhetjük hallgatással. Elvagyunk készülve arra, hogy szubjektív oókat fognak keresni e kritikákban azok, kiknek kellemetlen lesz. De befogják látni, hogy ilyen ok bennünket nem vezet, csak az a szeretet, ami a gyermek érdekével kapcsolatos.

A gyermekirodalom kérdését napirenden fogjuk tartani, *széles propagandát csinálunk és alkalomadtán ezt a kérdést nyilvános megbeszélés tárgyává tesszük a nagy közönség előtt szóval is.*

¹⁾ L. Az Első M. O. Gyermektan. Kongr. Naplója. 170—187. 1.

²⁾ L. A Gyermek 1913. 294. 1.

A jó célú munka szeretete tölt el, ez lelkesít. Bizvást hiszem, hogy ebben nem fogok egyedül állani! Munkatársak szegődnek mellém, kikkel egybe fog fűzni az a meggyőződés, hogy erre a munkára nagy szükség van. És hogy olvasóközönségünk s rovatunk munkája között is minél szorosabbá fűzzük a kapcsolatot, minden munkakörünkbe eső kérdést szívesen teszünk itt szóvá, ha hozzánk fordulnak; megadjuk a kívánt útbaigazítást, tanácsot. Így reméljük, hogy oly szellemi kapcsolat támad majd közöttünk, mely jó hatással lesz a gyermek olvasmányainak megválogatására s ezuton a gyermek helyes irányú lelki fejlődésére is.

Gyermek-szépirodalom: A háború új témát adott a gyermekirodalomnak is, értékes és a gyermekre való hatásában nagyfontosságú témát, ha avatott írói toll veszi munkába. A háború nagy katasztrófa, tűzözőn, melynek árjában salak és tiszta láng rettentő vegyületben hömpölyögnek. A felnőtteknek szóló irodalom célja lehet csak az, hogy e szörnyű vegyületet, e világképnek mindenféle alakjait feltüntesse; a gyermeknek szóló csak azt veheti belőle, ami tiszta láng, tűz. Nem szónokló tettek, alakok, események kellenek, nem idealizált háború-világ, mert sem a morál, sem a pedagógia érdekében ilyen idealizáltság nem kell, de kell az igaz világ, mely minden erőszakolás és tendencia nélkül az írói művészet eszközeivel a háborúban rejlő sok morális értéket visszatükrözi. A gyermeket izgatja a háború, érdeklí, de egészen másként látja, mint a felnőtt. Ő csak a külső aktusokat figyeli s ezek mögött rejlő nagy morális erőket s értékeket legfőljebb csak halványan sejtí. A verekedés, a bosszú, az indulat, szóval a durvaság az, ami előtte tisztán áll, a többi homályos. Ezt a homályt eloszlatni s felfedni a cselekedetek morális mozgató erőit, melyek megnevesítik a háború borzalmaít, ellensúlyozni nemes érzelmek keltésével a durva hatásokat, megértetni a gyermekkel, hogy a háború nem a verekedésért való pusztá öldöklés, megéreztetni vele a nagy emberi erkölcsi értékeket s a mellett megragadni a gyermek érdeklődését jó mesével, jól megválasztott szereplőkkel, ez az, amit kívánunk a jó háborús gyermekkönyvtől. Minden olyan könyv, amely csak tetézná a háború úgyis durvító hatását a gyermek lélekre, helytelen úton járna s csak káros hatással lenne. A háború káros morális hatása már úgyis eléggé visszatükröződik a gyermek egyébként is izgatott, könnyen kerülő és a cselekvések által szuggerálható természetén. Mindezen nem kívánatos lelki kinövéseket le kell nyirbálni s a helytelen irányba tévedt gyermek érzelmi aktivitásnak meg kell jelölni a helyes utat. Amit tanító komoly szóval nehezebben lehet elérni, könnyen elérí a gyermeknek kedves mese keretében az író. Az irodalomtól méltán várhatjuk ebben a nevelő munkát és segítséget. Nem tendenciózus oktató, tanító irodalmat hirdetünk, csak jelezzük, hogy a fentérintett észrevételeket figyelembe kell venni az írónak, aki háborús témát választ.

Háborús témája van **Móra Ferenc**, *Filkó meg én* (Singer és Wolfner kiadása 1915. ára csinos kötésben 3 K. 20 fill.) című könyvének. Az író

kedves mesét komponált kedves alakokkal. Főhőse a Filkó kutya meg a kis Simon, a dalos debreceni ezred fla, aki igazán „mese“ gyerek, magyar gyerek, akinek helyén van az esze, a szíve. Pompásan megrajzolt alakok még a „jáger“, az őrmester, Tarsóka, de kiváltképp Harmos Tóth János népfőlkelő a debreceni „embör“. Az ember-személyek rajzába vegyül a már említett Filkó kutya, a Buksi macska, a holló, a Tarsóka szamara, meg a muszkaló rajza. Az író nagyszerűen érti, hogyan kell mesélni a kisebb (6—12 éves) gyermeknek. Könyve meséjébe sok kedves népmesei motívumot találunk, amelyen talán a felnőttek okoskodó logikája fennakadhat (részünkről ezeket is teljes gyönyörködéssel élveztük), de nem a gyermek. Ez a nyelv, ez a beszéd az övé, az ő szájaize szerint van.

Írónk a háború izgalmaiból csak annyit ad, amennyi a gyermeknek való. Végig vezeti kisolvasóját a mozgósítástól kezdve a háború legkülönbélebb helyzetein, megadja az igaz háború képét, de dicsérendő érzékkel, írói tapintattal a gyermek iránt. Meséje érdekes, de nem izgató.

Megtaláljuk a Móra könyvében azt a morális hatást is, amiről előbb szóltunk: a bátorság, a derékség, az odaadó hazaszeretet, az emberség, a derék jó magyar szív érzését. A gyermek e könyv hatása alatt igazán megérti a háború mivoltát s lelke nemesedik. Móra a háború érzelemreható nagy erkölcsi tanúságait gyermeknek való mese keretében feltünteti s a gyermekre nevelő értékűvé teszi! E szép s minden ízében jó magyar könyvet nemcsak ajánljuk, de azt tartjuk, hogy *minden gyermeknek kötelezően el kell olvasni*. Szívesen fogják olvasni a nagyobb a gyermekek is.

A könyvet Mühlbeck illusztrálta, ügyesen választva ki a mese azon fordulóit, melyek erősebben megragadják a gyermek érdeklődését s ép ezért érdemes képben is bemutatni.

Benedek Elek: *Magyar Népmesék és mondák*, kisebb gyermekeknek (Athenaeum 1914. szép kötésben illusztrálva ára 2 K. 40 fill.) Kevés olyan jó mesekönyvünk van, amely egészen kis gyermekeknek is való. A nagyobb gyermekek már nem panaszkodhatnak. Ilyen könyvet, egészen kicsi gyerekeknek való mesékkal, szerkesztett Benedek Elek a jeles mesemondó. Tizenkét népmese s hét népmonda van benne.

Kifogásokkal kezdjük, mert egy s más ellen van kifogásunk. A gyermeknek akár kicsi, akár nagy, mese kell, aktusos, határozott cselekvényű mese. Ezt nem találtuk meg a Kóró és a kismadár, A kásahegy, Tülök-vár, A prűcsök krajcárcájában, A mesenélküli mese „csali“ mese, mert a gyermek csalódik benne. Másik kifogásunk az, hogy két mesében olyan fogalmak vannak, amelyek megismerése nem kívánatos a gyermekre. Ilyen mesék: Kié a bunda (lopás és esküdözés van benne, a farkas még hamisan esküdni is hajlandó), A nyulacska harangocskájában is lopásról van szó. Bábaköve (a bosszú ki van élvezve). Nem egészen világos a morálja A farkas, róka meg a nyúl s A szegény ember burgonyája című meséknek. Nem morált kell prédikálni a meséknek (az ilyen kenetes meséket s történe-

teket, melyek ép ezért vannak irva, már *épen ez* fosztja meg irodalmi értékűtől), de a benne lévő morálnak tisztának s világosnak kell lenni, mert a gyermek karakter innen veszi példaképeit.

A többi mese igazán szép, kedves és kifogástalan, benne van a jeles mesemondó minden jó tulajdonsága: kedves, fordulatos történet, kacagató tréfa, a népmesék költői bája, tiszta költészete. Nyelve kis gyermeknek való, egyszerű, de szép ritmusos. Igen kedves és nagyon sikerült a Nagytomondó legény, A róka meg a pacsirta, A kulcs, A kis gömböc, A fiú sziklája, Az ördög barázdák című mesék és mondák. Egy-egy kis remekbe foglalt darab, mely tiszta költészetével igazi irodalmi érték. Ilyen kell a kis gyermekeknek. Értékes tulajdonságai miatt a Benedek könyvét nagy nyereséggel tartjuk. Nem afféle kinnal kifaragott mesék, mint egynémely *mese-könyv* „mesé”. Könyvét gyönyörködve fogják betűzgetni a kicsik és örömmel fogják hallgatni azok, akik még olvasni nem tudnak. A mama bátran mesélhet nekik ebből a könyvből, nekik való! A jeles mese íróra még visszatérünk, egyike azoknak, aki megérdemelné, hogy alapos tanulmány foglalja össze a gyermekre nagy értékű munkásságát. Meg fogjuk tenni!

*

Tankönyvirodalom. Hozzá vagyunk szokva a szürke, semmit jól nem mondó tankönyvekhez, melyekben csak egyetlen szempont érvényesül, hogy a kívánt tananyag benne legyen hiánynélkül. Hogy ezt majd gyermekek fogják olvasni, tanulni, ennek figyelembe vételéről legtöbbször szó sincs. Mennyi minden gyermek szempontot kell pedig érvényesíteni, ha azt akarjuk, hogy a gyermek szívesen forgassa a neki szánt könyvet!

Igazi gyönyörűségünk tett a *Schuster-Altai: Haus und Schule* (kiadja az Athenaeum I—II. k. kötetenkint 2 K. 70 fill.) című könyvében, melyet a polgári fiú- és leányiskolák I—II. osztálya tanulóinak szántak. Ez a két iskolai német könyv két gyönyörű képes könyv. Tele van színes és fekete nyomású pompás, a gyermek lelkét, érdeslődését megragadó képpel. Oly sok oldaluan igyekeznek a szerzők felkelteni a gyermek érdeklődését, lekötöni figyelmét, oly sokféleképen forgatják emlékezetét, hogy e könyvből a gyermeknek lehetetlen nem tanulni. Meg kell szeretniök ezt a könyvet s érdeklődniök kell tartalma iránt. Módszere induktív s ezt szerencsés pedagógiai s gyermeklélek megértő módszerrel vitték végbe a szerzők. A kevés jó tankönyv közt egy igazán nagyon jó, mely nemcsak a tanuló gyermek, hanem a tanító vezető munkáját is könnyűvé s eredményessé is teheti. Szerzők és a kiado a kiállítással minden dicséretre méltók. Örömmel hívjuk fel e két német könyvre az illetékes egyének figyelmét.

*

Hogyan írjunk? Hasznos és ügyes útmutatót írt a tanulóifjúság részére *Kelemen Béla* (kiadta az Athenaeum, ára 1 K. 40 fill.) A kiskönyv 95 oldalon mindazt felöleli, ami a stilusra vonatkozik. Jól megválasztott példák illusztrálják az elméletet. Mint kiegészítő eszköz a stilus tanításban nagy hasznára lehet a tanítónak, az önképzésben pedig a tanulóknak is.

Rovatvezető kérelme. Kérem a Gyermekirodalmi Bizottság intéző tanácsa, valamint a Gyermektanulmányi Társaság budapesti s vidéki köreinek tagjait, hogy e rovat elején vázolt munkához csatlakozni sziveskedjenek, hogy minél teljesebb s jobb munkát végezhesünk együttes erővel. E jó munkát a Gyermektanulmányi Társaság lelkes gárdájának főlöszleges bővebben figyelmébe ajánlani. A rovat munkakörébe tartozó dolgok egyenest hozzám is intézhetőek (Budapest, X. Tisztviselőtelep, Szapáry-utca 8.) vagy folyóiratunk szerkesztőjéhez.

Dr. Nógrády László.

Ujabb tagjainknak figyelmébe ajánljuk

*Ballai Károly: A gyermektanulmány módszerei
c. munkáját. Átdolgozott második kiadásának ára 80 fillér.*

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Vita a gyermektanulmány körül. Pro et Contra Paedologie.

Az 1912. november 2-án Hágában tartott felolvasás s az e körül kifejlődött vita. Irta *Schuyten C. M. dr.* Antwerpenben. Megjelent a belga „Paedologiai Társaság“ u. n. Neveléstani Könyvtárában, 4. füzet.

A kérdés történelmi része a következő: *Schuyten C. M.* prof. dr., ami nagyrabecsült belga tagtársunk, hollandi kiválóbb gyermektanulmányozók meghívására Hágában — Hollandia székesfővárosában — egy szakszerű felolvasást tart, melynek 1. részében a gyermektanulmányozás fejlődéstörténetét, a 2. részben pedig a pedológiai működés előterében álló függőkérdéseket veszi sorba és mindenikre nézve fölmutatja az eddig elért, a közelebbi vagy távolabbi jövőben elérendő vagy várható eredményeket.

A fölolvasás megtörténte után a „Vaterland“ című hollandus lapban *Von der Kraan H. J.* nevű iskolaigazgatótól *ellenzéki* közlemény lát napvilágot és kétrendbeli levélváltásra nyújt alkalmat. Előbbcímzett füzet úgy a két *támadó*, mint a két *védekező* levelet egész terjedelmében közli, ennek alapján kapja a „Pro et Co. Paed.“ fölíratot és tekinthető a mű a „Gyermektanulmányozás Apológiája“ gyanánt. Lapunk terjedelmére irányuló tekintettel úgy a *támadó*, mint a *védekező* két-két levelet, valamint esetleg a füzet végén olvasható utóhangokat is csak vázlatban közölhetjük.

1. *A fölolvasás vázlat.* (E vázlatban a történelmi részt egészen mellőzzük, a függőkérdéseket pedig 1—6 pont alatt adjuk).

1. *Az iskolai egészségügy* kérdéseinek a legtöbbszörrel a lehetőségig rendben vagyunk.

2. *Antropometrikai* téren hiányát érezzük a *Quételet*-féle táblázatok helyesbítésének. E helyesbítés sikeres végzése után, tekintettel ama tagadhatatlan kapcsolatra, mely egyfelől a testfejlődés és a társadalmi helyzet, másfelől a kor előhaladása és a koponya körmérete között észlelhető: remélünk szabad ama természeti törvény megállapítását, hogy valamely, kezdetben észlelt értelmiségi fok — idő folytán — minő magaslatra képes emelkedni.

3. *Az élettan* (biológia) mezejét véve figyelembe, az itten tisztázandó kérdések egyike és pedig a legelseje a *táplálkozás* és ezzel szoros kapcsolatban álló *lélekzés* kérdése. Mindnyájan egy nézetet vallunk arról, hogy a növendékek az iskolázás gyümölcseit csak abban az esetben élvezhetik, ha élettani tekintetben kifogás alá nem eső minőségűek és állandóan rendelkeznek amaz erőkézzel, mely a szellemi munka végzéséhez föltétlenül megkívántatik. Antwerpenben annak a tapasztalásnak jöttem nyomára, hogy a

folytonos iskolázás még a jöltáplált növendékek asszimiláló erejét és élettani egyensúlyát is képes megbolygatni. Hogy minő mértékben: ezt csak akkor leszünk képesek megállapítani, midőn elég számos és kellően mérlegelt olyan adattal rendelkezhetünk, melyeket az iskolakormányzás megszokott hatásától mentesített gyermekekről szereztünk. Azt is váltig tudjuk, hogy a gyermek egészségi állapota, a fejlődés különböző fokain különböző ingadozásoknak van alávetve. Mindezek az egymást keresztező tényezők annyi külön és alapos végzendő minden oldalú tanulmányozást követelnek, hogy kár a dolgot elsietni.

4. Átlépve a *rendes fejlődésűek lélektanára*: itt mindannyian az *értelmi fok mérésére* gondolunk, mert az ma már minden valamirevaló pedagógus előtt világos, hogy az iskolák ujoncait nem éveik száma, hanem értelmi fejlettségük foka szerint kell osztályokba (évfolyamokba) csoportosítani. Az említett fokmérésre vonatkozólag több módszert javasoltak, alkalmaztak. Legismeretesebb ezek között a *Binet* és *Simon-féle*, melynek alapján bizonyos valószínűséggel megállapítható, vajjon a kérdéses ujoncnál megtalálható-e a korától megvárható értelmi fejlettség.

5. Hányadán vagyunk az *állatlélektan*? E tanulmány eddigi lépései alapján még nem vagyunk ugyan képesek tényleg használatbavehető eredményeket felmutatni, de sikerült megállapítanunk azt, hogy a fejlődni kezdő gyermek és az állat gondolkozása meg a cselekvése jóval közelebb állanak egymáshoz, mint a fejlődni kezdő gyermeké a felnőtt emberéhez és e tapasztalat alapján megdőlőfélben van amaz eddigi nézet, hogy a gyermeklélektan törvényeit az állatlélektan segítségével megállapítani olyan vállalkozás, mely elé a természet legyőzhetetlen akadályokat gördített. És most nézzük kissé behatóbban.

6. A *pedagógiát*. Minapában egy értelmes és hivatása magaslatán álló egyén így szólott hozzám: „Tisztelt Schuyten úr! Távol attól, mintha kétségbe akarnám vonni ama tény, (amihez egyéb iránt jogalapom sincsen), hogy az Öntől eredő s részemről is teljes érdeklődéssel kísért gyermektanulmányi kutatások a tudományhoz valóban értékes adalékokat szolgáltatottak: lelkem megnyugtatóására tisztelettel hozom tudomására, hogy az Ön tanulmányai közül sem a bőr érzékenységéről, sem az izomerőről, sem a szellemi erők évszaki változásáról szólót, sem a többiek egyikét nem voltam kénytelen dísztlenül használni avégett, hogy tanítványaimat olvasni, írni, számolni megtanítsam és a társadalom hasznos polgáiraivá képezzem, sőt hogy iskolám a rendes munkán kívül egy és más versenyen még a diadal reményével is részt vehessen. És mindezt az eredményt minden pedológia nélkül értem el. Ugyebár!”

Igaz biz' az. Minden pedológia nélkül. Ellenben az is igaz, hogy e *pedológia-nélküliség* miatt kell gyermekeinknek az iskolázás szakában bizonyos vagy teljes betegségi folyamaton átvergődniök; amiatt kell az iskolázottak 75%-ának állandóan vagy szárnyaszegetten az értelmi fejlődés útján várakozó állásban vesztegelniök; emiatt kell fiú- és leánygyermekeinknek

a testi fejlődésben visszamaradniok; emiatt kell tanulóink legjobbjainak az iskolabajárást a szenvedések szakadatlan láncolatául tekinteniök. Tagadhatatlan, hogy megtanulnak írni, olvasni, számolni. A lehetőség határai között kedélyi életük fejlesztése is figyelemben részesül: tornáznak, kirándulásokat tesznek, gyönyörködnek a tengerben, a viruló szabad természetben; ellátogatnak a mozielődásokra; tanulnak nyelveket, művészeti tárgyakat, tudományokat; a községeknek évenként milliókba kerülnek, mert hisz ami gyermekeink s azoknak érdekében amit kiadnak, az soha sem igen sok nekünk. Azonban mondja meg nekem valaki, hogy ebből a nevelésre fordított összegből levonva az ellenértékül tekinthető iskolázási eredményt, mennyi az, ami a társadalom számára *plus* gyanánt visszatérültnak tekinthető. E kérdést vetjük föl magunk is, meg a hivatalos hatóságok is. Utóbbiak e kérdésre felelni törekedvén, a következő utat és módot vették használatba: a művelt államokban évente statisztikai kimutatások szoktak megjelenni, melyek kétségtelenül tanúsítják, hogy az olvasni, írni nem tudó ujoncok száma évente mennyivel apad. E szám a múlt évben 13·2% volt, az idén pedig 12·1%. Tehát az előhaladás folytontartó. Mindez eredményhez semmi szükség a pedológiára, mert hisz mindinkább gyarapodik azoknak a száma, kik 10 évi iskolázás után írni, olvasni, számolni megtanulnak. Azonban az is tagadhatatlan, hogy az idegbetegeknek a népességhez viszonyuló %-a is évről-évre növekedik. Természetesen: ez is pedológia nélkül. A nevelés-oktatás terén napjainkban uralkodó viszonyoknak más egyéb hatásai is észlelhetők pl. vallassuk ki csak ama kiválóságok számos tagjait, kik szellemi közéletünk egész mezejére manapság irányító befolyást gyakorolnak, hogy jeleségeik közül, melyek azok, melyeket az iskolának köszönhetnek? Nos! A vallatás eredménye 99%-ban ennyiből fog állani: az iskola megtanított bennünket írni, olvasni, fejlődésünk mai magaslatára azonban a lelkünkben ellenállhatatlan erővel működő s nevelés-oktatásügyi berendezkedésünk mindenféle fogyatékoságával dacoló önképzés vágya volt ama tényező, ami bennünket fölsegített. E vallomáshoz részemről még a következő kérdéseket csatolom, hogy: vajjon az önképzés útja minden teremtett lélekre nézve biztosítja-e annak lehetőségét, hogy a lelki arravalóságának megfelelő életpályára jusson és ha nem biztosíthatja: az eredeti jórravalóságoknak hány %-a megy veszendőbe a társadalomra nézve?

Így tehát az egész nevelés-oktatás ügyre nézve az a főkérdés merül föl, hogy: *iskolázatásunk rendszere alapjától kezdve a tetőzetéig újra szervezendő.* Ugyanis napról-napra mindinkább érezzük, hogy oktatásbeli cselekvésünket valamely lényeges pontban elhibázzuk; minduntalan az a kellemetlen benyomás támad lelkünkben, hogy az út, amelyen járunk, nem a leghelyesebb, hogy alantás fokon állunk, holott érezzük, hogy többre volnánk képesek. Bizonyoszóval mondom azt, amit több rendbeli tudományos fölszereléseink maguk is tanúsítanak, hogy teendőinket sokkal jobban végezhethetnők, mint ahogy tényleg végezzük. És vajjon hogyan álljon be cselekvésünkben a szükségesnek érzett javulás; hogyan előzzük meg az elébb

említett vagy a figyelmünket még mindeddig kikerült bajokat? Bizonyos és aránylag egyszerűnek mondható intézkedések következtében. Ugyanis: hagyjon föl a pedagógia a működésterületének legnagyobb részében eddig követett szubjektivitással és új erőt merítendő forduljon a kísérleti alapon felépülő tudományhoz. Ez a sikerhez vezető egyedül biztos út és mód, melyre nézve az irányítás, fejlesztés munkája mindig a tudományegyetemnél kell, hogy feltalálható legyen, mert hisz ez az az ősforrás, honnan a tudomány napjának sugara az egész országra szétáradnak. Ámde az egyetem a jelen kérdésben őt megillető szerep betöltésére még nincsen előkészülve. Csak a legújabb időben kezdenek helyen-helyen fölmerülni a nevelés-oktatástannal kapcsolatban új kérdések. Az új téren való botorkálás helyen-helyen szégyenpirt idézhet ugyan elő, bizonyosra vehető azonban, hogy az evolúció e versenytéren jóval hamarabb jelentkezik más körökben, mint a tanítóiakban, hol úgy látszik, kézzel-lábbal és körömszakadtig viaskodnak az ellen, hogy az általuk már járhatóvá taposott ösvényről valamely új és emiatt szokatlan, kényelmetlen ösvényre szoríttassanak.

Első gondunk tehát arra irányuljon, hogy minden tudományegyetemnek legyen meg a maga pedagógiai tudományszakja (fakultása) a tanítóképzők pedig, mint kiszolgáltak az útból eltakaríttassanak, hogy így a tanítói állásra bocsátandó egyének összessége az elébb jelzett fakultással kibővitendő egyetemen végezvén tanulmányait úgy nyerhette el a különböző tanítói állások elfoglalására képesítő oklevelet. Csak e föltétel mellett fog lehetővé válni, hogy a jövő nemzedék egészen a jelen kor pedagógusainak a hatalmában legyen.

Lelki szemeim előtt bontakoznak ki a jövő tudományegyetem pedagógiai fakultásának kimagasló épületcsoportjai, melyeknek egyike az iskolai egészségtan, másika az embertan, élet-, lélek-, társadalomtan szolgálatára emeltetett, mindenik a maga külön kollegiumi és kísérletező munkatermével, az épület csoportok középrészét pedig „*Pedagógiai Intézet*“ fölirattal az a fő-épület foglalja el, melybe az elemi és középfokú iskolák látogatására kötelezett mindkét nemű növendékek bevonandók. E növendékek a bevonulást közvetlenül megelőzőleg az elébb említett iskolai, egészségügyi, embertani, lélektani stb. intézetek mindenikében szakszerűen megvizsgáltatnak s a vizsgálatok összes eredményéről külön-külön minden növendék részére u. n. *lát-lelet* állítatik ki. Minden egyes növendék a magával vitt lát-lelet alapján vétetik föl az elemi vagy középfokú oktatás valamelyik osztályába, hol rendszeres oktatásban részesülnek s egész egyéniségük, viselkedésük, fejlődésük minden mozzanata szakértő megfigyelés tárgyául szolgálván, az így nyert adatok az illető növendék minősítését tanusító följegyzések kiegészítéséül pótlólag bevezettetnek. A nevelés-oktatás gyakorlati életében fölmerült összes esetek, határozott rövid időszakok lefolytával a pedagógia tudományos mivélésével foglalkozó testületnek tudomására hozatnak, honnan, mint megoldásra váró kérdések kerülnek, hol az élettani, hol a lélektani stb. szakosztály döntő tanulmányozása alá.

És még más egyebet is látnak az én lelki szemeim. Lassankint kiemelkedni, mások fölött kimagaslani egy népet, melyről a hivatalos statisztika azt tanusítja, hogy testben úgy, mint lélekben évről-évre izmosabbá, egészségesebbé válik. És e nép hovatovább mind nagyobbá, hatalmasabbá fejlődik. És e néptől fog származni és szétáradni az emberi lelket megenyhítő, a földkerekségét átölelő, a népeket fölszabadító és fölmagasztáló mivelttség.

Vajjon válik-e ez álom, valaha valósággá! Vajha az én népem az én fajom lenne az, amely ez álmot valóra bírja váltani! Ez az én igaz lélekből eredő forró óhajtásom.

II. *A támadás és védekezés vázlata.* 1. *Von der Kraan H. J. iskolaigazgató első támadása.* T. Szerkesztőség! Többekkel együtt én is ott voltam a *Schuyten* antwerpeni tanár pedológiai fölolvasásán és nem tudom, hogy vajjon mások is nem úgy jártak-e, mint magam, kit az egész fölolvasás nemcsak, hogy kielégítetlenül hagyott, hanem lelkemben sok mindenféle gondolat keletkezett, melyeknek az alábbiakban kívánok kifejezést adni.

A fölolvasás első részét — a gyermektanulmányozás történetének időrendi előadása — részemről szívesen elengedtem volna. A történelmi rész végeztével fölolvasó a modern pedagógia által föllállított problémákra s ezek megfigyelés módjára tér át és szerinte úgy a növendék, mint az iskola előhaladása az illető tantárgyak sikeres tanulmányozásán kívül úgy a lélektani kísérletek, mint az ezek eredményeit földolgozó laboratóriumok működésétől függ. Így tehát az iskola a bűnös abban, hogy növendékei közül sokan nem érhetik el ama társadalmi állást, amelyre lelkük eredeti arravalóságánál fogva, mintegy rendelve voltak, hanem — mint a fölolvasó maga is — lelkükben meglevő szemlélődő erő és pihenést nem ösmerő előretörés kényszeríti őket arra, hogy iskolázásuk dacára a helyes irányt válasszák. E tépelődésem alkalmával azonban a fölolvasónak a jelenlegi iskolázás ellen elhangzott kijelentése volt okozója annak, hogy lelkemben a következő kérdés támadjon: „Hogyan lehessen az professzor úr, hogy Ön oly igen hisz az emberi lélekben rejtőző őserő oly mértékű kifejlődésében, mely az iskola minden kártékony hatását és ostobaságait közömbösíteni bírja, amíg másfelől az ifjúság egészséges fejlődésére nézve minden üdvöset a rajta végzett lélektani kísérletezésektől hajlandó remélni, sőt biztosra várni? Az Ön módszereit követve azt kérdem: *Iskolázása dacára történt az, hogy Ön olyan kimagasló állásra vergődhetett?* És a többiek, kik a tudomány egén fényeskednek: az orvosok, ügyvédek, bírák s mindazok, akik ügyes-bajos dolgainkat intézik, mind ezek az iskola dacára jutottak a társadalom ama lépcsőfokára, amelyen manapság állanak? Ha így áll a dolog, mi egyebet bizonyít ez, mint azt, hogy bennünk emberekben akkora az intuitív erő, hogy az egyéni lélekben az iskolától származó pusztító hatásokat ellensúlyozni képes. Eszerint tehát, mit gondol, professzor úr, nem szükségképpen-e minden lélektani kísérletezést mellőzve valami kicsikét biznunk abban, hogy az iskolák nem haladnak oly közveszélyesen az emberi lélekerő megrontásában?”

És továbbá, mit tanítanak az Ön kísérletei arról, hogy az emberi lélek

ama sötét háttérben, melyet a *lélek tudatom alatti világának* szokás nevezni, mi és hogyan szokott lefolyni, holott más tudósok meggyőződése szerint, ez a világ az, amely a tudatos világét fölülhaladó mértékű befolyást gyakorol mindarra, amit tudunk, érzünk, akarunk, szóval: az egész szellemi mibenlétünkre. Vajjon a lélekre vonatkozólag itt fölhozottakat nem így látta-e Göthe is (jóllehet, hogy a kísérleti lélektan a maga követeléseit ekkor még nem hangoztatta volt) midőn a következőket mondja: „Jóraivaló ember, a maga homályos tépelődései közben, a helyes útra mindig rátalál“. És valószínű, hogy némi igazság a Münsterberg következő nyilatkozatában is rejlik: „Tapintat, rokonszenv, érdeklődés és türelem a tanítói hivatás és működés terén jóval többet ér, mint az Egyesült-Államok 27 laboratóriumának a működése összevéve“. Tudom, hogy Münsterberg e pontra nézve ma már más nézetet vall; de még így is van olyan tekintély, mint mindazok, akik az egyedül boldogító kísérleti lélektan elveit vallják.

2. *Schuyten M. C. dr. felelete a támadásra.* T. Szerkesztő Úr! A b. lapjában megjelent és nevemre címzett levél vételét köszönettel nyugtázom s érdemleges válaszomat a benne látható nehézményekre vonatkozólag a következő pontokba foglalom.

Ami a neveléstörténeti részletnek fölolvadásomban észlelt időrendi egymásutánját illeti, az csak félig-meddig származik tőlem, mert arról már mások is, egyebütt is írtak. A tőlem származó részletekre nézve utalom V. d. Kr. urat arra, hogy Lipcse, München, Hamburg minő tevékenységet fejtettek ki a gyermektanulmányozás terén, hogy e téren a mivel országok mondhatni rohamlépésben haladnak előre, hogy a nagyjában és egészében annyi jóraivaló pedagógiai elme fölött rendelkező mivel területek között csak Észak-Hollandia azon országrész, mely a gyermektanulmányozás kérdése iránt mindeddig oly közömbösen, hogy ne mondjam oly tamaskodólag viselkedik.

Valóban az iskola büne-e az, hogy benne a jóraivaló elmék legnagyobb része tönkre megy, hogy a legtehetségesebbek csak később s az iskola ellenére jutnak a hivatásuknak megfelelő társadalmi magaslatra s az utóbb jelzett körülmény vajjon nem természetes helyrehozása-e az iskola részéről elkövetett bollásoknak?

E páros kérdés első felére fájdalom, igennel kell felelnem és nem lehet, nem szabad ellenkezőleg cselekednem. Az iskola ugyanis nem egyéniségek, hanem bizonyos középértéket megütő tömegek nevelésére van berendezve. E működés közepette és céljából a nyakas gyermek feje lassankint és következetesen lefelé nyomandó a társadalom alsóbb termékeiből kikerülő pedig ugyanígy egy kissé fölfelé emelendő, mert máskülönben nem kerülhetnek egyazon magaslatra. Nem ugyanezt a módszert veszi-e alkalmazásba a tanító akkor, midőn egyfelől a nyakas, a fegyelmi szabályokkal most az iskolában, majd az iskolánkívül összeütközésbe jövő ama növendékeket, kiknek a tanulásra való ösztökélése teljesen fölösleges, az irányukban való érdeklődés megvonásával megtöri, másfelől pedig az alkoholikus szülők tehet-

ségtelen vagy éppen fogyatékos elméjü, a tanító haragjától eléggé megremülni, előtte eléggé megalázkodni nem tudó gyermekeit teljes kegyelmébe fogadja, hogy a szerencsétlen báránycákból is valamit faragni segítsen. Az első esetben a társadalom a fényesnek ígérkező tehetségekből 99%-ot veszít, a másodikban meg a gyöngye középszerű vagy azon alul álló 100 tehetséghez a 101-dikét nyeri; a tanítómester pedig az iskolai év végén nyugodt lélekkel adja be a számlát, hogy a tanulócsereg $\frac{1}{5}$ része a megkövetelt munkatervet eredményesen vitte keresztül.

A tanítónak — a kérdést az iskolai fegyelemkezelés biztonsága szempontjából tekintve — igaza van, ha főfigyelme egyfelől amaz alig fékezhető nyakakosokra irányul, kikre nézve alig győzi bevárni azt az időt, hogy az iskolából kitessékeltessenek, másfelől pedig amaz erőben és fölfogásban gyatra növendékekre irányul, kik olyan könnyen hajlíthatók és annyira kifogástalan munkások, hogy valóságos mintácul szolgálhatnának és említett buzgólkodása közben figyelmen kívül hagyja a következő jelenségeket, hogy: növendékei táplálkozás, magasság- és súlynövekedés tekintetében visszamaradnak; hogy közöttük a rövidlátók száma napról-napra növekszik; hogy természetes öntevékenységük hova-tovább mindinkább visszamarad; hogy idült kimerültségben szenvednek; hogy különleges szellemi tartalmuk a kezdőtől a legmagasabb osztályig napról-napra sülyed. Okvetlenül látnia, tudnia, fontolóra kellene vennie mindezeket. De számba sem veszi vagy megütközve borzad meg az elhivésétől vagy úgy tesz, mint a struc a veszély közeledtére és valódi önkivületbe jut, midőn az iskola butító hatásáról tényleg tudomást szerezni kényszerül. Ime az észbekapás kezdete! Maga az állapot pedig nem a tanító, sőt még nem is annyira az iskola bűne, mint a társadalmé, mely a valódi tényállásról tudomást szerezni s a megszüntetéséhez szükséges utakat és módokat használatba venni késlekedik.

Szerencsére vannak kemény szervezetű tanulók, akiknek koponyáját az iskolai égháborúk jégzivataraival évről-évre halálos veszély nélkül kopogtatják, midőn pedig sikerült az iskolai padok közül kimenekülniök, az a soha nem is sejtett csoda történik velük, hogy lassacskán, esetleg rohamosan megjavulva saját számlájukra fognak a nevelés munkájához. És itt kinek nem jutnak eszébe a vonatkozó meglepő példák, midőn zéró értékkel elkönyvelt típusok az életben, mint hirneves költők, művészek, tudósok, fölfedező utazók stb. mutatkoznak be, a legjobb minősítéssel elhalmozott, a legfényesebb társadalmi állások várományosai gyanánt útra bocsátottakkal pedig valamely kikötő város utcai forgatagában, mint fuvaros segédekkel vagy közraktári zsákhordókkal találkozhatnak — iskoláztatásuk ellenére. És mit mondhatni mai iskoláinkról? Röviden ennyit: korunkban az iskola amaz egyedüli iparvállalat, mely termékeit a társadalomba kiszórja anélkül, hogy akár maga, akár a társadalom előre megtudnák mondani, hogy melyik mire használható. Működését pedig az iskola azzal kezdi, hogy a tudománnyal szemben — mely pedig hajlandóságot mutat arra, hogy segítőkészt feléje nyujtsa — ellenséges álláspontra helyezkedik, holott napnál világosabb, hogy

egyetlen vállalat sincs, nem is lehet olyan, mely a tudomány megállapított eredményeit visszautasítaná, sőt ellenkezőleg azok a legvirágzóbbak, a leg-hiresebbek, melyeknél a működés vezetése, irányítása az illetékes szaktudomány legkiválóbb bajnokaiból álló vezérkar kezébe van letéve.

Hogy a lelki jelenségek között sok olyan észlelhető, melyek a kísérletezések alkalmával jórészt még rejtve maradnak: senki se csodálkozzék azon és az is önként érthető, hogy az ilyenekre nézve a kételkedő elmének szabad csapongása marad. És mily könnyen tehetni fogas kérdéseket a *tudatomalatti lelki jelenségekre* nézve, azt V. d. Kr. úr is váltig tudhatja. Idők folyamán egész tömeg kérdés halmozódhatik össze olyan, melyek később kielégítő vagy éppen pozitív megoldást nyernek. Az így fennmaradó nyílt kérdések száma azonban — hála a bámulatosan működni képes láng-elméknek — hovatovább mindinkább apadóban lesz s a legkiválóbb, legmeglepőbb dedukciónak is új meg új kísérletek révén lehet és kell általánosan elfogadandó igazságokká szilárdulniuk, mert hisz gyakran megtörtént és megtörténhetik, hogy valamely egyszerű kísérlet a legszebb következtetéseket is teljesen semmiékké változtatta.

V. d. Kr. úr azt is kíváncsi volna tudni: vajjon azok az egyesek, akik fölolvassom alkalmával tapsra hevültek, a hallgatónak ama csoportjához tartottak-e, akikből az eredeti tehetséget az iskola kiölte s vajjon én magam ki jelenlegi társadalmi helyzetembe az iskola dacára jutottam, tartogatók-e az iskola ellenében valamelyes szemrehányni valói?

Ami a kérdésnek a harmadik személyekre vonatkozó részét illeti: e személyek kilétéről semmi tudomásom és ha az illetők szükségesnek látják, felelni fognak maguk. Ami engemet illet: nem szokásom ugyan csekély magamról beszélni, annyinak kijelentésével azonban tartozom, hogy a tételben foglaltak valódiságának magam vagyok az egyik élőtanubizonyosága. A hazai iskolák irni, olvasni megtanítottak és elemi iskolai tanítónak alkalmaztak éppen oly időpontban, midőn a magam részéről annak a tudására jutottam, hogy semmit sem tudok. Amikor is nyugtalankodó lelkemet az a kényelmetlen érzet fogta el, hogy tájékozatlanul, erőtelenül állok szemben a tudományok amaz óceánjával, amelyből sajátomnak majd semmit sem mondhatok. Csak lassan jöttem annak tudására, hogy lelkemben a zavaros vagy hiányos képzeteknek minő tengere vár a lecsapolásra. Nyolc évvel később vált lehetővé rám nézve, hogy a genti egyetemen a vegytanból promoveáltassam anélkül azonban, hogy egyetlen egyetemi leckét hallgatni módomban lett volna, mert ez idő alatt arra voltam kötelezve, teljes 27 éves koromig, hogy apró lurkókat az ábécére kapassak. A 6—19 éves koromig tartó iskolai kinszenvedés részleteit egyszerűen átugrom, elevenen emlékeztén azonban arra, hogy az iskolabajarástól rendkívül undorodtam egyfelől a tanítók, másfelől a tanulóársak miatt, kik közül az elébbiek amiatt fakadtak ellenem gúnyhahotára, hogy hogyan mertem egyes mértani tételeket másként oldani meg, mint a tankönyv rendelte, a tanulóársak pedig kíséretül a tanítókhöz csatlakoztak; és emlékszem ama tragikus pillanatra, midőn egy gunyolódó

nevetés miatt fölforrott dühömben a kezemben levő szótárt oly erővel vág-
tam egyik tanulóársam fejéhez, hogy ülőhelyéből leszédült, amire aztán
engem az intézetből kicsaptak. Mintha most is látnám tanítóm és tanuló-
ársaim akkori hideg tekintetét. Ime a képek, melyek oly elevenen állanak
előttem és mégis oly kevés enyhítő benyomást hagytak lelkemben.

Mindezek nem annak hangzatos tanusítására szolgálnak-e, amit az
iskoláról bizonyítani szándékoztunk, sőt még az az elégtételünk sincsen,
hogy az ezelőtt 25 évvel gyakran előfordult eseteket ma már ne lehetne
ujból előfordulóknak tekinteni. Csak nemrégiben találkoztam u. i. egy al-
sőbbrendű magasabb iskolában azzal az esettel, hogy egy szegény fiatal-
embert, ki egészen az ének és zene világában találta magát otthonosnak,
mennyiség- és nyelvtani föladatok megoldásában mutatkozó gyatraságáva
pedig a tanszemélyzetet dühbe hozta, iskolai elüljárója napról-napra ilyen
dorgálásban részesített: „Mirevaló a drága időt arra a haszontalan cinco-
gásra és idétlen bögésre elpazarolni (notabene: az illető delinquens kitűnő
bariton-énekes volt)!” És számontartható lesz-e valaha, hogy a most jelzett
módon évente hányan fognak tönkre menni?

Nos előzetesen tudnunk kell, hogy a gyermekkel mitevők legyünk:
tanulmányozzuk-e, kiösmernjük-e őt és pedig a tapasztalat és arra támaszkodó
következtetés útján vagy pedig tanácskérőleg a tudományhoz fordulva? E
tekintetben pedig mire oktat bennünket a szellemi és anyagi téren rohamosan
szaporodó fölfedezések mult és jelenkori története?

*Ha arra törekszünk, hogy munkánk eredménye teljesen megbízható
legyen: a gyermekkel, kísérletezésünk gondolkozó tárgyával szemben nem
tudnak eléggé objektívek lenni.* Miért ne lehetnénk? Ha kellően értünk a
gyermekkel való bánáshoz: akkor bizonyosan lehetünk. Ha nem értünk:
akkor bizonyosan nem lehetünk. Ez minden dolognál így van. És mégis:

*Óhajtja V. d. Kr. úr, hogy a teljesen berendezett pedagógiai tuda-
mányegyetenre vonatkozó látomásom bár csak soha meg ne valósulna...?*
Utánaveți azonban, hogy: ez óhajtását a gyermekek érdekében nyilvánítja.
Ügylátszik ugyanis, mintha iszonyatos támadna lelkében arra a gondolatra,
hogy a pedagógusok mintegy *kutaszolás* útján akarnák kiösmerni a gyermek
legbensőbb lelki mivoltát. Ismételve hirdetem, hogy a pedagógusok követelte
tanulmányozás a gyermekre nézve semmi veszedelemmel nem jár. És kér-
dem: hogyan festene a mai orvosi tudomány, ha soha egyetlen élő vagy
halott emberi testrészt vagy testet föl nem koncoltak volna és minő haladást
várhatnánk a lélektantól, ha a gyermeki és emberi lélekre nézve soha, semmi
kísérletező, tanulmányozó munkát nem végeznénk? Részemről s velem együtt
nagyon sokan meg vagyunk nyugodva fölöle, hogy a tudománnyal szemben
támadó előítéletek a mi korunkban és törekvésünkre nézve is lassankint úgy
megfognak szünni, mint megszüntek azok, melyekkel a tudományoknak egé-
szen korunkig birkozniók kellett.

És ezzel végezhetek is elfogulatlanul felelvén a hozzám intézett kérdé-
sekre, melyeknek — úgy gondolom — egyikét sem hagytam érintetlenül.

Å kérdések föltevőjét azonban elég tisztánlátónak, méltányosság- és igazság-szeretőnek ismertem föl arra, hogy vele az ügy érdekében tovább is szót váltsak, mert a kísérleti pedagógia ügyét úgy a népre, mint annak nevelőire nézve annyira fontosnak ösmerem, hogy függőkérdéseinek tisztázása valame-nyiünknek buzgó közreműködése elengedhetetlenül szükségesnek mutatkozik.

Sándor Domokos, ny. tanítóképző-intézeti tanár.

Gyermekpszichológia és kísérleti pedagógia. Irta *Claparède* Ede, a genfi egyetem tanára, fordította *Weszely* Ödön dr. egyetemi magántanár. Néptanítók Könyvtára 49 - 50 sz. 255 l. Ára 2 K.

A gyermektanulmányoknak vannak reprezentáló művei, amelyeknek nem szabad hiányozniok egy irodalomból sem. Ezek közé tartozik *Claparède* munkája, a *Gyermekpszichológia és a kísérleti pedagógia* is. Elismeréssel adózunk *Weszely* Ödönnek, úgyis mint szerkesztőnek, úgyis mint fordítónak azért, hogy lehetővé tette *Claparède* elterjedt munkájának magyar nyelven való megjelenését. Egy másik ilyen reprezentáló mű, *Binet* Alfréd *Les idées modernes sur les enfant* c. munkája rövidesen Társaságunk kiadásában fog megjelenni, de még mindig hiányzik irodalmunkból *Stanley* nagy munkája *Az ifjúkor pszichológiája* s hiányozni fog *Meumann* hatalmas munkája, a *Vorlesungen zur Einführung in die Experimentelle Pädagogik* vagy az ezt kiválóan helyettesítő *Abriss*-a. Ezek a munkák jutottak eszembe, mikor *Claparède* könyvének magyar fordítását vettem kezembe. Ezeknek a munkáknak hiánya, amelyek mindegyike jelentős a gyermektanulmány történetében, mindjobban válik érezhetőbbé nálunk. Bár a magyar gyermektanulmányi irodalom igen értékes önálló művekkel gyarapodott az utóbbi időben s a hazai gyermektanulmányi mozgalomban is különösen az első magyarországi gyermektanulmányi kongresszus óta igen értékes elmélyülést tapasztalhatunk, mindamelltt a fejlődés alapjaiul szolgáló tudományos műveknek a magyar munkások kezébe adása igen hasznos gyakorlati következményekkel járna.

Claparède munkájának részletes ismertetése helyett, inkább annak jelentőségét próbáljuk vázolni. *Stanley* és *Binet* munkái egy-egy konkrét feladat részletesen kimerítő könyve. Míg *Stanley* az ifjúkor általános és részletes pszichológiáját írja meg, addig *Binet*, mint a magyar fordítás címe igen helyesen jelzi, az *iskolásgyermek lélektanával* foglalkozik. *Meumann* és *Claparède* munkáikban a gyermektanulmányt a maga általános feladataival, módszereivel, eredményeivel és irodalmával ölelik föl, természetesen más céllal, más beosztással. *Meumann* munkája úgyszólván a gyermektanulmányi kutatások első tudományos összefoglalása, *Claparède* munkája pedig tudományos ismertetője, terjesztője, sőt a problémákkal foglalkozni készítő terméke a gyermektanulmányi irodalomnak De más különben a két szerző két különböző állásfoglalást is jelent a gyermektanulmánnyal szemben. Ugyanis, míg *Meumann* a gyermektanulmányt a pedagógia alá rendeli, addig *Claparède* a gyermektanulmányt a pedagógia alapjává teszi. Szerintünk mind a két

állásfoglalás szélsőséges. Azt tartjuk, hogy a gyermektanulmány, bár még nem megállapodott keretekben mozgó, mégis önálló tudományos diszciplína, amelynek eredményeit legelső sorban a pedagógusok profitálják, részint mint az iskola, a tanulók révén a legérdekeltebbek, részint mint a gyermektanulmányozók többsége. De már régebben jelentkeztek az orvosok, a kulturhistorikusok, mostanában jönnek a kriminálisták és mások is, akik a gyermektanulmányi kutatások eredményeit a maguk szakmájukban hasznosítani töreksenek. Milyen becses volna, ha a másik szerző főmunkáját is behatóan megismerhetnék a magyar munkások!

Claparède könyve különösen értékes szolgálatot tehetett volna a hazai gyermektanulmányi mozgalom kezdetén, de nem multa idejét ez a szerepe most sem, sőt, miután megmunkált már kissé a terület, bizonyára annál nagyobb megértéssel fog találkozni. Ezt a megértést nagyban fogja segíteni maga a könyv is, mely igen jól tagolva, bőséges gyakorlati példákkal támogatva tárgyalja a pszichológia és a pedagógia viszonyát, a gyermektanulmány történeti áttekintését; a problémákat, a módszereket, a szellemi fejlődést és a szellemi fáradtságot. Minden fejezethez bő bibliográfiát csatol a szerző s kár, hogy a fordító nem egészítette ki az újabb idevágó külföldi s főképpen magyar művekkel, amellyel a könyv gyakorlati értékét fokozta volna.

Hisszük, hogy e munka eljut oda is, ahol a gyermektanulmány iránt eddig némi közönyt tapasztaltunk, amely, amint örömmel állapíthatjuk meg, immár engedett: a középiskolák is elfogadják a kiváló szerző munkáját, mint komoly, tudományos kalauzát, ismertetőjét a gyermektanulmánynak és a kísérleti pedagógiai törekvéseknek.

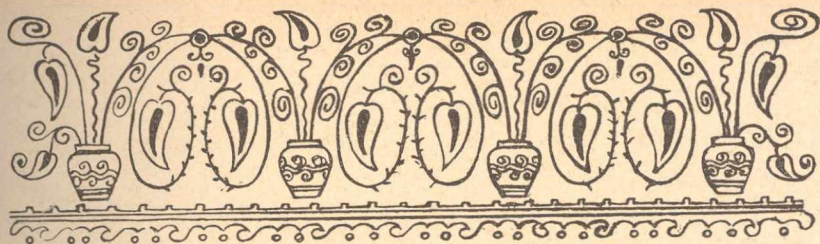
Ballai Károly.

Megjelent és a kiadóhivatalban megrendelhető:

Grósz Gyula dr.: Gyermekegészségtana.

Ára vászonba kötve 6 K, fűzve 5 K; tagoknak 5, illetőleg 4 K.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK.

Uj rovataink. Miként a gyermektanulmány tudománya, a pedológia maga, elevenen, sőt rohamosan fejlődő szervezet, úgy hazai közlönyünk, A Gyermek is, kénytelen időnként a fejlődés processzusán menni keresztül. Ezen természetes fejlődés külső jeleképen a 10. évfolyamába lépő folyóiratunk két új rovattal bővül, u. m. a **gyógyító-pedagógiai** és a **gyermekirodalmi rovattal**. Egyik sem jelent új feladatot társaságunk s közlönyünk számára. A gyógyító pedagógia nyilvános értekezleteinken és folyóiratunkban eddig is előkelő helyet foglalt el; a gyermekirodalom is mindenkor különös érdeklődésünk tárgya volt. Csupán arról van szó, hogy eme feladatainkat nyomatékosabban hangsúlyozzuk. A gyógyító pedagógiával, miként eddig történt, ezután is orvosi, élettani, lélektani s főleg gyermektanulmányi alapon kívánunk foglalkozni. Nagy gondot fogunk fordítani a hazai és külföldi irodalom és mozgalmak ismertetésére. S miként eddig tettük, ezután is szívesen szolgálunk szülőknek mind a normális, mind az abnormis gyermekek nevelését illetőleg felvilágosításokkal, útmutatásokkal. A gyógyító pedagógiai rovatot **Berkes János**, az áll. gyógypedagógiai intézet igazgatója s a gyógyító pedagógiai szaktanács előadója, A Gyermek szerkesztő-bizottságának tagja és **Vértés O. József dr.**, az idegesek áll. középiskolájának tanügyi vezetője, a szerkesztő-bizottságnak ujonnan megválasztott tagja, fogják szerkeszteni.

Gyermekirodalomról s ennek termékeiről már többször hozott közlönyünk tájékoztató cikkeket és ismertetéseket. Ezentúl rendszeresebbé válnak s önálló rovatot fognak alkotni az irodalmi rovatokkal kapcsolatosan. E rovat szerkesztője **Nógrády László dr.**, az adatgyűjtő osztály és a gyermekirodalmi bizottság elnöke lesz, aki a multban is végezte e körben a rovatvezetés munkáját.

▲ Ajánljuk e rovatokat tisztelt tagtársaink s olvasóink szíves jóindulatába.

Berkes János 30 éves jubileuma. 1915. december hó 18-án ünnepték meg Berkes János, a gyógyító pedagógiai intézetek orsz. szaktanácsa előadójának tisztelői, barátai és tanítványai közszolgálati pályafutásának harminc éves fordulóját. Az ünneplést az ideges gyermekek állami intézete és a gyógyító pedagógiai nevelő intézet tanári kara rendezte a gyógyító

pedagógusok összességének megbízásából, kik egy országos ünnepély rendezését a béke utáni időkre kívánják halasztani. Berkes érdemeit a Ritz-szállóban tartott társasvacsorán, melyen körülbelül százan vettek részt, *Tóth István* dr. miniszteri titkár, a gyógyító pedagógiai ügyosztály főnöke méltatta elsőnek s az ünnepelt pályáját az ifjú nemzedéknek követendő például állította oda. A társaság zajos ünneplése közepette olvasta fel *Tóth* dr. a közoktatásügyi államtitkárnak, *Klebsberg* Kunó grófnak a jubilánshoz intézett meleg üdvözlő és elismerő sorait.

Azután a négy oktatási ág képviselője, az idegesek intézménye nevében *Vértes* O. József dr., a siketnémák intézetei részéről *Klis* Lajos, a vakok intézetei megbízásából *Herodek* Károly és a kisegítő iskolák *Éltes* Mátyás utján köszöntötték az ünnepeltet.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság nevében *Nagy* László ügyvivő alelnök szólott *Berkes* Jánosnak, mint A Gyermek szerkesztőjének a gyermektanulmányozáshoz való viszonyáról. A pohárköszöntők késő éjféltre nyultak bele és a gyógyító pedagógiának feledhetetlen ünnepévé avatták ezt a napot.

Jankovich miniszter nyilatkozata az idegesgyermekes iskolájáról. A *Neues Wiener Journal* 1915. évi szeptember hó 25-diki számában két hasábos tárcát közöl az idegesgyermekes budapesti állami intézetéről. Bevezetőül közli *Jankovich* miniszter szakszerű nyilatkozatát, melyet hű fordításban a *Néplanitók Lapja* (1915. október 21.) is lenyomatott. A tárca többi részében élénk színekkel rajzolja meg a cikkíró az iskola működését s különösen kiemeli a most létesített pszichológiai laboratóriumot s munkaprogramját.

Meumann tanszéke. Miként ismeretes, *Meumann* Ernő, a világhírű német pedagógus és pedológus, életének utolsó éveiben Hamburgban a „Nyilvános Szabadoktatási Intézet“ (Institut für öffentlichs Vorlesungswesen) filozófiai tanszékét töltötte be. Halála után az üresen maradt tanszék az elhunyt tudós tanársegédével, *Anschütz* Gy. dr., a fiatal jeles pszichológussal töltötték be. Midőn *Anschütz* dr.-t a konstantinápolyi egyetemen ujonnan felállított kísérleti pszichológiai tanszékre hívták meg, a tanszék újra megüresedett. Erre most *Stern* Villiám dr.-t, a borszlói egyetem tanárát, a hazánkban is jól ismert gyermekpszichológust és filozofust hívták meg. *Stern* dr. örömmel tett eleget e meghívásnak, mert Hamburgban „az eddigiénél szélesebb körű munkásságot fejthet ki“

Hans Gross. *Hans* Grossnak, a gráci egyetemen a büntető jog tanárának 1915. december hó 9-én történt elhunytával nemcsak a büntető-jogi tudományokat érte pótolhatatlan veszteség, hanem mindazokat a társtudományokat, amelyek a lélektan alkalmazásától várják a tudománynak és a tudományon alapuló gyakorlatnak a haladását. *Gross* körülbelül az volt a jogtudomány számára, mint a 19. század első felének az úttörői, *Pestalozzi*, *Herbart*, a pedagógia számára: hirdetője annak, hogy az igazságszolgáltatás tudományának a rendszeres tapasztalat és a pszichológia a jövődő alapjai.

Ezért a pedológia munkásai a módszer analógiája szempontjából tanulmányozhatnák haszonnal és sikerrel munkáit.

Hans Gross 1847. december 26-án született Grácban; huzamosabb ideig volt vizsgálóbíró és ügyész, majd pedig a büntető jog tanára előbb a csernoviczi, majd a prágai, végül pedig a gráci egyetemen. Megalapítója volt a jelenleg 65-ik kötetében álló Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik című folyóiratnak és megalapítója a gráci Bűnügyi Intézetnek. Legnevezetesebb munkái, amelyek a pszichológust érdeklik: „Handbuch für Untersuchungsrichter“ és „Kriminalpsychologie“. Gross tanításai nem annyira a büntettes lélektanával foglalkoznak, mint a büntett kiderítésének lélektani módszereivel. A tanuvallomásokra, valamint a bírónak a lélektanára vonatkozó kutatások tőle származnak és korszakalkotó érdeme annak a tannak a felállítása, hogy míg egy felől a vallomások az emberi bizonyítékok a büntett tárgyi adataival, reáliáival teljes pontossággal ellenőrizendők és kiegészítendők, addig a lélektan adatai útján szerzett tapasztalatok szintén realitások, amelyek azonban csak exakt pontossággal való feldolgozás útján értékesíthetők.

Gross tanításai világszerte iskolát alakítottak. E tanítások a jövőben mind nagyobb és nagyobb jelentőséggel fognak birni és igazi eredményüket akkor érik majd el, ha az igazságszolgáltatás tudományát, amely ma még csupán némi logika és némi retorika töredékes alkalmazásán épült fel, ép úgy a lélektan biztos alapjára fogjuk helyezhetni, mint az a pedagógiával már jelentékeny idő óta hatalmas eredményekkel megtörtént.

Dr. Kármán Elemér.

Választmányi ülés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmánya gróf *Teleki* Sándor elnökletével február hó 8-án ülést tartott.

Elnök meleg hangon üdvözölte a nagy számban megjelent választmányi tagokat. Örömmel jelentette, hogy társaságunk a háborús év rendkívüli nehézségei ellenére is szép munkát végzett és a magyar társadalom erejét mi sem mutatja jobban, mint hogy a tagsági díjakból több folyt be, mint amennyit előirányoztunk. Társaságunk anyagilag sem érzi úgy a háborút, mint ahogy gondoltuk.

Nagy László ügyvivő alelnök jelentette, hogy Stern William professzor nagy örömmel és köszönettel vette társaságunk tiszteletbeli tagjává való választását. Társaságunkat erről szép levélben értesítette. Azután jelentést tett a fiókkörökről. A vidéki köröket felkértük, hogy újra folytassák működésüket, hogy ezt elérhessük, a választmány utólagos jóváhagyásával, bizonyos összegekkel támogattuk őket, még pedig Szegednek 200 K., Pozsony 150, Nagyvárad 100, Pécs 50-át kapott ezen célra.

Adatgyűjtő szakosztályunk a gyermekek között végzett gyűjtést, melynek eredményét Nagy László: *A háború és a gyermeki lélek* című munkájában ismerteti. Jelenleg hasonló gyűjtés folyik a katonák között.

Elnök előterjesztésére az egyes szakosztályok elnökeivé az eddigi elnököket választotta meg. U. m. a kísérleti szakosztály elnökévé *Ranschburg*

Pál dr. egyetemi m. tanár, az adatgyűjtő szakosztály elnökévé *Nógrády* László dr., a pedagógiai szakosztály elnökévé *Weszely* Ödön dr. egyetemi m. tanár, a jogi és védelmi szakosztály elnökévé *Angyal* Pál dr. egyetemi tanár, a Gyermektanulmányi Múzeum elnökévé *Nagy* László, ugyancsak a Múzeum vez. titkárává *Ballai* Károly s titkárává *Káldorné* Ferencz Ella választattak meg.

Továbbá *Gyulai* Aladár lemondván titkári állásáról, helyébe *Gröber* Vilma jegyző bízott meg a teendőkkal; a bevonult *Fodor* Márkus dr. jegyző helyébe *Schichtanz* Ilona kéretett fel. *Gyulai* Aladárnak öt évi buzgó működéséért meleg köszönetet szavaztak.

Ügyvivő alelnök jelentést tesz arról, hogy a közlönyt állandó *gyógy-pedagógiai rovat*tal óhajtjuk bővíteni. Ezen célból *Berkes* János mellé *Vértes* O. József dr-t ajánlja szerkesztő bizottsági tagul. A választmány az indítványhoz *Éltes* Mátvás, *Nógrády* László és gróf *Teleki* Sándor felszólalása után hozzájárult.

Répay Dániel részletes jelentést tesz a berlini kiállítás magyar osztályának sikeréről. A Zentral Institut für Erziehung und Unterricht, mely a porosz közoktatás irányítója, állandó összeköttetésre és csere viszonyra kérte fel a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot. Elnök előterjesztésére a választmány örömmel és megtiszteltetéssel veszi tudomásul és teljesíti a Zentral Institut ezen felkérését.

Elnök előterjesztést tesz az alapszabályok megváltoztatására s bizottság kiküldését kéri ezen célból. A bizottság elnökévé: *Eötvös* K. Lajost, tagjaivá dr. *Nógrádi* Lászlót, *Ballai* Károlyt, *Répay* Dánielt és *Nemes* Lipótot ajánlja. A választmány az előterjesztést elfogadta. *Tuszkai* Ödön dr. ajánlja, hogy a katonák háborús felfogásának megismeréséhez kérjük az orvosok támogatását is, mert nekik nagy anyag áll rendelkezésükre. Kérjük fel őket az adatok gyűjtésére. Elnök az ajánlatot köszönettel fogadja.

Ballai Károly, mint ideiglenes pénztáros, részletes előterjesztést tesz a pénzkezelésnek az 1915. évi eredményéről s mint a könyvkiadóhivatal ideiglenes vezetője, jelenti, hogy a háború kezdete óta a társaság szüneteltette a könyvek kiadását, most azonban már oly helyzetben vagyunk, hogy a könyvkiadó bizottság, habár korlátozott mértékben, újra megkezdhette működését. A télen két könyv jelent meg, u. m. *Nagy* László könyve: *A háború és a gyermek lelke*. *Binet* híres francia pszichológus műve: *Az iskolás gyermek lélektana*, amelyet *Dienes* Valéria fordított magyarra. A választmány az előterjesztést tudomásul veszi és *Ballai* Károlynak a pénztár és könyvkiadóhivatal nagy munkával járó gondos, sikeres vezetéséért köszönetet szavaz, mert az ő lelkiismeretes és buzgó kezelésének lehet köszönni jórészt, hogy a háború ellenére rendben van a társaság pénztára.

Fürj Pál fölhívja a társaság figyelmét a most folyó háborús gyógyító-pedagógiai előadásokra. Elnök üdvözlí a gyógyító pedagógusok nemes és hasznos vállalkozását. A társaság hagyományai azt követelik, hogy a gyógyító pedagógusokkal való együttműködésre nagy gondot fordítson s moz-

galmaikat támogassa. Ezt most is meg fogja cselekedni. Az üléseken meg fogunk jelenni.

A szegedi gyermektanulmányi fiókkör közgyűlése. A szegedi gyermektanulmányi társaság február hó 2-án a nyilvános értekezlet után tartotta közgyűlését, amelyen *Szele* Róbert főigazgató elnököt. *Klug* Péter ügyvezető alelnök felolvasta a társaság munkásságáról szóló titkári jelentést, mely szerint bár a világháború okozta körülmények megakadályozták a fiókkör intenzívebb munkásságát, tagjai közül többen lankadatlanul dolgoztak.

Utána megválasztották a fiókkör tisztikarát. Az egyes tisztségekre megválasztottak a következők:

Elnök: *dr. Szele* Róbert.

Társelnökök: *dr. Orkonyi* Ede és *dr. Turcsányi* Imre. Szakosztályelnökök: Pedagógiai: *Galler* Kristóf; adatgyűjtő: *Jánossy* Gyula; jogi: *Zsoldos* Benő.

Jegyzők: *Kádas* György és *Mayer* Dezső; utóbbi helyett ideiglenesen *Pogány* Margit.

Ügyvezető alelnök: *Klug* Péter.

Titkár: *Vidacs* Aladár.

Pénztáros: *Ábrahám* János; ideiglenesen *Plichta* Béla. Ellenőr: *Blau* Ármin; ideiglenesen *Lovács* József választmányi tag.

A választmány tagjaiul a következőket választották meg: *Back* Bernát, *Baranyai* Gyula, *Bödöné* Trinksz Paula, *Biró* Imre, *Buday* Gyula, *K. Csapó* Róza, *Csik* Mária, *Csikós* Gyula, *Csókási* Etel, *Dózsa* Jakab, *Fekete* Ipoly, *Füzessy* Márton, *Fülöp* József, *Füßy* Józsefné, *Gerhardné* Szabó Ilona, *dr. Gerhauser* József, *Homor* István, *Kárász* Józsefné, *Kiss* Gyula, *Máhr* Irén, *Krausz* József dr., *Kovács* Ödön dr., *Kövesi* Lajos, *Lantos* Béla, *Lovács* József, *Matolcsy* Ilona, *Mayer* Márton, *dr. Mészáros* Károly, *Móra* Ferenc, *Návay* Tamás, *Polgár* Lászlóné, *Rosenberg* Nándor, *Römer* Péter, *Striegl* F. József, *dr. Simkó* Elemér, özv. *Szamossy* Györgyné, *Szántóné* Ladányi Mariska, *Szécsy* György, *dr. Szele* Róbertné, özv. *Székely* Gáborné, *dr. Turcsányi* Imréné, *Tóth* Antal és *Plichta* Béla.

Háborús gyermekvédelem. Rendkívül nagy érdeklődés mellett tartotta meg február hó 2-án *szegedi fiókkörünk* ezidei első nyilvános értekezletét. A városháza közgyűlési termét zsúfolásig megtöltötték az érdeklődők; megjelent az értekezleten *Somogyi* Szilveszter dr. polgármester és *Szalay* József dr. főkapitány és mindazok, kik a város társadalmi és kulturális életében vezérszerepet betölteni hivatottak.

Az értekezletet *dr. Szele* Róbert elnök nyitotta meg, majd *Pálfy* József dr. árvaszéki elnök a „*Háborús gyermekvédelem*“ címen tartott előadást. A gyermekvédelemhez, mondja *Pálfy* dr., megértő ember, de különösen érző szív kell. Az árvának úgy hiányzik a meleg szeretet, mint az anyatej vagy a falat kenyér. A magyar gyermekvédelem mindössze néhány évtizedes multtal bír; annakelőtte állami és hatósági gondozásnak nyoma sem volt, az árva gyermek csak koldulva járhatott házról-házra s haladás

volt már, amikor az egyes községek a módosabb gazdáknak kötelességükké tették, hogy a községbeli árva gyermekeket naponként felváltva tartsák s a szegény gyermeknek a sokszor kelletlenül odadobott kenyérért is hálálkodnia kellett. Ma már nem kegyelem az árvának nyújtott gondoskodás, hanem az 1901. évi VIII. és XXI. törvénycikkekben biztosított joga. A magyar gyermekvédelem már a háború előtt is minden kulturnép elismerését vívta ki s ennek tanulmányozására a külföld legkiválóbb gyermekvédői látogattak el hazánkba.

A háború fokozottabb tevékenységet igényel tőlünk a gyermekvédelem terén. Minden jel arra mutat, hogy a hatóság és társadalom hivatásának magaslatán áll és közös erővel törekszik a hadiárvákról való gondoskodásra s a jövő generáció egészséges fejlődésének a biztosítására. A Szegedről kiindult csecsemővédelmi mozgalom immár országossá vált, hadiárvák gondozására illetőleg a felmerülő költségek megfizetésére pedig csupán Szegedről 117 család ajánlkozott. Ezek és egyéb tények bizonyítják, hogy Szeged közönsége a gyermekvédelem terén szinte vezetőszerepet visz a városok között.

A háborús gyermekvédelem a gyermek születésétől nemcsak 15 éves koráig, hanem gyakran azontul is kell, hogy terjedjen. Kohl Medárd püspök szavai szerint azt vallja, hogy a *gyermekvédelem — honvédelem*. Ez igazság most a háború folyamán még inkább az s ennél fogva mindenkinek kötelessége is. A 161.000—1914. sz. belügyminiszteri rendelet a háború árváit a gyámhatóságok különös oltalma alá helyezi, a 100.000—1914. r. alapján a bevonultak családtagjai szükségszerint állami segílyt kapnak. Szegeden ezideig e címen 3,443.096 kor. 20 fillért fizettek ki s a társadalmi segíly is közel félmillió koronát tett ki. Az országban kifizetett segílyek összege pedig meghaladja a 400 milliót. Egyébként e segílyösszegek terhére bármelyik gyermek állami gondozásba vehető. Figyelembe véve a háború folytán beállott vérveszteséget és hogy a születések száma havonként 25.000-rel csökkent, s hogy az újszülötteknek, mintegy $\frac{1}{6}$ -e elhal, mindent meg kell tennünk, hogy azt a halálozási arányt csökkentjük. Az országban még igen sok az állami gondozást igénylő gyermekek száma, azonban a községek és törvényhatóságok félve a reájuk háruló terhektől, nem utalják be azokat. A törvény tehát kiegészítendő oly irányban, hogy ez állapot megszűnjék.

Tények igazolják, hogy leginkább a törvényen kívüli házasságokból származó gyermekek vannak pusztulásnak kitéve. A törvénytelen házasságok száma azzal is csökkenthető lenne, hogyha az anyakönyvi hivatalok a szükséges okmányokat hivatalból szereznék be.

Fontos tényezője a gyermekvédelemnek a csecsemők védelme és az anyaság védelme, melyre tehát a törvény erejét feltétlenül ki kell terjeszteni; ez annyira fontos, hogy végszükségben a 15 éves korhatár leszállítása árán is meg kellene valósítani.

Előadó igen fontosnak tartja, hogy a kumulatív nevelési rendszerrel szemben a gyermekvédelem is az egyéni nevelés rendszerére helyezkedjék s a gyermekek előző életviszonyaiknak megfelelő környezetben nyerjenek elhelye-

zést. Különösen fontos ez most, amikor a háború folytán a hadiárvaik nagy számáról kell majd gondoskodnunk. Hazánkban a gyermekvédelem az egyesek részéről nem annyira anyagi támogatást, mint inkább meleg szívet igényel s ezért ebben a hazamentésben mindenki résztvehet és részt is kell vennie.

Végeredményként előadó a gyermekvédelmi törvények kiegészítését követeli és pedig a következőkben: 1. a gyermekvédelem törvényhozásilag egészítsék ki az anyaság védelmével 2. Az elhagyottá nyilvánított gyermekek gondozási költségeit fedezze az állam. 3. Köteleztesse az anyakönyvi hivatalok, hogy a vadházasságban élők törvényes házasságkötéséhez szükséges okmányokat hivatalból szerezzék be. 4. Gyermekek tömeges elhelyezésére szolgáló intézmények fejlesztése nem kívánatos, hanem a gyermekek helyeztessenek el megfelelő családoknál vagy foglalkoztató intézetekben. 5. Az iskolák fordítsanak nagyobb gondot az ifjúság testi fejlődésére, a gyakorlati élet előkészítésére, erkölcsi és jellembeli kiképzésére. 6. A gyermekvédelem ne öletszerűen intéztessék és szétforgácsoljan, hanem céltudatos, központi vezetés mellett. Ilyen központi irányításra legalkalmasabb a Stefánia orsz. szövetség. 7. A hadiárvaik ügye hatóságilag intéztetvén, az árvaszékek támogatására patronázs intézmény szervezendő.

Nagy hatású előadását Pálffy József dr. ihletszerű szózáttal fejezi be, melyben meleg szóval kér védelmet és szeretetet azok részére, kik ezt nélkülözik.

Háború és nevelés. A szegedi nyilvános gyermektanulmányi értekezleten Pálffy J. után *Galler* Kristóf pápai kamarás, tanítóképző-intézeti igazgató tartotta meg nagy érdeklődéssel várt előadását „*Háború és nevelés*” címen. Előadó kiindulva a napisajtóban és közönség körében ismételt felhangzott panaszokból, hogy t. i. az ifjúság a háború folyamán és a háborús szellemtől mennyire elromlott, konstatálja, hogy ilyen esetek a múltban is voltak, egyébként a háborús szellemet nem az iskola terjeszti, hanem benne van a gyermekek lelkületében. A modern iskola a békés szellemet terjeszti, de felette fontos, hogy az iskolát nevelésében minden felnőtt ember támogassa, úgy a családban, mint minden nyilvános helyen s ekkor megszűnnek azok a rakoncátlankodások, melyek panaszra okot adtak. A nemzetre nézve azonban igen fontos életkérdés, hogy a háború tanulságain elsősorban az iskolák okuljanak. Igen fontosnak tartja ennél fogva, hogy a jövőben a testi nevelés fokozottabb gondozásban részesüljön. Különösen ajánlja a cserkészletnek nagyobb mérvű kiterjesztését, mint amely az ifjúság felesleges energiájának, legegészségesebb bevezetője s ennél fogva azt sok botlástól visszatartja. Továbbá vissza kell tartani az ifjúságot az alkohol élvezésétől, a szivarozástól, erkölcsi és nemi kicsapongásoktól. Különös gondot kell fordítani az értelem, az akarat, a jellem helyesirányú fejlesztésére. A katonát a hősi, sokszor hihetetlen bátorságra s erő kifejtésére legtöbbször a kötelességtudás s lelkiismeretesség készíteti. Tanítsuk meg tehát ez erényekre már a gyermekeket is. Nagyon fontos továbbá, hogy

már kis korban is hozzászoktassuk a gyermekeket pontosságra, lemondani tudásra, hűségre, áldozatkészségre, egymás iránti meleg testvéri szeretetre. Növeljük bennük az önzetlenséget, szilárdítsuk meg bennük az otthon és a haza szeretét s mindezek alapját: a mély vallásosságot, mely harctéren küzdő katonáink lelkét épügy eltölti, mint a vezéreket.

Fővárosi iskolák háborús gyermektanulmányi és pedagógiai kiállítás. A székesfőváros tanácsa az 1915-ik évben elhatározta, hogy összegyűjti mindazokat az adatokat, amelyek bemutatják, hogy milyen hatással volt a háború a tanulóifjúság lelkületére és a fővárosi iskolák munkásságára. A begyűlő adatokat *kiállítás* keretében kívánta mindnyájunknak tanulságul bemutatni.

A terv a folyó tanévben valóra vált, *december 26-án*, egy örökké emlékezetes napon, nagyszámú ünneplő közönség jelenlétében megnyitotta *Déri Ferenc* dr. alpolgármester a fővárosi iskolák háborús kiállítását, melyet a székesfőváros tanácsa társaságunk közreműködésével rendezett. A kiállításról a jövő számunk fog részletes beszámolót hozni; egyelőre tájékozásul az itt következő adatokat közöljük.

A kiállítás elnöke *Déri Ferenc* dr. alpolgármester volt. Alelnökök: *Nagy-László*, *Demjén Géza* dr., *Weszely Ödön* dr.

A kiállítás helyisége a *Papnővelde-utcai fiúiskola* szép és tágas tornaterme volt, amely mégis majdnem kicsinynek bizonyult a begyűlt sokszerű, gazdag anyag bemutatására. Ez 5 csoportra oszlott: 1. *Cserkészlet*. Szervezője *Demjén Géza* dr. tanácsnok. 2. *Gyermektanulmány*, szervezte *Nagy László* tanítóképző-intézeti igazgató. 3. *Pedagógia*, szervezte *Weszely Ödön* dr. főigazgató. 4. *Kisdedóvók*, szervezte *Bardócz Pál* szakfelügyelő. 5. *Hadsegítő tevékenység*, szervezte *Haugsethné Lamács Lujza*.

Az első csoport szép rendezésben mutatta be, miképen vettek részt a cserkészfiúk a háborúban, milyen a cserkészlet szervezete nálunk, mi mindent tanulnak, tudnak és tesznek. Anyaga: fényképek, modellek, rajzok, grafikonok, cserkészfiúk munkái, gyűjtött növények, ásványok, sátrak, a tábori élethez hűen berendezve.

A gyermektanulmányi és kisdedóvói csoport a tanulóifjúság háborús tárgyú ösztönszerű rajzait és plasztikus alkotásait mutatta be. A falakon körül a témák szerint szétválogatott rajzok díszlettek, mindegyik téma fejlődés, — nem kor szerint rendezve. Két nagy csoport rajz a fantázia-típusokat: az esztétikai és mozgási típust mutatta be. A levegőben repülőgépek lógtak. Az asztalokon hadihajók, katonai életből és ápolásból vett jelenetek, hadiszerek, nagy csaták keltettek csodálatot, sok tudást, gondolatot, meleg érzést, képzelőerőt és ügyességet elárulva. 9 grafikon a háborúnak a gyermek lelkére tett hatását szemléltette.

A pedagógiai osztály az iskolák háborús pedagógiáját mutatta be. Anyaga: elemi, polgári és leányiskolai tanulók dolgozatai. Háborús tárgyú rajzok. Térképek a háborúról. Levelező-lapok. Fényképek az iskolák mezei és egyéb munkájáról. Az oktató személyzet irodalmi munkái.

A hadsegítő tevékenységről fényképek, táblázatok, fehérneműek, hideg ellen védő holmik, amiket mind a főváros leánytanulói készítettek, számláltak be.

Január hónap minden vasárnapján előadást hallgattunk a kiállításról. Ez előadások a következők voltak: Weszely Ödön dr.: *A háború és az iskola*. Nagy László: *A gyermekek erkölcsi felfogása a háborúról*. Keleti Adolf, polg. isk. igazgató: *A tanulók háborús dolgozatai*. Nógrády László, főgimnáziumi tanár: *A gyermekek ismeretei a háborúról*. Ferencz Ella tanítónő: *Háborús gyermekrajzok és kézi alkotások*. Demjén Géza dr.: *Cserkészfiúk és a háború*.

Február 1-én zárult be a kiállítás. A rövid egy hónap alatt, míg nyitva volt, mintegy 16,000-en nézték meg. A látogatók nagy része természetesen a főváros lakója. Különösen sok gyermek jött és pedagógus, ámbar a társadalom minden osztálya képviselve volt. 80 iskola tanárai és tanulói látogatták meg testületileg a fővárosból és a környéki helységekből. Meglátogatta az esztergomi r. k. főreáliskola tanári kara és ifjúsága. Nagyvárad város kiküldötte szakértőjét, Szűcs Izsó ipariskolai igazgatót a kiállítás megtekintésére, abból a célból, hogy hasonló kiállítás rendeztesék Nagyváradon. Déri Ferenc alpolgármester úr, a kiállítás elnöke hozzájárult a kiküldött szakértő kéréséhez, hogy a kiállítás anyagának egy része annak idején Nagyváradra küldessék.

A gyógyító pedagógia körének kibővítése. Az ideges gyermekek állami középiskolájának tanári testülete egyik legutóbb tartott módszeres értekezletén a *gyógyító pedagógia körének, terjedelmének* tárgyát vitatta meg Vértés O. József dr. a középiskola tanügyi vezetőjének előadásában. E módszeres értekezlet kívánatosnak mondotta, hogy a gyógyító pedagógia a testi abnormitásokat (nyomorékok, bénák stb.) és a jellembeli rendellenességeket (züllött, javítónevelésre szorult gyermekek stb.) is hatáskörébe sorozza. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ez értekezlet jegyzőkönyvét jóváhagyólag tudomásul vette és elvben hozzájárult a *gyógyító pedagógia körének a megjelölt keretekben való kibővítéséhez*. Ez a fontos elvi jelentőségű döntés a magyar gyógyító pedagógia egy új, nevezetes korszakának, a nyomorékok és a morálinszániások gyógyító nevelésének kezdetét jelenti.

Pályázat a megvakult katonák jövőjéről. Grósz Emil egyetemi ny. r. tanár a háborúban megvakult katonák jövő sorsát tárgyaló legjobb dolgozat jutalmazására 200 korona pályadíjat tűzött ki. A pályabírószám tagjai Simonsits Elemér, Klebelsberg Kunó gróf, Dessewffy Emilné grófnő, Radó Klára, Szily Adolf és Herodek Károly voltak. A kitűzött határidőig Magyarországból, Ausztriából és a Németbirodalomból 43 dolgozat érkezett be. A pályadíjat két dolgozat között osztották meg; a jelíges leveleket felbontván, kitűnt, hogy az egyik dolgozat szerzői: Adler Simon, a lovag Wechselmann intézet igazgatója és Fejér Gyula dr. szemorvos, a másiké Heller S. csász. tanácsos, a bécsi vakok intézetének igazgatója. Adler Simon társaságunk régi munkása s újabb sikere alkalmából szívesen köszöntjük a kitűnő szakembert.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

Jahrg. IX. No. 9—10.

Kriegspädagogische und pädologische Ausstellungen.

Von Seminarprof. **Daniel Répay**, Budapest.

In einem in der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung gehaltenen Vortrag berichtet Votr. zunächst ausführlich über die Erfahrungen, die er in der durch das Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht zu *Berlin* veranstalteten Ausstellung „*Schule und Krieg*“ gesammelt, gelangt zu folgenden Schlüssen, welche ich hier kurz wiedergebe.

1. Als allgemeine Lehren meint Votr. festzustellen, daß der Krieg in großem Maße das nationale Selbstbewußtsein, sowie das patriotische Gehörigkeitsgefühl gesteigert habe. Er sah da sowohl die familiäre Innerlichkeit im Leben der deutschen Schüler während des Kriegsjahres, wie auch die geschwisterlichen einheitlichen Gefühle der Lehrer und Zöglinge der Daheimgebliebenen und der auf den Schlachtfeldern Kämpfenden, zwischen den Kindern und Erwachsenen, den Jugendlichen und Alten in ergreifenden Beispielen dargestellt. Die hier vorgelegten Schulprogramme, Jahrbücher, schriftlichen Arbeiten, ferner Berichte über stattgefundene Schulfeiern sprechen handgreiflich dafür, zu wievielen Opfern der Krieg die Schüler und die gesamte Gesellschaft Deutschlands anspornte, um solchergestalt dem großen Ziele des Deutschtums zu dienen.

2. Die Ausstellung zeugt überhaupt davon, daß die Schulen sich unter der Wirkung des Krieges auf den Standpunkt stellten, wonach im Interesse der Sicherstellung der Zukunft der Nation die Schüler zuvörderst mit den zeitgemäßen Verhältnissen und Lebensbedingungen der Gegenwart und nicht etwa mit den Umständen der Vergangenheit bekannt zu machen seien. Die zur Schau gebrachten Objekte haben diese Anschauung vollends bestätigt.

3. Unsere deutschen Verbündeten gliederten unter der Einwirkung des Krieges die Schule in jene aktiven Faktoren ein, die berufen sind, zur Lösung kommunaler, gesellschaftlicher und nationaler Aufgaben beizutragen.

Damit die Schüler ihr Wissen und Können der Allgemeinheit weihen, wurden verschiedentliche Preisaufgaben ausgeschrieben; in den erbrachten Dingen, wie überhaupt in den meisten selbsterfundenen Spielsachen hatten die Kinder Gelegenheit, ihrer Sucht zum Schaffen Ausdruck zu verleihen.

4. Aus der Ausstellung ist ersichtlich, daß unter dem Einflusse des Krieges die deutschen und insbesondere die preußischen Schüler der höheren Schulen von 16 Jahren aufwärts für Militärdienst systematisch vorbereitet, namentlich als Jugendwehr laut ministerieller „Richtlinien“ allorts organisiert wurden. Im ganzen deutschen Reich haben die Pfadfindervereine im vorigen Jahre einen erfreulichen Aufschwung erlebt. In Preussen trat bereits im 4. Monate nach Ausbruch des Krieges mehr als eine halbe Million Schüler in 7000 Schulen in die bis dahin gegründete Landwehr ein. Gleichfalls vermehrten sich die Pfadfinder und Wandervogel-Truppen, wo gewöhnlich Schüler unter 16 Jahren sich betätigten.

5. Beeinflußt vom Krieg befestigte sich in der deutschen Schuljugend in einem geradezu unglaublichen und freilich ganz berechtigten Maße das nationale Selbstgefühl, welches aber bisweilen in Form von Stolz, Eigendünkel, ja selbst Hochmut, wie in Geringschätzung aller Feinde und in den ausgestellten Arbeiten der kleinen Schüler sogar als unversöhnbar scheinender Haß zum Ausdruck gelangte. Nicht bloß als geflügeltes Wort lautet heute „Wir Deutschen fürchten niemanden außer Gott“, vielmehr als allgemeine Überzeugung des unbesiegbaren Kraftbewußtseins. Die Deutschen verweisen sachlich und aufrichtig auch auf den ungünstigen Einfluß des Krieges, und trachten gleichzeitig sowohl die Notwendigkeit als auch die Möglichkeitsbedingungen anzugeben, wodurch dem abgeholfen werden könnte.

Aus dem Material der Ausstellung will Votr. auch Belehrungen für die Kinderforschung schöpfen. Hierbei kam er vornehmlich auf Gegenstände zu sprechen, welche der „Bund für Schulreform“, zu Breslau ausgestellt hat. Hieher gehören:

a) *Kriegerische Kinderzeichnungen*. Sie sind nach Geschlecht und Lebensalter gruppiert. Der Gesichtskreis und das Interesse der Mädchen sind wohl etwas beschränkter als die der Knaben, jedoch während sich in den Zeichnungen ersterer eine verinnerlichte Stimmung und kraftvollere Gefühle manifestieren, bestreben sich die letzteren mehr Tätigkeit und bewegliche Szenen zu veranschaulichen. Ähnliche Tatsachen lassen sich auch in den übrigen instinktiven Handarbeiten wahrnehmen.

b) *Kriegerische Kinderverse*. Die Mädchen waren reichlicher vertreten als die Knaben, jene, selbst die größeren nimmt fast durchweg die persönliche Seite des Krieges gefangen, diese hingegen besingen balladengemäß die konkreten Ereignisse des Feldzuges. Bei den Mädchen fällt der einschmeichelnde Humor, den Knaben die satyrischen Karikaturen auf. Auch zu Visionen neigen die Mädchen hin, nicht selten singen sie vom gefallenen Helden, der Abend heimkehrt, oder dem einsamen Soldaten, der in der Fremde Wacht hält.

c) *Die schriftlichen Arbeiten* der Schule umfassen alle möglichen Erscheinungen des Kriegslebens. Vom Standpunkt dreier Fragen faßt Votr. die fürs Kinderstudium verwertbaren Ergebnisse betreffs der schriftlichen Arbeiten zusammen.

1. Was wußten und was hielten die deutschen Schüler vom Kriege selbst? Die kleinen nehmen die Materialien bloß zur Kenntnis, die älteren, besonders die reiferen, geben ganz richtige Urteile ab, die meisten aber enthalten sich jedweder Meinung.

2. *Wie und was empfanden die Schüler* von den Einwirkungen des Krieges? Die jüngeren empfinden nicht tief, die älteren vermögen sich aber bereits in den Schauer einzuleben. Die Begeisterung über Siegesnachrichten zeigt sich allgemein; jedoch ein wahres Mitgefühl für die Verwundeten läßt sich nicht zu häufig wahrnehmen.

3. *Wie handelten die Schüler während der Kriegszeit, richtiger was hätten sie gerne getan?* Die Lieblingsbeschäftigung der Mädchen bestand im Herstellen und Verteilen von Liebesgaben, die sie zumeist in Bekanntenkreisen sammelten. Sparsamkeit und Beten sind ihre Leitsterne. Des öfters vernehmen wir den Wunsch bei ihnen, sie möchten gerne Knaben sein. Knaben wollen niemals Mädchen werden, aber des Sparens erwähnen auch sie genug häufig, auch Sammlungen machen sie und benehmen sich dabei recht zudringlich, manchmal sogar verwegen.

Nachher streift Vortr. unsere Beteiligung an der Berliener Ausstellung und verweist zum Schluß auf die „Kriegsausstellung der kommunalen Schulen Bpests“, die in der Verbindung mit der Ung. Gesellsch. für Kinderforschung veranstaltet und demnächst eröffnet wird. (Es geschah bereits am 26. Dec. v. J. und blieb bis zum 2. Febr. d. J. geöffnet).

Beiträge zur Psychologie des Lernens.

Von Oberrealschulprof. **Dr. Constant Lázár**, Budapest.

Es ist eine nur allzubekannte Tatsache, daß der mathematische Unterrichtsstoff in der Mittelschule manche Formeln enthält, die sich die Schüler ihrem Gedächtnisse einprägen müssen und von deren Fixierung wir nicht absehen können. Das anläßlich der Reproduktion dieser Formeln oftmals Falschleistungen des Gedächtnisses zutage treten, daß unsere Schüler nicht selten die einander äußerlich oder innerlich ähnlichen Formeln verwechseln, ist eine allgemeine Erfahrung.

Es handelt sich nun darum, zu untersuchen, ob die bei dieser Gelegenheit auftauchenden Falschleistungen des Gedächtnisses (das heißt: die unrichtige Reproduktion einer mathematischen Formel seitens des Schülers) lediglich einer ungenügenden mechanischen Einprägung, oder aber auch etwa andern, in der menschlichen Seele vorhandenen Hemmungsvorgängen zuzuschreiben seien.

Bei den diesbezüglichen experimentell psychologischen Untersuchungen postulierten wir das Vorhandensein der sogenannten *Ranschburgischen homogenen Hemmung*. Wir gingen also von der Annahme aus, daß es sich beim unrichtigen Reproduzieren mathematischer Formeln hauptsächlich um

eine homogene Hemmung — bedingt durch andere ähnliche Formeln — handle.

Die Arbeit zerfällt hinsichtlich der Methode in zwei besondere Teile; der eine Teil besteht aus den einzelnen speziellen Problemen gemäß angewandten experimentellen Versuchen; der andere Teil stützt die Resultate der Versuche durch ein teilweises systematisches Ausfragen der Schüler, und durch aus der Praxis des mathematischen Unterrichts spontan gewonnene Beispiele. Zum Schluß wurden der Arbeit noch einige praktische Winke zur Bekämpfung der Ähnlichkeitstörungen hinzugefügt.

Die hierbei angewandte experimentelle Methode war folgende.

Es wurden aus dem mathematischen Unterrichtsmaterial solche Formeln ausgewählt, die einander in hohem Grade, oder beinahe gar nicht ähnlich waren. Die in hohem Grade einander ähnlichen Formeln wollen wir kurz *homogen*, die einander beinahe gar nicht ähnlichen Formeln hingegen *heterogen* nennen. Aus diesen Formeln wurden homogene und heterogene Formelgruppen gebildet und mittelst des Ranschburgschen Mnemometers auf mechanische Weise erlernt.

Eine homogene, bzw. heterogene Formelgruppe, die wir bei unseren Versuchen benützten war z. B. folgende:

$$\left. \begin{array}{l}
 \sin \alpha + \sin \beta = 2 \sin \frac{\alpha + \beta}{2} \cos \frac{\alpha - \beta}{2} \\
 \sin 2 \alpha = 2 \sin \alpha \cos \beta \\
 \sin (\alpha + \beta) = \sin \alpha \cos \beta + \cos \alpha \sin \beta \\
 \sin \alpha - \sin \beta = 2 \cos \frac{\alpha + \beta}{2} \sin \frac{\alpha - \beta}{2} \\
 \sin^2 \alpha = 1 - \cos^2 \alpha \\
 \cos 2 \alpha = \cos^2 \alpha - \sin^2 \alpha
 \end{array} \right\} \text{homogen}$$

$$\left. \begin{array}{l}
 F = 2 r^2 \pi + r \pi o \\
 \Sigma = a \frac{q^n - 1}{q - 1} \\
 s = v_0 t + \frac{1}{2} g t^2 \\
 K = \frac{h}{3} (A + \sqrt{Aa} + a) \\
 n = \frac{\log T_n - \log T}{\log q} \\
 a^2 = b^2 + c^2 - 2 bc \cos \alpha
 \end{array} \right\} \text{heterogen}$$

Die Versuchstechnik können wir nun folgendermaßen skizzieren. Die Versuchsperson mußte die eben exponierte Formel (Frage mit Antwort) laut lesen (ein kombiniertes Verfahren der visuellen und motorisch-akustischen Gedächtniseinprägung) und wurde aufgefordert, ihre ganze Aufmerksamkeit auf das Merken und Behalten der betreffenden Formel zu lenken, ohne sich jedoch mit ihr länger, als bis zur Exposition der nächsten Formel zu beschäftigen.

Die Exposition dauerte solange, bis die Formel bequem gelesen wurde. Hernach kam die nächste Formel an die Reihe. Nachdem ich die Formelgruppe mehreremal hintereinander exponierte, fragte ich sie aus und zwar durch wörtliche Angabe der betreffenden Frage. Dieses Verfahren benützte ich solange, bis ich keine einzige falsche Antwort mehr bekam. Die Reihenfolge des Ausfragens war stets dieselbe wie die der Exposition. Die falschen Antworten wurden notiert und einer eingehenden psychologischen Analyse unterzogen. Die Versuche wurden in dem, unter Leitung *Dr. P. Ranschburgs*

stehenden königl. ung. heilpädagog. und psychologischen Laboratorium ange stellt. Als Versuchspersonen dienten die Schüler der IV-ten und VI-ten Klasse der Budapester Oberrealschule des IV-ten Bezirks.

Ehe wir zu den Resultaten unserer Arbeit übergehen, müssen noch zwei prinzipielle Bemerkungen folgen.

Es läßt sich nicht leugnen, daß man mathematische Formeln in der Wirklichkeit niemals auf eine solche Art und Weise sich aneignet, wie es bei unseren Experimenten geschehen wird, jedoch dem Wesen nach — und dieser Umstand muß betont werden — ist unser Verfahren der Praxis ganz analog. Es handelt sich eigentlich nur um eine zeitliche Differenz. Die Fixierung einer math. Formel im Gedächtnisse geschieht durch Übung, durch andauernden Gebrauch, bei welchem die Richtigkeit der Formel und ihre Verwendbarkeit wohl ein Gefühl der beruhigenden Sicherheit hervorrufen mag. Trotzdem ist die Fixierung der Formel in erster Linie eine Funktion der Übung, und diese Übung wurde nun bei unseren Experimenten sozusagen zeitlich komprimiert und durch ein mechanisches Lesen ersetzt.

Den psychologischen Forderungen unserer Versuche hätten natürlich künstliche (willkürlich konstruierte) Formeln viel besser entsprochen, da man sie den speziellen Bedingungen viel besser anpassen hätte können. Dadurch hätten also die Versuche an psychologischem Wert und an Exaktheit jedenfalls gewonnen, sich jedoch von der Praxis sehr entfernt und die Schüler mit unrichtigen, fest angeeigneten Inhalten belastet, die sie später bei der Erlernung der für sie tatsächlich wichtigen Formeln eben im Sinne unserer Annahme vielfach hätten stören können.

Erstens wurden *rein* homogene und heterogene Formelgruppen, alsdann *gemischte* Gruppen erlernt; zuletzt wieder gemischte Gruppen¹⁾ erlernt, und hernach nach ihrem homogenen, bezw. heterogenen Inhalt zerlegt, und auf diese Weise in zwei größeren Einheiten zusammenfassend ausgefragt.

Die Versuchsergebnisse lassen sich folgendermaßen kurz angeben.

Sollen einander homogene, d. h. ähnliche, mathematische Formelgruppen zu einer gemeinsamen Reihe erlernt werden, so ist hier der Lernverlauf ein anderer als bei heterogenen, also einander nicht ähnlichen, mathematischen Formeln.

Im allgemeinen wird eine heterogene Formelgruppe leichter erlernt als eine homogene gleicher Formelzahl.

Beim Erlernen, bezw. beim Reproduzieren einer homogenen Formelreihe bis zur vollständigen Erlernung, sehen wir ein Spiel der Verwechslungen und Verschmelzungen der einzelnen Formeln, welches beim Erlernen einer heterogenen Gruppe entweder gar nicht oder nur in sehr geringem Grade vorkommt und immer auf eine — nicht eliminierbare — Homogenität der betreffenden ungenügend heterogenen Formeln hinweist.

¹⁾ Unter *gemischten* Gruppen verstehe ich solche Formelgruppen, die sowohl homogene wie auch heterogene Formeln enthalten.

Auch beim Erlernen gemischter Formelgruppen zeichnen sich die heterogenen Formeln gegenüber den homogenen, durch eine größere und sichere Merkfähigkeit aus.

Sämtliche Versuchsergebnisse können durch alltägliche, aus dem Unterrichtsstoff spontan herausgegriffene Beispiele bestätigt werden.

Was nun die Eliminierung der durch Ähnlichkeit hervorgerufenen Reproduktionsstörungen anbelangt, kann diese entweder durch *Auseinanderhalten* der ähnlichen Inhalte im Bewußtsein, oder durch ihre womögliche *Heterogeneisierung* geschehen.

Die einander ähnlichen mathematischen Formeln müssen also den Schülern mit heterogenen Elementen gemischt dargeboten werden. Beim Merken der Formeln mache man die Zöglinge auf solche Eigenschaften der betreffenden Formel aufmerksam, durch welche sie sich von anderen ähnlichen Formeln abhebt.

*
*
*

In der Rubrik „*Pädagogische Bestrebungen*“ steht an erster Stelle ein Bericht über unsere „**Neue Schule**“. Den Gedanken warf bereits vor einigen Jahren der unermüdliche Kinderforscher Lad. *Nagy* auf, demgemäß auch hierzulande nach dem Muster ausländischer Reformschulen ein ungarisches Erziehungsinstitut ins Leben gerufen werde, welches nicht laut pädagogischer Dognen, vielmehr zum Wohle der Kinder errichtet werden sollte. Die Idee wurde von begeisterten Anhängern, wie vom Grafen Alexander Teleki, weiland Alexander Náray-Szabó und etlichen Damen unterstützt. Unter den letzteren ragte vornehmlich Frau Ladislaus *Domokos* hervor, die sich in Wort und Schrift dafür einsetzte, bis es ihr gelang, die Anstalt im September voriges Jahres zu eröffnen. Das Gebäude erhebt sich am schönsten Platze Budapest, I., Biró-Gasse 16, am östlichen Abhang des Kleinen Schwabenberges, woher eine herrliche Aussicht einerseits auf die Burg und Margareteninsel, andererseits gegen die wildromantischen Ofner Berge sich erschließt. Vorläufig sind in der Neuen Schule bloß vier Elementarklassen und zwei der mittleren Stufe errichtet, wo normal entwickelte und gesunde Mädchen und Knaben Aufnahme finden. Der Unterricht währt täglich von 9—1 Uhr; an mehreren Nachmittagen werden praktische Beschäftigungen, Gartenbau, Werkstattarbeit und Pflege von Tieren gehalten. Mit der Zeit sollen auch Halbköstlinge und Internisten untergebracht werden. Die Schule führt Individualitäts-Charakterblätter über die Zöglinge, und die Ergebnisse der Beobachtungen werden von Zeit zu Zeit den Eltern mitgeteilt; so wird derselben seit ihrem kurzen Bestehen nicht nur von Familien, sondern auch den Fachkreisen Aufmerksamkeit entgegengebracht.

Nach eifrigen Bemühungen des kriminalpsychologischen Schriftstellers und Jugendrichters Dr. Elemér *Kármán* errichtete der *Patronageverein zu Erzsébetfalva* ein **kriminalpädagogisches Institut**, welches mit seiner großen Konzeption für die Vervollkommnung unseres Jugendgerichts und überhaupt unseres Kinderschutzes schöne Hoffnungen verheißt. Das kriminal-

pädagogische Institut wurde vorläufig in der Lokalität des Patronagevereins des Erzsébetfalvaer Jugendgerichts untergebracht. Dem Institut steht der dortige Bezirksrichter dr. E. Kármán vor, Beamte und Mitglieder desselben können all diejenigen sein, die als Juristen, Mediziner oder Lehrpersonen wirken und mit Fragen des Jugendgerichts sich praktisch oder wissenschaftlich zu beschäftigen lieben.

Zweck des Instituts ist, strafsachliche und pädagogische Angelegenheiten laut Prinzipien der modernen kriminalistischen und pädagogischen Wissenschaft zu erledigen und nebstdem die hier gewonnenen Erfahrungen mit wissenschaftlichen Methoden zu verarbeiten; gleichzeitig bezweckt es, die Grundlage des Jugendgerichts der Wirklichkeit näher zu bringen und somit das Interesse und Verständnis für die Erziehung der vernachlässigten und verbrecherischen Jugendlichen zu steigern. Endlich will das Institut solchergestalt Personen ausbilden, die sich der Praxis des Jugendgerichts sowie der Erziehungs- und Verbesserungsanstalten widmen wollen.

Das Institut zerfällt in folgende Teile:

A) *Allgemeiner Kinder- und Jugendschutz.* Neben der allgemeinen Leitung beschäftigt sich dieser Teil mit Fragen der Unterbringung und Unterstützung der vors Gericht zu gelangenden Kinder und Jugendlichen und deren Familien. Behufs der Verfügung in allen diesbezüglichen Angelegenheiten steht es in engster Fühlung mit der „Landes-Kinderliga“ und ansonstigen Wohltätigkeitsvereinen. Eine besondere Aufgabe kommt hier der *Arbeitsvermittlung* der Jugendlichen zu, weshalb das Institut Hilfe der Fabriken, Unternehmungen, Handels- und Gewerbekorporationen eine regelmäßige Arbeitsvermittlung erhält.

II. *Jugendgerichtsarbeiten.* Diese Abteilung des Instituts versieht außer dem dortigen Jugendgericht folgende Angelegenheiten:

a) Die Patronagedienste des *vorbereitenden Vorgangs*; beschafft fürs Gericht die Umgebungsstudien, die Informationen und sorgt für Schutz- und Vorsichtsmaßregeln der Kinder und Jugendlichen.

b) *Beobachtungsheim.* Das Institut erhält in Erzsébetfalva einen Hort, um daselbst diejenigen Kinder und Jugendlichen, die während des Untersuchens von ihrer Umgebung zu entfernen seien, zu beobachten und ihre Individualität bei ihrer dortigen Unterbringung zu studieren.

c) Die Aufsicht der probeweise beschützten Jugendlichen und Kinder läßt das Institut durch ihre Beamten sowie die Kommunalkommission des Patronagevereins regelmäßig versehen.

B) *Theoretischer Teil.*

I. *Bibliothek.* Diese enthält:

1. Kriminalistische und kriminalpsychologische Werke.
2. Psychologische Werke.
3. Pädagogische und pädologische Werke.

II. *Vorträge.* Der Leiter des Instituts und andere Fachleute halten teils

für die Mitglieder des Instituts, teils aber für die größere Öffentlichkeit Informationsvorträge.

Die zu vortragenden Gegenstände sind die folgenden:

1. Strafsächliche Psychologie.
2. Strafsächliche Anthropologie
3. Kriminologie.
4. Pädagogik.
5. Experimentelle Psychologie.

III. *Laboratorium*. Dieses soll eine eigentliche Klinik für in Verwahrlosung begriffene, sowie straftätige Kinder und Jugendliche sein.

IV. *Kriminalpädagogisches Museum*. Zweck desselben ist, für die Vorträge des Instituts eine Grundlage zu schaffen und Lebrobjekte zu erwerben, ferner in praktischen Fällen zu Vergleichen geeignete Dinge zur Verfügung zu stellen.

V. *Wissenschaftliches Organ*. Das Institut beabsichtigt binnen kurzer Zeit eine in ungarischer und deutscher Sprache zwanglos erscheinende Zeitschrift unter dem Titel: „Mitteilungen der Erzsébetfalvaer Kriminalpädagogischen Instituts“ herauszugeben.

Alle Anfragen betreffs des Instituts sind an den „Patronageverein des Erzsébetfalvaer Jugendgerichts“, *Erzsébetfalva*, Kossuth L.-Platz 1. zu richten.

Die Zeitschrift „*Kinderschutz*“ veröffentlicht einen Bericht der Budapester Polizei über **den Krieg und die Kinderkriminalität**. Die Disziplin der Familie wurde gelockert. Das Kind bewegte sich freier, bis es verlotterte. Die Mütter waren gemüsst, mit solchen Klagen ans Jugendgericht heranzutreten. Die Lektüre von Heldentaten und Schlachtenszenen, sowie Lichtbilder interessanter Ereignisse haben nicht selten die empfängliche Seele der Kinder verwirrt. Eine ganze Schar kleiner Kinder von 15 bis 17 Jahren kam vors Gericht, die gerade in den Krieg ziehen wollten. Auch solche fanden sich, die bereits im Feldzug waren oder verwundet worden sind. Die Bedenken, wonach der infolge des Krieges entstehende Kummer auch eine Verwahrlosung hervorrufen werde, haben sich nicht erfüllt, zumal die *Not selber ausblieb*, ja selbst durch die staatliche Fürsorge und gesellschaftliche Wohlfahrt wurde die finanzielle Lage der armen Volksschicht noch verbessert. Der Krieg verursachte, daß die *Zahl der verlotterten Mädchen sich vermehrte* gegenüber den Knaben. Dieser Umstand läßt sich daraus erklären, daß in vielen Haushaltungen der eingetretenen Sparsamkeit zufolge die Dienstboten fortgeschickt wurden, die nicht leicht eine Stelle erhielten, herumbummelten und ein flottes Leben begannen. Der größte Prozentsatz der verwahrlosten Mädchen gruppiert sich aus diesen Klassen. Dem leichtsinnigen Perditenleben freilich hat das ständig bewegliche Soldatenleben der Großstadt einen breiten Raum geboten.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Das königliche ungarische Unterrichtsministerium errichtete im Staatsinstitut für nervöse Kinder ein psychologisches Laboratorium, mit dessen Leitung der Direktor der Mittelschule des Instituts, Dr. J. O. Vértés betraut wurde.

1. *Zweck und Wirkungskreis des Laboratoriums* ist, in die Experimentelle Psychologie einschlagende Forschungen literarisch aufzuarbeiten. Eine besondere Beachtung will das Laboratorium der Erkenntnis dem Seelenleben der nervösen Kinder, wie der Beleuchtung heilpädagogischer-psychologischer Probleme widmen.

2. *Vorträge des Laboratoriums* sollen in öffentlichen Versammlungen — in denen der Gesellschaft für Kinderforschung — gehalten werden.

3. *Einem heilpädagogischen Museum* legt das Laboratorium den Grund. Das Museum soll sich lediglich auf Abnormitäten des Jugendalters, vorab natürlich auf geistige und seelische Regelwidrigkeiten nervöser Kinder, erstrecken.

Die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung weihte ihre erste öffentliche Versammlung dem Andenken ihres Ehrenmitgliedes *Ernst Meumann*, die Gedächtnisrede über den allbekanntesten Pädologen und pädagogischen Schriftsteller hielt Oskar Molnar, Professor an der Staatslehrerbildungsanstalt zu Kolozsvár.

Die Rechts- und Kinderschutzabteilung der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung hielt am 20. November eine Sitzung, wo zunächst der stellvertretende Vorsitzende Dozent Dr. Paul Ranschburg über Angelegenheiten bezüglich der Kriminalität der Kinder berichtete. Dann hielt *Fr. Karl Pollacsek* einen Vortrag, worin sie 320 Verhandlungen des Kindergerichts laut eigener Erfahrungen behandelte.

Die pädagogische Abteilung unserer Gesellschaft hielt am 11. Dezember unter dem Vorsitz des Oberstudiendirektors *Dr. Edmund Weszely* ihre erste Sitzung, in deren Rahmen *Prof. Leopold Ács* eine Abhandlung „Volksbildung und Volkskunst“ vorlas.

Ladislaus Nagy widmet einen Nachruf dem jüngst verstorbenen Universitätsprofessor für Pädagogik und Philosophie *Dr. Mór Kármán*, dem hervorragenden stellvertreter der paedagogischen Strömungen im Sinne *Herbarts* in Ungarn. Wiewohl dieser anerkannte Gelehrte sich an den jüngsten neuartigen pädagogischen und psychologischen Forschungen nicht beteiligte, darf seiner regensreichen Wirksamkeit auf dem Gebiete der ungarischen pädagogischen Wissenschaft die volle Anerkennung nicht vorenthalten werden. Vermittels seiner Bestrebungen besonders im Dienste der nationalen Idee war er nicht nur ein begeisterter und wahrheitsliebender Vertreter der Wissenschaftlichkeit seiner Zeit, sondern gleichzeitig ein pflichtbewußter Vorarbeiter der heutigen großzügigen Strömungen, mithin des neueren wissenschaftlichen Fortschritts.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

IX-ème Année No. 9—10.

L'Ecole Nouvelle.

L'idée de la fondation de cette école remonte à quelques années. Mme Domokos a eu la première la pensée qu'il fallait organiser la première école réforme hongroise à l'exemple des écoles-réformes de l'étranger. Cette école ne doit pas être au service des dogmes pédagogiques ; mais doit s'appliquer à faire jouir l'enfant de son enfance en la lui rendant heureuse et intéressante.

M. le Comte Alexandre de Teleki, M. Ladislaus Nagy, et le d'étant M. Náray-Szabó, qui encore tout récemment a fait les démarches nécessaires relatives à la fondation de l'Ecole Nouvelle, ont été parmi les protecteurs les plus ardents de cette innovation.

Quelques femmes se sont entièrement vouées à cette idée. Mme Domokos a proclamé par sa parole et par ses écrits la nécessité de cette école. Elle a rédigé une brochure sur ce sujet. En 1914 elle a prononcé un discours dans lequel pour la première fois, elle a groupé systématiquement les idées traitées jusqu'alors sans cohésion. Mme Domokos a fait un voyage d'études avec deux de ses ardentes collaboratrices : Mlles Gröber et Ferencz. Leur première station fut l'école réforme de M. Decroly, à Bruxelles. Après quoi elles visitèrent successivement les écoles-réformes anglaises, françaises et allemandes en collectionnant les expériences.

La Directrice de l'Ecole Nouvelle est Mme Ladislas Domokos, qui s'est également chargée de la direction matérielle. Le siège de l'Ecole Nouvelle est non loin de l'ancien bois Városmajor dans le I-er arr-t Rue-Biró No. 16. Le bâtiment à l'aspect de villa où l'école a été établie est entouré de montagnes ; il est situé sur une colline assez élevée d'où l'on jouit d'un coup d'oeil magnifique sur la ville, et sur l'île Marguerite.

L'organisation de l'Ecole Nouvelle permet momentanément l'ouverture de quatre classes élémentaires et de deux classes secondaires. Dans ces classes sont admis des enfants normaux, garçons et filles de 6 à 12 ans. L'école donne à ses élèves un certificat d'études approuvé par l'Etat.

L'enseignement y est donné de 9 h. du matin à 1 heure après midi. Plusieurs fois par semaines, on y ajoute des occupations pratiques : jardi-

nage, soins à donner aux animaux, travaux d'atelier. L'école nouvelle compte pour cette année scolaire 36 élèves. Les élèves des deux sexes sont divisés en trois groupes : le premier groupe comprend la I-re et la II-me classe, le second renferme la III-ème et la IV-ème classe ; le troisième groupe est composé des V-ème et VI-ème classes de l'école primaire équivalant aux deux premières classes de l'école secondaire. Les instituteurs de cette école sont tous des pédagogues modernes qui s'occupent ardemment de pédagogie. Chaque élève de cette école a une fiche individuelle et les parents sont mis au courant de temps à autre, du résultat des observations.

Etablissement pour la Pédagogie Criminelle.

M. Elemér Kármán juge enfantin à Erzsébetfalva, a pris l'initiative de l'organisation d'un établissement pour l'étude de la Pédagogie criminelle. Grâce à ses efforts, la „Société pour la Protection des Jeunes Coupables“ à Erzsébetfalva a érigé un établissement, qui ouvre une voie nouvelle à notre tribunal enfantin, de même qu'à toute la protection de l'enfance. Voici le but de cette institution : étudier les affaires criminelles et pédagogiques qui se présentent auprès du tribunal enfantin selon les principes de la science moderne en matière de criminalité et de pédagogie. D'un autre côté, les expériences faites doivent être élaborées par des procédés et des méthodes scientifiques. On veut aussi élargir la base du jugement des adultes d'une façon plus pratique qu'on ne l'a fait jusqu'ici et de cette manière augmenter l'intérêt et la compétence au sujet de l'éducation des jeunes coupables. Enfin, le dernier but de cette institution est de former des personnes qui, dans l'avenir s'occuperont spécialement de la pratique des tribunaux enfantins ainsi que de celle des maisons de correction.

1. La première section de cette institution s'occupe de la protection générale des enfants et des mineurs. Elle traite les questions de placement. Elle entretient un bureau de placement en relation avec les fabriques, les entreprises commerciales et professionnelles.

2. La deuxième section de l'institution s'occupe des questions qui se présentent auprès du tribunal des jeunes coupables. Elle travaille en collaboration avec le tribunal d'Erzsébetfalva, de Ráckeve et d'Ócsa.

Le procédé préparatoire. Son devoir est de procurer au tribunal les données de l'étude du milieu où vit l'enfant. C'est une sorte d'orientation d'après laquelle on accomplit toutes les actions de protection.

Le home pour l'observation. Il se trouve à Erzsébetfalva où sont retenus les enfants et les mineurs coupables qui durant l'enquête du tribunal, doivent être éloignés de leur famille. Ils y sont observés avec vigilance. En se basant sur ces fonds d'observations, on fait des démarches pour leur placement dans une fabrique, dans un atelier ou s'il le faut dans une maison de santé ou de correction. En même temps, le tribunal prend soin

de l'occupation de ces jeunes individus pendant qu'ils sont dans un asil ou dans la prison du tribunal enfantin.

La surveillance des jeunes coupables, — qui sont sous la protection de l'institution ou qui ont été laissés en liberté à titre d'essai — est exercée par les employés de la maison, en coopération avec les comités communaux. La bibliothèque de l'établissement renferme des ouvrages traitant de la science criminelle, des ouvrages de psychologie, de pédagogie et de pédologie. Le directeur de l'institution et d'autres spécialistes font de temps à temps des conférences tantôt pour le profit des membres de l'institution et tantôt pour le public qui doit connaître le but poursuivi par la fondation. Il y a également des cours publics destinés à ceux qui ont l'intention de se préparer pour l'oeuvre des institutions criminelles-pédagogiques. Les sujets des cours sont les suivants : 1. Psychologie criminelle. 2. Anthropologie criminelle. 3. Criminologie. 4. Pédagogie. 5. Psychologie expérimentale.

Le laboratoire de l'institution aspire à être la clinique des enfants coupables.

Le musée criminel-pédagogique a pour but de créer un fond pour les conférences et de procurer des objets d'études.

Dans quelques cas, il procure en outre les objets à comparer avec ceux qui jouent un rôle quelconque dans le traitement judiciaire.

Le bulletin de l'Institution portera le titre de : „Communications de l'Institut Criminel-pédagogique à Erzsébetfalva“. Toutes les questions relatives à cette institution sont à adresser à la „Société Protectrice du Tribunal des Jeunes Coupables“ à Erzsébetfalva.

La guerre et la criminalité des enfants.

(Extrait du rapport de la police à Budapest.)

La discipline c'est relâchée dans les familles. Le père étant à la guerre, les enfants ont eu plus de liberté et les mères sont souvent venues se plaindre et rechercher leur enfant qui s'en était allé. La lecture des récits d'actes d'héroïsme, les représentations cinématographiques de scènes de la guerre ont très souvent produit une impression troublante sur l'âme enfantine. Un grand nombre de jeunes enfants de 15 à 17 ans ont paru devant le tribunal enfantin; tous voulaient aller en guerre. Plusieurs avaient déjà passé quelque temps au front, et plusieurs y furent blessés.

Ces petits chercheurs d'aventures montent tout bonnement sur les trains militaires. Les soldats les accueillent volontiers, ils les nourrissent et les emmènent avec eux. Les enfants rendent de petits services durant la guerre; ils sont cochers, messagers, ou aident au transport des blessés.

La crainte qu'on a eu que la misère n'augmentât la criminalité des enfants ne se réalisa pas, parce que *la misère elle-même ne se présenta point.*

Un autre résultat de la guerre est la croissance du nombre des filles de joie. Ce fait s'explique parce que dans bien des ménages, par économie on a congédié les servantes. Celles-ci étant sans place se sont jetées dans l'abîme de la vie immorale.

Mouvement de la Pédologie.

La pédagogie hongroise a subi une perte très sensible par la mort de M. *Maurice Kármán*, Professeur de philosophie et de pédagogie à l'Université de Budapest.

Il fut un guide renommé dans tous les mouvements pédagogiques et un célèbre collaborateur aux sciences pédagogiques. Il mourut à l'âge de 72 ans.

Séance de la section de droit pour la protection de l'enfant. Cette séance a eu lieu le 20 novembre, 1915. Mme Pollacsek employée-protectrice de l'Etat, y a fait un rapport sur 320 débats du tribunal enfantin. Un nombreux public a assisté à cette très intéressante conférence.

Laboratoire de psychologie à l'Institution des enfants nerveux. M. le Ministre de l'Instruction Publique a organisé un laboratoire à l'Institution d'Etat pour les enfants nerveux.

Le directeur du laboratoire est M. *Vértes*, autre fois assistant du laboratoire royal pour la médico-pédagogie.

Le but de ce laboratoire est de faire des recherches dans le domaine de la psychologie expérimentale et de faire paraître un communiqué littéraire des données obtenues. On désire s'appliquer à la connaissance approfondie de l'âme des enfants nerveux et répondre à des questions médico-pédagogiques et psychologiques. Les travaux du laboratoire seront communiqués aux séances de la „Société Hongroise pour l'étude de l'Enfant“ et à d'autres séances.

Le laboratoire tend à être la base d'un futur musée médico-pédagogique.

Séance publique de pédologie à Budapest. La Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant a tenu sa première séance publique cette année, le 4 décembre.

Elle a voué sa première séance à la mémoire du grand pédologue défunt, M. *Ernest Meumann*.

M. Répay y a également fait son rapport sous le titre: „*Expositions pédagogiques et pédologiques en rapport avec la guerre*“.

Séance de la section de pédagogie qui eut lieu le 11 décembre 1915, sous la présidence de M. le Docteur Weszely chargé de cours à l'Université de Budapest. M. le Prof. Ács y a lu son rapport sur „*L'enseignement populaire et l'art populaire*“.